T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENİN SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİNİ YORDAYAN BAZI DEĞİŞKENLER

Emine AKKAPULU

Danışman:Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2005
T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ERGENİN SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİNİ YORDAYAN BAZI DEĞİŞKENLER

Emine AKKAPULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2005

ÖZET

ERGENİN SOSYAL YETKİNLİK BEKLENTİSİNİ YORDAYAN BAZI DEĞİŞKENLER

Emine AKKAPULU
Yüksek Lisans Tezi; Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Danışman:Yard. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN
Haziran 2005, 95 sayfa

Bu araştırma, ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordadığını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Uygulamalar, 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Yüreğir Atatürk Lisesi'nde öğrenim görmekte olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 194 ergen ve onların anneleri üzerinde yapılmıştır.

Araştırmada; ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ölçmek amacıyla "Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E)", anne-babalarına bağlılıklarının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını ölçmek amacıyla "Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ)", arkadaşlarıyla arasındaki bilişsel-duyuşsal bağlılığın boyutlarını ölçmek amacıyla "Arkadaş Bağlılık Ölçeği (ABÖ)", anne-babaların evlilik uyum düzeylerini ölçmek amacıyla "Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)" annelerin kişilerarası ilişkilerini ölçmek amacıyla Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ), ergenlerin,problem çözmede kendine güvenini, bireysel kontrol duygusunu ve yaklaşım biçimini değerlendirmek amacıyla "Problem Çözme Envanteri (PÇE)", stres yaratan durumlar karşısında bireyin kullanabileceği bilişsel stratejilerden ne ölçüde yararlandığını ve kendini denetleme becerilerini ölçmek amacıyla "Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük

Ölçeği (RÖGÖ)" ve ergenlerin anne-babalarının evlilikte yaşadıkları mutluluk ve uyumu nasıl algıladıklarına yönelik değerlendirme yapabilmek amacıyla "Algılanan Evlilik Uyumu Anketi" kullanılmıştır.

Ayrıca araştırma kapsamında; 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Atatürk Lisesi'ne devam 236 kişilik örneklem grubunda SYBÖ-E, ABBÖ, ve ABÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmalarında SYBÖ-E, ABBÖ ve ABÖ ölçeklerinin benzer ölçekler geçerliğine Offer Benlik İmgesi ölçeğiyle olan korelasyonuna bakılmış ve aralarında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ölçeklerin güvenirlik değerlerine ise cronbach alfa güvenirlik katsayısı, madde-toplam puan korelasyonları, testi yarılama ve test-tekrarı yöntemlerine göre bakılmış ve anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Elde edilen değerlerin ölçeklerin geçerlik ve güvenirliğini desteklediği saptanmıştır.

Aşamalı Regresyon Analizi sonucunda ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordayan değişkenlerin açıklanan toplam varyansa olan katkılarına göre sırasıyla öğrenilmiş güçlülük, problem çözme becerisi, algılanan evlilik uyumu, arkadaşlara bağlılık düzeyi, annelerin kişiler arası ilişkilere girmedeki besleyici ilişki tarzı düzeyleri ve anne-babaya bağlılık değişkenlerinin olduğu saptanmıştır. Yordayıcı altı değişkenin ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyi puanlarında gözlenen toplam varyansın % 58.3'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Ergenin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini yordamada öğrenilmiş güçlülüğün varyansa olan katkısı %29.3, problem çözme becerisinin %16.3, algılanan evlilik uyumunun %5.7, arkadaşlara bağlılık düzeyinin %4.2, besleyici ilişki tarzı düzeyinin %1.5 ve anne-babaya bağlılık değişkeninin %0.9 olduğu tespit edilmiştir. Ancak analiz sonucunda ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişiler arası ilişkilerde kullandıkları zehirleyici ilişki tarzı düzeylerinin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal yetkinlik beklentisi, ergen

ABSTRACT

SOME VARIABLES WHICH PREDICT THE SOCIAL SELF-EFFICACY OF ADOLESCENTS

Emine HABERDAR-AKKAPULU

M.A. Thesis; Department of Education Sciences
Supervisor:Asst. Prof. Dr. Mehmet BİLGİN
June 2005, 95 pages

This study was made in order to examine the rate of how adolescents' social self-efficacy levels are predicted by the variations such as the level of the adolescents' attachment to their parents and their peers, problem solving skills, learned resourcefulness, perceived marital adlustment of their parents, parental-marital adjustment and their mothers' interpersonal relationships.

This study was conducted with 194 volunteered students from Yüreğir Atatürk High School during 2003-2004 Education Year and their mothers, too.

Social Self-Efficacy Scale for Adolescents (SSES-A) was used in this study in order to measure the level of the social self-efficacy of adolescents and The Inventory of Parent Attachment (IPA) was used to determine adolescents' cognitive and affective dimensions of their attachment to their parents and smilarly, The Inventory of Peer Attachment (IPA) was used to determine the cognitive-affective dimensions of the attachment to their friends. However, Marital Adjustment Test (MAT) was used to determine the level of their parents' marital adjustment. For measuring the level of their mothers interpersonal relationhips, Interpersonal Relationship Scale (IPRS) was used. Also, Problem Solving Inventory (PSI) was used to assess the adolescents' self-confidence, self-control in problem solving and the way they approach problems. Rosenbaum's Learned Resourcefulness Schedule (RLRS) was used when facing

stressful situations and their self-control skills. Finally, Perceived Marital Adjustment Ouestionnaire was used to evaluate how adolescents percieve the marital adjustment and happiness of their parents.

Apart from this, a study of the reliability and the validity of The Social Self-Efficacy Scale for Adolescents (SSES-A), The Inventory of Parent Attachment (IPA) and The Inventory of Peer Attachment (IPA) was made with the sample group of 236 students who attended Yüreğir Atatürk High School during 2003-2004 Education Year. The results suggested a significant correlations with the validity of The Offer Self-Image Questionnaire (OSIQ). As for the reliability of the scales used in the study, the results were compered with cronbach alfa reliability coeffieciency, the total item correlations, split-half test and the re-test methods and the findings showed a significant correlation. Finally, the reliability and the validity of the scales were supported by the findings.

At the end of the stepwise regression analyses; it was found that, in accordance with their contributions to the total variance; learned resourcefulness, problem-solving skills, perceived marital adjustment, the level of the peer attachment, the mothers' nourishing interpersonal relations and parental attachment levels, respectively, were significant predictors were significant predictors of the social self-efficacy. These six predictors were reported to explain 58.3 % of the total variance. It was also found that the contribution of the learned resourcefulness was 29.3 %, of the problem solving skills was 16.3 %, perceived marital adjustment was 5.7 %, peer attachment was 4.2 %, the style of the nourishing interpersonal relationships was 1.5 % and the variable of the parental attachment was 0.9 %. However, the results of the analyses showed that the adolescents' parantal-marital adjustment and the level of the their mothers' poisoning interpersonal relatioships were insignificant predictors of the their social self-efficacy.

Key Words: Social Self-Efficacy, Adolescent,

ÖNSÖZ

Bu çalışma, ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordadığını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırmanın planlanmasında ve gerçekleştirilmesinde bir çok kişinin katkısı olmuştur.

Başta, araştırmanın bütün aşamalarında bana sonsuz sabır ve anlayış gösteren, beni cesaretlendiren ve her an psikolojik desteklerini aldığım sevgili eşim Sertan AKKAPULU ve biricik oğlum BERTAN YİĞİT'e kaygılarımı paylaşarak, beni yüreklendirdikleri ve yaşamımı kolaylaştırdıkları için sonsuz teşekkür ediyorum.

Araştırmanın tüm basamaklarında desteğini ve önerilerini aldığım tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN'e, araştırma raporunu inceleyerek önerilerde bulunan Prof. Dr. Banu YAZGAN-İNANÇ ve Prof. Dr. Mahir FİSUNOĞLU'na çok teşekkür ediyorum.

Yabancı yayınları anlayabilmemde bana destek olan, ümitsizliğe kapıldığım anlarda beni umutlandıran ve teşvik eden sevgili arkadaşlarım Misbah ERBAŞ-ŞENGÜL ve Yeliz KARATAŞ'a, araştırmayla ilgili yayınlara ulaşmamda ve araştırmanın her basamağında bana psikolojik destek olarak, beni yönlendiren sevgili dostlarım Öğr.Gör. Metehan ÇELİK, Uzm. Psk. Dan. Filiz YİYİT ve Öğr. Gör. Fulya CENKSEVEN'e katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Araştırmanın tez önerisinin hazırlanmasındaki desteklerinden dolayı sevgili arkadaşlarım Yard. Doç. Dr. Rezan ÇEÇEN, Uzm. Psk. Dan. Fatma UZAMAZ ve Öğr. Gör. İsmail SANBERK'e teşekkür ediyorum.

Araştırmanının örneklemini oluşturan ve çalışmaya gönüllü olarak katılan sevgili öğrencilerime ve annelerine, araştırma sürecinde ihtiyacım olan izinler konusunda bana güvenerek destek olan Okul Müdürüm Sn. Ş. Kasım GARİP'e teşekkür ediyorum.

Araştırma boyunca bana her konuda yardımcı olan kardeşlerime, sevgili annelerim; Zeynep HABERDAR ve Nevlin AKKAPULU'ya, babalarım; Abdullah HABERDAR ve Ali AKKAPULU'ya desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Emine HABERDAR-AKKAPULU

Haziran,2005

Not: Bu araştırma Ç. Ü. Araştırma Fonu Saymanlığınca desteklenmiştir.

EF. 2003. YL. 10

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TÜRKÇE ÖZET.....i
İNGİLİZCE ÖZET (ABSTRACT).....iii
ÖNSÖZ.....v
KISALTMALAR LİSTESİ.....ix
TABLOLAR LİSTESİ.....x

BÖLÜM I

GİRİŞ.....1
1.1.Problem.....7
1.2.Araştırmanın Amacı.....12
1.3.Araştırmanın Önem ve Gerekçesi.....12
1.4.Sınırlılıklar.....16
1.5.Sayıltılar.....16
1.6.Tanımlar.....16

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....18
2.1.Yetkinlik Beklentisi ile İlgili Kuramsal Açıklamalar.....18
2.1.1.Yetkinlik Beklentisinin Bilgi Kaynakları.....19
2.1.2. Yetkinlik Beklentisinin Boyutları.....21
2.1.3. Yetkinlik Beklentisinin Süreçleri.....22
2.1.4. Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yapılmış Araştırmalar.....23
2.2. Bağlılık (Attachment) Kuramı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar.....28
2.2.1.Bağlılık (Attachment) Kuramı ile İlgili Yapılmış Araştırmalar.....31
2.3. Evlilik Uyumu ve İlgili Araştırmalar.....35
2.4.Kişilerarası İlişkilerle İlgili Yapılan Araştırmalar.....39
2.5.Öğrenilmiş Güçlülükle İlgili Yapılan Araştırmalar.....41
2.6.Problem Çözme Becerisiyle İlgili Yapılmış Araştırmalar.....44

BÖLÜM III

YÖNTEM.....48
3.1. Araştırmanın Modeli.....48
3.2. Araştırmanın Çalışma Evreni ve Örneklemi.....48
3.3. Veri Toplama Araçları.....50
3.3.1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E).....50
3.3.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ).....51

3.3.3.Arkadaş Bağlılık Ölçeği (ABÖ).....52
3.3.4. Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ).....52
3.3.5. Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ).....53
3.3.6. Problem Çözme Envanteri (PÇE).....54
3.3.7. Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (RÖGÖ).....55
3.3.8.Algılanan Evlilik Uyumu Anketi.....55
3.4.Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik-Güvenirlik Çalışmaları.....55
3.4.1.Geçerlik-Güvenirlik Çalışmasının Yapıldığı Örneklem.....56
3.4.2. Sosyal yetkinlik Beklentisi Ölçeği -E Formunun Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....57
3.4.2.1.Sosyal yetkinlik Beklentisi Ölçeği-E Formunun Geçerliğine İlişkin Bulgular.....57
3.4.2.2. Sosyal yetkinlik Beklentisi Ölçeği-E Formunun Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....57
3.4.3.Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....59
3.4.3.1.Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular.....59
3.4.3.2.Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....59
3.4.4.Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....60
3.4.4.1.Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular.....60
3.4.4.2.Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular.....61
3.5. Verilerin Toplanması.....62
3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi.....63

BÖLÜM IV

BULGULAR.....64
4.1. Ergenlerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Yordayıcıları.....64

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM.....69
5.1.Öğrenilmiş Güçlülük.....69
5.2.Problem Çözme.....70
5.3.Algılanan Evlilik Uyumu.....72
5.4.Arkadaşlara ve Anne-Babaya Bağlılık.....74
5.5.Besleyici İlişki Tarzları.....75
5.6.Anne-Babanın Evlilik Uyumu.....75
5.7.Zehirleyici İlişki Tarzları.....77

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....78
6.1. Sonuç.....78
6.2.Öneriler.....80
6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler.....80
6.2.2. Araştırmalara Yönelik Öneriler.....81

KAYNAKÇA.....83
ÖZGEÇMİŞ.....95

KISALTMALAR LİSTESİ

SYBÖ-E: Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu

ABBÖ: Anne-Baba Bağlılık Ölçeği

ABÖ: Arkadaş Bağlılık Ölçeği

EUÖ: Evlilikte Uyum Ölçeği

AEU: Algılanan Evlilik Uyumu

KİÖ: Kişilerarası İlişkiler Ölçeği

RÖGÖ: Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği

PÇE: Problem Çözme Envanteri

OBİÖ: Offer Benlik İmgesi Ölçeği

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sınıflarına GöreDağılım.....46

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Annelerin Eğitim Durumlarına Ait Dağılımı.....46

Tablo 3: SYBÖ, ABBÖ ve ABÖ'nin Geçerlik-Güvenirlik Çalışmasına Katılan Öğrencilerin Sınıflarına ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....53

Tablo 4: SYBÖ'nin OBİÖ, ABBÖ ve ABÖ ile Korelasyonları.....54

Tablo 5: SYBÖ Maddelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri……..…….55

Tablo 6: Anne-Baba Bağlılık Ölçeğinin Maddelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri.....57

Tablo 7: Arkadaş Bağlılık Ölçeğinin Maddelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri.....58

Tablo 8: Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matrisi.....63

Tablo 9: Sosyal Yetkinlik Beklentisinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....64

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş hazırlıklarını içine alan bir gelişme evresi olan ergenlik döneminde, bireyin çevresinde ve iç dünyasında; fizyolojik, bilişsel, psikolojik ve sosyal boyutlarda değişimler gerçekleşmektedir. Bu anlamda ergenlik dönemi; gencin aile ve çevre desteğini hissetmeye en fazla ihtiyacı olduğu yaşam dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu süreçte genç, çevresi ve kendisiyle ilgili birçok veriye sahip olduğundan uyum sorunlarıyla karşılaşabilmektedir. Ergenlik döneminde sosyal ilişkiler artarak karmaşık hale gelmekte ve bu durum, ergenin sorumluluklarıyla birlikte kimlik karmaşası yaşama olasılığını arttırabilmektedir.

Ergenlik dönemi boyunca yaşanan ani duygusal ve fizyolojik değişiklikler, ergenin sosyal yaşamını da etkilemektedir. Ergen, bu değişimlere uyum sağlamakta çoğu zaman zorluklarla karşılaşabilmektedir. Tüm bu değişimlerle birlikte ergen sosyal ilişkilere girebilme konusunda kendini yetkin görme, değişik yaş ve cinsiyetteki bireylerle ilişkiye girme gibi sosyal gelişimle ilgili görevlerini de yerine getirme çabası içerisindedir (Muus, ve Portah, 1999).

Ergenin davranışlarının şekillenmesinde toplumsal süreçlerin önemi büyüktür. Toplum, bireyler arasındaki ilişkilerden ve etkileşimlerden meydana gelen bir bütündür. Bu anlamda birey, sadece fiziksel çevresinin değil, sosyal çevresinin de etkisinde kalarak, içinde yaşadığı toplumdaki olayları, kuralları, değerleri öğrenir ve bir dünya görüşü kazanır. Sosyalleşme bebeklik döneminde ailede başlayan bir süreçtir. Ergen için sosyal olmak; çevresi tarafından birey olarak kabul edilmeyi ve birlikte olmaktan hoşlanılmayı içerir. Ergenlik dönemindeki bireyden, çocukluktan farklı olarak, günlük problemlerini çözebilmesi, kişisel ödev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi ve sosyal ilişkilere girebilmesi beklenmektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

Sosyal etkinliklere katılmak, kendisini arkadaş gruplarının bir parçası olarak görmek, ergenin sosyal gelişimi için gerekli unsurlardır. Bununla birlikte birçok ergen,

arkadaş ilişkileri kurmada güçlük, karşı cinsle ilişkiye girmede çekingenlik, duygularını ifade etmede yoğun zorluklar yaşadığından, kişiler arası ilişkilere girmede sosyal becerilerini geliştirmeye yönlendirilme gereksinimindedir (Uzamaz, 2000).

Arkadaşlık ilişkileri, ergenin davranışlarında, tutumlarında ve sosyal gelişimlerinde önemli etkiye sahiptir. Akran ilişkileri ve anne-baba ile olan ilişkiler, ergen için önemli olmaktadır. Ergenler, hem anne-baba, hem de arkadaşlık ilişkileri açısından önemli olan bu dönemde, özellikle de kendileriyle ilgili konularda kontrolü ele geçirmeyi istemekte ve ele geçirdiklerinde de nasıl kullanacakları konusunda çeşitli güçlükler yaşayabilmektedirler (Hortaçsu, 1991).

Erken ve orta ergenlik dönemindeki arkadaşlık grubu ve arkadaşları genç için gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Çünkü arkadaş edinmek, ergen için önemli bir sosyal başarı ve sosyal yeterliliğin belirleyicisidir. Aynı zamanda bu dönemdeki arkadaşlık, karşılıklı olarak, özel paylaşım ve kendini ifade etmekle şekillenmektedir. Kendini olumlu olarak değerlendirmeyi geliştiren bir ergen; bu tip arkadaşlıkları kurmaya veya başkalarına açık olmaya, belki de düşüncelerini, duygularını açıklamaya, kendine daha az değer veren bir ergenden daha fazla hazırdır. Diğer bir ifadeyle, kendine değer verme duygusu, akranlarla olan ilişkinin tatminkarlığının gelişmesini arttırabilmektedir (Decovic, ve Meeus,1997).

Ergenin davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma gereksinimi vardır. Bu gereksinimi karşılayan ve ergenin yaşamında etkili olan toplumsal kurum, ailedir. İnsan sosyal bir varlıktır ve kişilik özellikleri ile sosyal algılarının bir çoğunu belli bir sosyal grup içinde geliştirir. Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük sosyal grup olduğu için, ergenin kendi aile sistemini algılaması, sosyalleşme sürecini de etkilemektedir. Bu anlamda aile, ergenin ait olma ve ayrı olma yolunda yaşadığı temel çatışmanın çözümlenmesinde ilk sosyal grup rolüne sahiptir (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergen çocuğu olan ailelerde ergenlik, hem aile hem de ergen için zorlu geçen dönemlerdendir. Ergen, ailesinin çocukluktan beri vurguladığı pek çok kuralı, bu dönemde sınamaya başlamaktadır. Aile ise, ergene hem duygusal destek sağlamak, hem

de belirli sınırlar içinde bağımsızlık vermek arasındaki hassas dengeyi bulmak zorunda kalmaktadır (Onur, 1991).

Ergenler ve aileleri üzerinde yapılan çalışmalar, ailelerin gencin aile dışındaki sosyal gelişimi üzerindeki etkisinin çocukluktan sonra da devam ettiğini göstermektedir. Feldman ve Wentzel'e (1990) göre; erken ergenlik dönemi boyunca ailenin çocuk merkezli eğitimi ve çocuğa sağladığı destek, ergenin arkadaşları tarafından sevilmesini, olumlu yönde etkilemektedir. Ergenliğin son döneminde bile, ebeveynlerle olan yakın ilişkiler, sosyal yeterlilik algısını ve arkadaşlık ilişkilerindeki hoşnutluk duygusunu arttırmaktadır (Dekovic ve Meeus, 1997).

Anne-babanın kendi aralarındaki uyumu, evliliklerinde mutlu olup olmamaları, çocuklarına karşı olan tutumları ile ilişkilidir. Evliliklerinde mutlu olmayan anne-babaların, çocuklarıyla kuracağı ilişkinin kalitesi de etkilenmektedir. Eşler arasındaki ilişki olumlu ise, çocuğun çevresiyle kuracağı ilişkinin niteliği de olumlu yönde gelişecektir. Ergenlik dönemindeki ergen, anne-babanın uygun olmayan davranışlarından olumsuz olarak etkilenmekte ya da anne-babanın bozuk ilişkilerinden zarar görmektedir (Tyermen ve Humprey, 1981, akt; Kulaksızoğlu, 1988).

Eşler arasındaki evlilik uyumu ve doyum, etkili iletişim, aile üyelerinin birbirlerine sağladığı destek ve onay, aileyle ilgili görev ve sorumluluklarda işbirliğinin olması, boş zamanların birlikte geçirilmesi, çocuklarla iyi bir iletişim kurmak, sağlıklı bir ailenin göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Terry ve Kottman, 1995).

Sosyal Öğrenme Kuramına göre iyi bir evlilik ilişkisi ve ebeveynlerin arkadaşlık ilişkilerindeki başarıları, çocuğun akran ilişkilerindeki kaliteyi ve sosyal davranış modellerini kazanmalarını etkilemektedir. Hetherington ve ark.1979; Homel ve ark., 1987; Doyle ve ark., 1994; Sharabany, 1994, araştırmalarında çocuğun annesiyle yaşadığı olumlu anne-çocuk ilişkisi, annesine geliştirdiği güvenli bağlılık ve annesinin kişilerarası ilişkilerdeki başarı düzeyinin -özellikle evlilik ilişkisinin- çocuğun arkadaşlık ilişkilerindeki kaliteyi ve sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler. (Markievicz, Doyle ve Brendgen, 2001).

Evlilikte (eşler arasında) yaşanan mutsuzluk ve sıkıntı, hem çiftlerin hem de çocukların fiziksel ve duygusal sağlığı üzerinde zararlı etkilere neden olabilmektedir. Uyumlu ve mutlu bir evlilik ilişkisi sürdüren çiftlerin, çocuklarına karşı daha fazla sevecen ve destekleyici bir tutum izledikleri, buna karşılık mutsuz bir evlilik yapan anne-babaların çocuklarıyla bu düzeyde ilişki kuramadıkları gözlenmektedir (Tutarel-Kışlak, 1995).

Evliliklerinde kendilerini mutlu hisseden anne-babalar, çocuklarına karşı daha olumlu davrandıklarından aile içi ilişkilerinde tutarlılık gözlenmektedir. Annenin aile üyeleri dışındaki diğer insanlarla kurduğu toplumsal ilişkiler, çocuklarıyla olan iletişimini etkilemektedir. Ayrıca toplumsal ilişkileri güçlü olan anneler, çocuklarıyla olumlu bir ilişki içinde olduklarından, çocuklarına karşı yüksek düzeyde sözel ve duygusal tepkilerde bulunabilmektedirler. Düzeyli ve güçlü toplumsal ilişkileri olan annelerin, anneliğin gereklerini başarılı bir şekilde yerine getirdikleri, çocukların bireysel özelliklerini dikkate alarak onlarla uyumlu bir iletişim kurabildikleri belirtilmektedir (Albernety, 1973, akt; Mızrakçı, 1994).

Bağlılık teorisine göre bebeklikteki anneyle olan bağlılık ilişkisi çocuğun gelecekteki akran ilişkilerinin kalitesini de etkilemektedir. Anneyle kurulan güvenli bağlılık; bebeklerin daha sonraki yıllarda geliştirdikleri sosyal yeterlik algılarıyla, akranlarla kurdukları etkileşimleriyle ve popüler olma yaşantılarıyla ilişkili olabilmektedir. Güvensiz bağlılık geliştiren bireylerde ise; reddedilme, olumsuz duygusal yaşantı, düşmanlık, saldırganlık, öfke, düşük benlik saygısı ve düşük engellenme eşiği gibi sorunlarla karşılaşılabilmektedir. Coleman (2003), orta çocukluk yılları boyunca geliştirilen arkadaşlık ilişkilerinin kalitesi üzerinde aileye bağlılığın etkilerinin incelenmesinde sosyal yetkinlik beklentisinin belirleyici olabileceği vurgulamaktadır.

Bandura (1997), yetkinlik beklentisini, bireyin kişiler arası ilişkilerinde kendini yeterli tepkiler gösterebilecek biri olarak algılaması şeklinde ifade etmektedir. Bandura (1997)'ya göre yetkinlik beklentisi inancı; bireyin uygun sosyal davranışlar hakkında bilgi sahibi olma, davranışlarında etkili olabileceğine ait kendilik güveni, sosyal yetkin davranışlarının başkaları tarafından desteklenmesi bileşenlerini içermektedir.

Gresham (1984)'a göre sosyal çevre üzerinde etkili olma duygusu veya sosyal yetkinlik insan davranışını güdüleyici etkiye sahiptir. Connoly'e (1989) göre, sosyal yetkinlik beklentisi; sosyal atılganlık, genel ilişkilerde oluşan performans, bir sosyal grup ya da faaliyete katılma, dostane tavır ve insanlardan yardım alıp verme becerilerini kapsamaktadır. Bu becerileri sayesinde ergen, etkili sosyal davranışlar kazanabilmektedir (Bilgin,1996). Sosyalleşmenin ön plana çıktığı ergenlik döneminde; sosyal yetkinlik duygusuna sahip olma düzeyi, gencin daha sonraki sosyal ilişki ve etkileşimlerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Bilgin, 1999).

Bandura (1986), sosyal becerilere sahip olma ve etkili iletişim gibi alandaki yeteneklerin, birey üzerinde olumlu bir sosyal algıyı işaret ettiğini, bununla birlikte bireylerin problem çözme davranışlarını, çevrelerindeki insanların davranışlarını gözlemleme ve taklit etme yoluyla öğrendiklerini belirtmiştir. Bandura (1986; 1993), yetkinlik beklentisi algısının, insanların yeteneklerine ve başa çıkma becerilerine olan inançlarının problem çözme becerisini etkilediğini savunmaktadır.

Problem çözme bireyin amaç, ihtiyaç, değer , inanç, beceri ,alışkanlık ve tutumları ile ilgilidir. Ayrıca bireyin problem çözmeye yönelmesi, cesareti, isteği ve kendine güven duygusuyla orantılıdır. Anderson (1980), öncelikle bilişsel işlemler üzerinde odaklaşarak, problem çözme sürecini bilişsel işlemleri sırayla bir hedefe yöneltmek olarak tanımlamaktadır. Problem çözme, yalnızca bireyin bazı düzeylerde tepki vermesi gerektiğini algıladığı zaman başlayabilir. Ayrıca bireyin problem çözmeye yönelik çaba harcaması için bir hedefinin olması gerekir. Diğer bir deyişle problem çözme bir hedefe ulaşırken araya giren zorlukların çözümünü bulma sürecidir. Wickelgren (1979), her problem için bir hedef, veriler ve işlemler belirlenebileceğini belirtmektedir. Veriler, hedefe ulaşmak için kullanılabilecek gerçekler, sözcükler, kavramlar ve işlemlerdir. İşlemler, hedefe ulaşabilmek için verileri ayırdetme yollarını içermekte, hedef ise problemin çözümünü kapsamaktadır (Akt:Taylan, 1990).

Heppner ve Krauskopf (1987), yeteneklerine güvenen ve çevrelerinin farklı yönlerini denetleyebileceğine inanan bireylerin daha iyi problem çözücü olduklarını vurgulamışlardır. Taylan (1990), problem çözme becerilerini yüksek olarak algılayan bireylerin dürtüsel davranmadıklarını ve bir çok sorun çözme davranışı ile sistematik olarak ilgilendiklerini belirtmektedir. Bireyin problemli durumlar karşısındaki genel

yaklaşımı, yaklaşma ya da kaçınma tarzı, kontrol edip edememesi ve yeteneklerine güvenip güvenmemesi, sorunları başarı ile çözme ve başa çıkma stratejisini etkileyebilmektedir (Heppner ve Krauskopf, 1987).

Bandura (1977) sosyal öğrenme kuramında, bireylerin problem çözmeyi çevrelerindeki insanların davranışlarını gözlem ve taklit yoluyla öğrendiklerini vurgulamaktadır. Yetkinlik beklentisi inancı yüksek olan bireyler problem durumuyla karşılaştıklarında üstesinden gelebileceklerine dair inançlarının güçlü olması ve başaçıkma becerilerine dair yüksek algıları, gösterilecek çabanın düzeyini arttırmaktadır. Bireyin kendine ve yeteneklerine olan güveni, problem çözme başarısı ile yakından ilişkilidir.

Yetkinlik beklentisi, kişinin bir görev ya da davranışı başarıyla yerine getirme yeteneğine olan inancını ve aynı zamanda davranışsal ortamlardaki seçimini ve bir engelle karşılaşıldığında eyleme geçmedeki kararlılığı ile gösterilecek çabayı da ifade etmektedir. Bireylerin yetkinlik beklentisi, hem davranışın başlamasını hem de başa çıkmanın devam etmesini etkilemektedir. Kişilerin yetkinlik beklentisi inançları, belirli problem durumlarıyla başaçıkmayı deneme yaşantılarıyla ilişkili olmaktadır (Bandura, 1986; 1989; 1993).

Bandura (1977), yetkinlik beklentisinin bireyin geçmişte yaşadığı birbirine benzer yaşantılarından ortaya çıktığını ve farklı bir yetenek gerektiren durumlara genellenemediğini vurgulamaktadır. Öğrenilmiş güçlülük becerilerine sahip olmak, bireylerin yetkinlik beklentisi algılarını geliştirmeye önderlik edecek niteliktedir. Bununla birlikte öğrenilmiş güçlülük becerisi yeterli olan bireyler belli durumlarda düşük yetkinlik beklentisi gösterebilmektedirler (Rosenbaum ve Ben-Ari;1985).

Rosenbaum (1980), “öğrenilmiş güçlülük” kavramını, kişilerin içsel tepkilerini düzenlemede kullandıkları bir davranışsal ve bilişsel beceriler repertuarı olarak tanımlamıştır. Rosenbaum (1980) öğrenilmiş güçlülük kavramının dört temel öz kontrol becerisini içerdiğini belirtmiştir. Bunlar: a) duygusal ve fiziksel tepkileri kontrol etmek amacıyla bilişlerin ve öz yönergelerin kullanılması, b) problem çözme becerilerinin uygulanması (planlama, problemi tanımlama, alternatifleri değerlendirme, sonuçları

tahmin etme gibi), c)anlık doyumu erteleyebilme yeteneği ve d) bireyin içsel dürtülerini kontrol edebilme yeterliliğine olan genel inancıdır.

Rosenbaum (1990), öğrenilmiş güçlülüğün algılanan bireysel stres düzeyini etkilemediğini ancak bireyin yetkinlik beklentisi algısını etkilediğini vurgulamaktadır. Aynı şekilde Lewinsohn ve Alexander (1990) yaptıkları çalışmada öğrenilmiş güçlülükle yetkinlik beklentisi arasında pozitif yönde ilişki bulmuşlardır. Rosenbaum'a (1989) göre, stresle başaçıkmada etkin olabilmek ancak içsel olayların kontrol edilebilmesiyle mümkündür. İçsel olayları kontrol edebilmek, öz kontrol becerilerinin geliştirilmesi ile doğru orantılıdır. Rosenbaum'a (1980) göre, öğrenilmiş güçlülük tanımına giren beceriler erken yaşlardan itibaren informal yollardan öğrenilir ve bireylerin öğrenme geçmişleri birbirinden farklılıklaştığı için, öğrenilmiş güçlülük düzeyleri de farklılık gösterebilmektedir (Akt; Akgün, 2004).

1.1.Problem

Ergenlerin ailedeki diğer bireylerle ilişkileri hem kendileri hem de gelişimleri açısından önemlidir. Ergenlik döneminde yaşanan ilişkilere ait baskı; ergenlerin fiziksel, sosyal ve bilişsel değişikliklerinde ortaya çıkabilmektedir.

Sosyal yetkinlik beklentisi; çocuk ve ergenlerin sosyalleşmelerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal çevre ve sosyal yetkinlik bireyin davranışına yön veren unsurlardandır. Sosyalleşmenin önemli olduğu ergenlik döneminde; sosyal yetkinlik düzeyine sahip olma duygusu, gencin daha sonraki sosyal etkileşimlerinin oluşmasında belirleyici bir role sahiptir (Gresham,1984).

Bireylerin sosyal yetkinlikleri; sosyal yaşamında etkili olan; aile ve arkadaşlık ilişkileri, akademik başarı, benlik algısı, öğrenme ve problem çözme becerileri, stresli yaşam olaylarının üstesinden gelme gibi pek çok davranışların üzerinde etkili olmaktadır. Bireyin kendisini sosyal yetkinliği olan bir insan olarak algılaması ve yorumlaması etkileşimlerinde daha güvenli olmasını ve daha verimli sonuçlar almasını sağlayabilmektedir. Bireyin kendini sosyal yönden yetersiz olarak algılaması; davranışlarının pasif olması, plansızlık, motivasyon düşüklüğü, akademik başarının

azalması, sosyal ilişkilerde yetersizlik gibi belirtileri ortaya çıkarabilmektedir (Bilgin, 1996).

Aileler, çocuklarının toplumsal değerlerinin ve davranışlarının oluşmasında onlara model olmaktadırlar. Bu nedenle ergenler, kendi geçmişlerine ve değerlerine benzer bireylerle akran grubu oluşturma eğilimi taşımaktadırlar. Bu durum, ailelerin ve akran gruplarının problem oluşturmaktan çok birbirlerini tamamlayıcı özellikte olduğunun bir göstergesidir. Ergenler akranlarıyla ailelerine oranla daha fazla zaman geçirmelerine rağmen, ailenin ergen üzerindeki etkisi oldukça geniştir. Bunun sebebi, aile ve akranların ergenin farklı türdeki gereksinimlerini karşılamaları olabilir. Ergenin bireysellik özelliğini kazanmasında akran gruplarına ve aileye bağlılık da önemli rol oynamaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Temel gelişim dönemlerinde çocukların anne-babaya duydukları bağlılık ilişkileri, çocukların gelecekteki akran ilişkilerinin kalitesini de etkilemektedir. Özellikle ebeveynlerle ilk yıllarda kurulan güvenli bağlılığın, çocukların sosyal yeterliliği, arkadaşları tarafından kabulü ve arkadaşları arasındaki sevilmesi ile yüksek ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte çocukluk döneminde güvensiz bağlılık geliştiren çocuklar; arkadaşları tarafından reddedilme, olumsuz duygusal yaşantılar, düşmanlık ve saldırganlık davranışları sergileme, öfke, düşük atılganlık, geri çekilme, kendine güvensizlik ve düşük engellenme eşiği gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler (Coleman 2003).

Ergenlik döneminde, anne baba ile kurulan güvenli ilişkiler, ergenin kendine olan güvenini, kendi akranlarıyla ve diğer yetişkinlerle kurulan ilişkilerinin niteliğini ve özellikle de dış dünyayı tanımak için ergenin destek almasını sağlar Hartup'a göre (1979), aile; ergenlerin akran ilişkilerinin de temelini oluşturmaktadır. Ergen için aile geri döndüklerinde destek buldukları önemli bir kaynaktır. Sağlıksız aile ortamı, ergenlerin akranları tarafından reddedilmesine, antisosyal gruplara girmesine ve okul başarısızlığına neden olmaktadır. Bununla birlikte aile, ergenin girdiği küçük ve büyük akran gruplarını da belirlemektedir (Akt; Sprinthall ve Collins, 1995).

Sosyal Öğrenme Kuramına göre; anne-babalar, çocuklarının akranlarıyla oluşacak sosyal deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Anne-babalar, aynı zamanda

çocuklarının akranlarıyla kurduğu ilişkiyi de dolaylı olarak etkiler. Ebeveynlerin, birbirleriyle ve kendi yetişkin arkadaşlarıyla olan etkileşimleri, çocukların akranlarıyla olan ilişkilerin niteliğini de etkilemektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı, anne-baba arasındaki iyi evlilik ilişkisinin çocukların arkadaşlık ilişkilerini ve sosyalleşmelerini olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Anne-babasını gözlemleyen çocuk, bu ilişkiyi model alacaktır. Anne-baba çocuklarına olumlu bir model oluşturarak çocukların bu modeli taklit ederek öğrenmelerini desteklerler.Bu nedenle ergenin sosyal davranışı, annenin kişilerarası ilişkilerinin kalitesine bağlıdır. Bu durum, ergenin arkadaşlık kalitesini ve arkadaşlık ilişkilerini etkilemektedir (Markiewicz, Doyle ve Brendgen, 2001).

Sosyal Öğrenme Kuramı, ergenlerin davranışlarının genellikle aileden model alarak şekillendiğini ifade eder. Evlilik ilişkisinin iyi olduğu ailelerde yetişen çocukların akran ilişkilerinde mutsuz ailede yetişenlere oranla daha başarılı oldukları belirlenmiştir. Anne-babanın çocuklarına yaklaşımları, evlilikteki mutluluk yaşantıları, gençlerin gelecekteki benlik algılarını, kişilerarası ilişkilerini, sosyal, akademik ve psikolojik iyi olma durumlarını olumlu yönde etkileme özelliğindedir (Nelsen, 1996).

Yetişkinler özellikle gençlerin sosyal alandaki gelişimlerine model oluşturmaktadırlar. Blechman (1990), Cowan ve Cowan (1992) ve Parke ve Ladd (1992) yaptıkları araştırmalarda çocukluk döneminde mutsuz evliliği olan ebeveynlerle bir arada yaşayan çocukların diğerlerine göre daha kırıcı, saldırgan, içe dönük, ve daha az popüler olduklarını bildirmektedirler. Bu durumun annelerin mutsuz olmaya başladıklarında çocuklarına verdikleri güven ve iletişim oranının zayıflamasından kaynaklandığı vurgulanmaktadır (Akt; Nelsen, 1996).

Clark ve Shields (1997), eşler arasındaki uyumun ebeveyn-çocuk iletişimini etkilediğini belirtmektedirler. Ergenlerin ebeveynlerini olumsuz olarak algılamalarında aile içi iletişim ortamının önemi vurgulanmaktadır. Ebeveyn-ergen arasındaki sağlıklı iletişimin, ergenlerin suça yönelme oranını azalttığını, akademik başarılarını arttırdığını vurgulamışlardır. Gardner (1996), cinsellik ve bağımlılık gibi konularda anne-baba ile ergen arasındaki iletişimin önemli rolü olduğunu belirtmiştir (Akt; Nazlı, 2000).

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin davranışlarının çevreye etkisini kapsayan bir inanç duygusudur. Algılanmış yetkinlik beklentisi, insanların yaşamlarındaki önemli olayları kontrol etme biçimini göstermede kapasitelerine dair inançlarını içerir ve insanlar davranışlarının bir sonucu olduğuna inanırlar. Bandura (2000), yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireylerin daha yüksek düzeyde bilişsel beceriye sahip olduklarını, stratejik esneklik ve çevrelerini kontrol etmede daha fazla etkinlikte bulunduklarını ifade etmektedir. Bu özelliğe sahip bireylerin kendileri için motive edici amaçlar oluşturdukları, çabalarının karşılığında olumlu sonuçlar üretmeyi umut ettikleri ve farklı yollar deneyerek zorlu problem durumlarının üstesinden gelebilmek için ısrarcı çaba gösterdikleri gözlenmiştir. Yetkinlik beklentisi düşük olan bireyler ise tehdit gibi algıladıkları zor görevlerden kaçınma eğilimi taşımaktadırlar. Bu bireylerin amaçlarına ulaşmada düşük istek ve yetersiz sorumluluk üstlenme davranışları sergiledikleri ifade edilmektedir (Akt;Matsushima ve Shiomi, 2003).

Ergenler günlük yaşamlarında fizyolojik ve bilişsel değişimlerinin yanısıra; kişiler arası ilişkiler, sosyal olaylara girme, iş ve meslek seçimi gibi alanlarda yetersizlik yaşayabilirler. Ergenler bu gibi durumları stres yaratıcı problem olarak algılayabilmektedirler. Sosyal yetkinliğini yüksek olarak algılamak ergen için stres yaratıcı problemlerinin çözümünde ısrarcı olmasına, kendine güven duymasına ve uygun sonuçlar almasına yardım edebilir. Bandura (1993), kendini yetkin gören bireylerin yaratıcılıklarının daha fazla geliştiğini, gerilim ve zorlanmalı durumlarla başetmede performanslarını daha gerçekçi yaklaşımlarla değerlendirebildiklerini ve böylece aktivitelerinde başarılı olduklarını vurgulamaktadır. Rosenbaum (1980), öğrenilmiş güçlülüğü bilişsel bir beceri olarak nitelendirmekte ve tamamıyla bireylerin öğrenme yaşantılarıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Bireyde öğrenilmiş güçlülük düzeyinin yüksek olması, stres verici durumlardan daha az etkilenmesine, stresle başaçıkmasında kendini yetkin görmesine ve daha az psikolojik sorun yaşamasına yardım etmektedir (Akt; Sürük, 1994).

Heppner (1982)'e göre problem çözme, problemlerle başa çıkma kavramı ile eş anlamlıdır. Kişisel problem çözme, iç ya da dış isteklerle birlikte çağrılara uyum sağlamak amacı ile davranışsal tepkilerde bulunma gibi bilişsel ve duygusal işlemleri bir hedefe yöneltmek olarak ele alınmıştır. Heppner, psikolojik danışmaya baş vuran danışanların büyük bir bölümünün problem çözmeye yönelik eylemlerde güçlük

çektikleri için bu yola başvurduklarını öne sürmektedir. Bireylerin problemi çözebilecek bir planları olduğu halde bu planı uygulayabilecek sosyal becerileri olmadığından ya da aşırı kaygılı olmalarından dolayı problemlerin çözümünde başarısızlık yaşadıkları belirtilmektedir. Heppner (1982), bazen bireylerin problemlerini çözebilmede yeterince ısrar etmediklerini, bu nedenle problemlerini çözemedikleri için sosyal uyum sorunları yaşadıklarını ve psikolojik belirtiler gösterdiklerini vurgulamaktadır. Bu sorunu yaşayan bireylerin, problemlerini çözebilmek için gösterdikleri çabada kendilerini yetersiz olarak algıladıkları ve belirli başa çıkma davranışlarını belirleyip tanımlayabilmek için problem çözme süreci ile ilgili davranışsal, bilişsel ve duygusal etkinlikleri değerlendirmede yetersiz oldukları düşünülmektedir (Heppner, 1987; akt:Taylan, 1990).

Kabadayı (1992), problem çözme sürecinin hem zihinsel bir faaliyet ya da beceri, hem de eğitimde kullanılan teknik ya da yöntem olduğunu belirtmiş ve problem çözme sürecinin eğitimde alabileceği boyutları değerlendirmiştir. Ona göre problem çözme; bilişsel bir özellik ya da davranış, duyuşsal özellik, bir yöntem bir yaşantı şeklinde ortaya konulmakta ve problem çözme bilişsel, duyuşsal ve davranışsal etkinlikleri içeren karmaşık bir süreç olarak işlevsel olmaktadır.

Anne-babaların evlilik ve kişilerarası ilişkilerdeki uyumlarının, ergenlerin anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılıklarının, problem çözme becerisi algılarının ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin, ergenin sosyal yetkinlik beklentisiyle olumlu yönde ilişkili olup olmadığını araştırmak, ergenin sosyal ilişkilere girme ve kendini tanıması yönünde özgüvenini geliştirmesinde katkı sağlayabilir. Bandura (1997), bireylerin kendilerini yetkin görme inançları ne kadar yüksek olursa, sosyal olaylara girmede yaşanılabilecek problem durumlarını çözmede o denli ısrarcı çaba sarf edebileceklerini ve böylelikle bireylerin daha başarılı olabileceklerini vurgulamıştır.

Ülkemizde, aile tutumlarının ergenlerin sosyalleşmeleriyle ilişkisinin pek çok araştırmada incelendiği görülmüştür. Ancak ergenin sosyal yetkinlik düzeyinin, anne-babalarının evlilik uyumu, sosyal ilişkileri, anne-babaya bağlılık düzeyleri ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği, öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve problem çözme becerilerinin bir arada incelendiği çalışmalara pek fazla yer verilmemiştir. Bu nedenle bu araştırmanın problemi; ergenlerin; öğrenilmiş güçlülük, problem çözme becerisi, anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılıkları, annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeyleri, anne

babalarının evlilik uyumları ile ergenlerin algıladıkları anne-baba evlilik uyumunun, sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne derece yordadığını incelemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeylerinin ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri ile ilişkisini yordamaktır.

Bu genel amaçla ilgili olarak şu sorulara yanıt aranmıştır;

a) Ergenlerin anne-babalarına bağlılık düzeyleri sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?
b) Ergenlerin arkadaşlarına bağlılık düzeyleri sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?
c) Ergenlerin problem çözme becerileri sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?
d) Ergenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?
e) Ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri, sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?
f) Ergenlerin anne-babalarının evlilik uyum düzeyleri, sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?
g) Ergenlerin, annelerinin kişilerarası ilişkiye girmede besleyici ve zehirleyici ilişki tarzı düzeylerinin ergenin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordamaktadır?

1.3.Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

İnsan, sosyal kimliğini ve kişiliğini oluştururken ilk olarak anne-babasını model alır. Bireyin kişilik özelliklerinin, duygularının, inançlarının ve tutumlarının

oluşmasında ilk kaynak bireyin ebeveynleridir. Uyumlu bir ortamda yetişen birey, uyumlu kişilik özellikleri geliştirebilecek, okul, arkadaş gibi sosyal çevrede uyumlu ilişkiler kurabilecektir. Öğrencilerin başarılı olabilmesi ve çok yönlü olarak tanınabilmesi için öncelikle içinde bulunduğu aile ortamının ve ebeveynlerinin incelenmesi gerekmektedir (Kepçeoğlu, 1992).

Aile, bireyin sosyalleşme sürecinde en temel etkiye sahiptir. Bandura (1986;1997), çocukların kişilerarası ilişkiler, problem çözme becerisi, sosyal yetkinlik gibi pek çok konuda ebeveynlerini gözlemleyerek, model alma yoluyla öğrendiklerini vurgulamıştır.

Ebeveyn-ergen arasındaki etkileşimleri incelemek, ailedeki sosyal süreçler hakkında bilgi edinmeyi sağlar. Bu sosyal etkileşimler, düşük sosyo-ekonomik statü, stres vb. gibi diğer büyük bağlamsal değişkenler tarafından harekete geçebilmektedirler. Ailedeki çatışmalar, aile üyeleri arasındaki sosyal problem çözme davranışlarındaki yetersizliklere bağlı olabilir ki, bu durum ailenin stres dolu yaşam olaylarıyla başa çıkmasında engel teşkil eder. Pek çok araştırmada, problem çözme davranışlarındaki yetersizliklerin psikiyatrik bozukluklar ve uyum zorlukları gibi değişkenlerle ilişkili olabileceği gösterilmiştir (Hops, Tildesley, Lichtenstein, Ary ve Sherman, 1990).

Eşler arasındaki uyum ve çocuğun uyumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, evliliklerin çoğunda çatışmanın yaşandığını ve bu çatışmaya maruz kalan çocukların problem çözme becerilerinin ve başa çıkma mekanizmalarının olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. İlgili yazında eşler arasındaki çatışmaların çocukların yaşadıkları problemleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği şeklinde açıklanmaktadır. Doğrudan etkilerin model alma ve stres yaşantılarıyla, dolaylı etkilerin ise, ebeveyn-çocuk etkileşimi ve ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarıyla açıklanmaktadır. Eşler arasındaki çatışmanın başarılı bir şekilde çözümlendiği durumlarda ebeveynler çocuklarına kişilerarası ilişkiler ve duygusal gelişimleri açısından model oluşturmaktadırlar (Yılmaz, 2000).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, aile içindeki çatışma ve düşmanlık duygularının çocuk ve aile yapısı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bishop ve Ingersoll (1989), Parish ve Parish (1991), ebeveyn çatışmasının çocukların ve yetişkinlerin benlik algısı

üzerine negatif etkilerinin olduğunu vurgulamaktadırlar. Bununla birlikte evlilikte yaşanılan çatışmalar; ebeveyn-çocuk ilişkisine, evlilik tecrübelerine ve çocukların psiko-sosyal uyumlarına da etki etmektedir. Bu çalışmaların çocuklar için en önemli noktası, ebeveyn çatışmasının çocukların gelişiminin birçok bölgesi için zararlı olmasıdır. Aslında, evinde sürekli kavga yaşanan çocuklar, boşanmış ailelerin çocuklarından daha kötü durumdadırlar. Böylece, evlilikte yaşanan uyuşmazlıkların derecesi evlilik bitse de, bitmese de önemli bir değişken olabilmektedir. Yapılan araştırmalar, ebeveynlerin ilişkilerinin, çocuğun kişisel ilişkilerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Booth, Brinkerhoff ve White (1984), yaptıkları çalışmada boşanmış ailelerden gelen çocuklar ile ailesiyle halen iletişim halinde fakat evlilik kalitesi düşük ailelerden gelen çocukların uyum davranışlarında benzerlikler olduğunu tespit etmişlerdir (Akt;Ensign, Scherman ve Clark, 1998).

Yılmaz (2001), eşler arasında yaşanılan çatışma, gerginlik ve huzursuzluğun, tüm aile üyelerini en başta da çocukları olumsuz olarak etkilediğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, eşler arasındaki uyum ve çocukların uyumları arasındaki ilişkilerin araştırılması önemli hale gelmektedir. Eşler arasındaki çatışma ile çocukların uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar daha çok çocuklardaki saldırganlık (Johnston, Gonzalez ve Campell, 1987), antisosyal davranış (Peterson ve Zill, 1986), ve kaygı (Long, Slater, Forehand, Fauber ve Brody, 1988) gibi değişkenleri ele almaktadır. Bazı çalışmalarda ise eşler arasındaki çatışma ile çocukların sosyal yeterliği (Long ve ark., 1987), bilişsel yeterliği (Long ve ark., 1987; Wierson ve ark., 1988), akademik başarısı (Long ve ark., 1987; Beer, 1989) ve benlik algısı (Beer, 1989; Garber, 1991) arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Eşler arasındaki uyum ve çocukların uyumu üzerine yapılan çalışmaların bir kısmında anne-baba arasındaki ilişkiyi çocuklar, bazılarında ise anne-babalar kendileri değerlendirmişlerdir. Son yıllarda yapılan bir çalışmada ise (Tschann ve Flores, 1999), eşler arasındaki uyumun hem ebeveynler, hem de ergenler tarafından değerlendirildiği görülmektedir (Akt;Yılmaz, 2001).

Günümüzde; çocukların kişiliklerini kazanmalarında ve sağlıklı yetişmelerinde aile içi iletişim ve etkileşim, özellikle de eşler arasındaki uyumun niteliği ön plana çıkan unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım, 1993). Aile bir bütündür ve evlilik, ailenin temellerinin oluşmasında önemli bir rol oynar. Eşler arasındaki ilişkilerin anlaşılması, aile yapısının iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından önemli bir

unsurdur. Aile sisteminin anlaşılmasında eşler arasındaki ilişkinin biçiminin irdelenmesinin, aile içindeki zorlukların, problemlerin çocuklar ve ebeveynler arasındaki sorunların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Olson, 1993).

Ergenlerin aile yapılarının, sosyal yetkinlik düzeylerinin ve sosyal ilişkilere girmelerindeki yordayıcı ilişkinin saptanması, okul psikolojik danışmanlarının ebeveynlerle kuracağı işbirliğinin niteliğini arttırabilmektedir. Yeşilyaprak (2000), eğitimde anne-babaları tanımanın önemli olduğunu, çocuğun gelişimi ve sosyalleşmesi açısından ailedeki iletişimin ve uyumun niteliğinin belirlenmesinin önemini vurgulamıştır.

Kağıtçıbaşı (1996), ailede anne-babaların kendi rollerini ve bu rollere bağlı değerlerini algılamalarında farklılıklar olabileceğini ve bu farklılıkların da kültürden kültüre değişebileceğini belirtmiştir. Yapılan bu çalışma, kültürümüze özgü bulgular vermesi açısından önemli ve gerekli görülmektedir.

Ergenler, kendilerini sosyal yetkinliği olmayan bireyler olarak gördüklerinde, akranları tarafından kabul görmeyebilirler ve bu durum onların öz değerlerinde azalmaya neden olabilir. Akranlarla kurulan ilişki, yetkinliğin gelişmesinde ergene yardım eder. Akranlarla olan başarı ve başarısızlıklar, yetkinlik duygusunu olumlu ya da olumsuz yönden dolaysız olarak etkilemektedir (Bandura, 1997).

Bireyin kendini sosyal yetkinliği olan bir insan olarak algılaması ve yorumlaması, kişilerarası etkileşimlerinde güvenli olmasına ve uygun yönlendiricilerle daha etkili sonuçlar alabilmesine neden olabilmektedir (Bilgin, 1996).

Connoly'e göre(1989), özellikle ergenlerde oluşan kaygının önemli kaynaklarından birisi de sosyal kökenli olanıdır. Sosyal yetkinlik beklentisinin düşük olması, ergenlerin yoğun olarak sosyal kaygı yaşamalarına neden olabilmektedir

Bu çalışma sonucunda elde edilecek veriler doğrultusunda, ergenlerin anne-baba ve akranlarıyla kurdukları etkileşimlerin kalitesini arttırmaya, sosyal yetkinlik beklentilerini geliştirmeye yönelik psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin

planlanmasında betimsel bir temel oluşturması açısından, bu araştırmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

1.4.Sınırlılıklar

- Araştırma Adana İli Yüreğir İlçesinde bulunan Atatürk Lisesinde öğrenim gören ve düşük SED'e sahip, 14-18 yaş arasındaki ergenler ve anneleriyle sınırlıdır.

-Ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumlarını algılamaları bu amaç için oluşturulan 5'li likert tipi anket sorusuyla sınırlıdır.

1.5.Sayıltılar

Bu araştırmada aşağıdaki sayıltılardan hareket edilmiştir.

- Örneklemi oluşturan öğrenciler ve öğrencilerin anneleri, çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır.

-Öğrenciler ve anneleri ölçekleri objektif olarak yanıtlamışlardır.

1.6.Tanımlar

Yetkinlik Beklentisi: Bireyin yeteneklerini organize ederek, başarılı bir şekilde davranışa dönüştürebilmesi için gerekli olan yetenekleri hakkında sahip olduğu inancıdır (Bandura, 1986, s.391).

Sosyal Yetkinlik Beklentisi: Bireyin kişisel beceriye bağlı olarak, sosyal ilişkilerde gösterdiği performansına ilişkin kendilik beklentisidir (Bilgin 1996, s.11).

Bağlılık (Attachment): Bireyin en yakınında olan kişiye duyduğu güçlü duygusal bağdır (Bowlby, 1977, s.203).

Evlilik Uyumu: Bir evliliğin zorunlu ve gönüllü niteliklerinin belli bir dengede yürütülmesidir (Tutarel-Kışlak, 1999, s.51).

Öğrenilmiş Güçlülük: Bireyin istenen davranışları düzgün yapmasını ve yürütmesini engelleyen; duygusal, bilişsel ya da ağrı gibi içsel yanıtları kendi kendine düzenleyebileceği ile ilgili, bilişsel davranışlarının ve becerilerinin, kazanılan dağarcığıdır (Rosenbaum ve Ben-Ari, 1985, s.200).

Problem çözme: Belli bir durumla başa çıkabilmek için etkili tepki seçenekleri oluşturma ve bu seçeneklerden en etkili olacağı düşünülen birini seçmeyi içeren bilişsel ve davranışsal bir süreçtir (Heppner ve Krauskopf, 1982, s.373; D'Zurilla ve Goldfried, 1971, s.109).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde Sosyal Öğrenme Kuramı (Yetkinlik Beklentisi) ve Bağlılık (Attachment) Teorisine ilişkin kuramsal açıklamalar ile evlilik uyumu, kişilerarası ilişkiler, öğrenilmiş güçlülük ve problem çözme becerisi değişkenleri ile ilgili yurt içinde ve yurtdışında yapılmış araştırmaların özetlerine yer verilmiştir.

2.1.Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bandura'nın (1986), Sosyal Öğrenme Kuramı, insan davranışını açıklamada teşvik, ürün beklentisi ve yetkinlik beklentisi kavramlarını içermektedir. Bu kavramların hepsi önemlidir, ancak yetkinlik beklentisinin, bireyin sağlıklı olarak eğitim almasında ayrı bir önemi vardır ve davranış değişikliğini başlatma ve sürdürmedeki rolü büyüktür (Bilgin, 1996).

Bandura (1997), yetkinliği; içinde bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal becerileri barındıran ve sayısız amaçlar doğrultusunda, yöneltilmek ve organize edilmek zorunluluğu olan genel bir kapasite olarak tanımlamaktadır. Algılanmış yetkinlik beklentisi, kişinin sahip olduğu becerilerle ilgili değil; değişik koşullar altında neleri başarabileceğine olan inancı ile ilgilidir.

Bireyin kendine ait algılarının psiko-sosyal işlevlerindeki rolü kaçınılmazdır. Bireysel yetkinlik inancı, günlük yaşamı büyük oranda etkiler. Bireylerin başarılı davranışlarda bulunabilmesi için, bilgi ve beceri gerekli, fakat yeterli değildir. İnsanlar çoğunlukla ne zaman ne yapmaları gerektiğini bilseler bile, uygun biçimde davranmayabilirler. Çünkü kimlik düşüncesi, bilgi ve davranış arasında bir köprü işlemi görür. Yetkinlik beklentisi inancı bireyin davranışa yönelimini ve davranışını etkiler (Bandura, 1986).

Bandura'ya göre, yetkinlik; " kişisel, sosyal, ve davranışsal becerilerin organize edilerek çeşitli amaçlarda kullanımının sağlanmasında ve farklı davranış şekillerine dönüştürülmesinde başvurulan üretici bir kapasitedir". Buna bağlı olarak Bandura (1986) yetkinlik beklentisini, kişinin yeteneklerini organize ederek davranışa dönüştürmesinde, yetenekleri hakkında sahip olduğu inancıdır, şeklinde tanımlamıştır. Bandura (1982, 1989, 1993), yetkinlik beklentisi derecesini ise, kişilerin kendilerine özel bir etkinliği geliştirmede yeterli görme düzeyleri olarak açıklamaktadır (Yiyit, 2001).

Algılanmış yetkinlik beklentisi, kişinin ne kadar yeteneğe sahip olduğu konusunu değil, sahip olduğu yeteneği ile ne yapabileceği konusundaki inancını tanımlar. Yani, kişinin belirli bir davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği konusundaki yargısını ifade eder. Yetkinlik beklentisi, sürekli değişen ve farklı uyaranlar içeren stresli şartlara uyum sağlamaya yardım eder. Yetkinlik beklentisi, kişinin belirli bir davranışa teşebbüs edip etmeyeceğini, engellerle karşılaştığında ısrar edip etmeyeceğini, güç kullanıp kullanmayacağını ve başarısızlıklarını kendine veya diğer insanlara yükleyip yüklemeyeceğini de etkiler. Yetkinlik inançları, sadece davranış üzerindeki kontrolle ilgili değildir, aynı zamanda düşünce işlemleri, motivasyon ve etkili psikolojik durumlarla da ilgilidir (Bandura, 1997).

Sosyal yetkinlik beklentisi, bireyin kişilerarası ilişkilerde kendini yeterli tepkiler gösterebilecek birisi olarak algılamasıdır (Bilgin, 1996). Sosyal yetkinlik beklentisi inancı; sosyal davranışları hakkında bilgi sahibi olma, davranışlarında etkili olabileceğine güvenme ve sosyal yetkin davranışların başkaları tarafından desteklenmesinden oluşmaktadır. Sosyal yetkinlik beklentisi inancının gelişmesinde, bireyin yetkin davranışlarda bulunması ve bunun başka insanlar tarafından yetkin davranış olduğunun geribildirimi gereklidir (Bandura 1986; akt: Coleman 2003).

2.1.1. Yetkinlik Beklentisinin Bilgi Kaynakları

Yetkinlik beklentisi, bir davranışın başlatılmasını, gösterilen çabanın artış oranını ve engeller karşısında oluşan çabalarını belirleyebilir. Bandura (1986,1989) yetkinlik beklentisinin kaynaklarını dört önemli bilgi kaynağıyla açıklamıştır. Bunlar:

1.Başarılı (Tamamlanmış) Performanslar: Yetkinlik beklentisini en çok etkileyen kaynaklardan birisi, bireyin geçmiş yaşantılarından edindiği; tamamlanmış başarılı performans deneyimleridir. Geçmişte yaşanan başarılı performanslar yetkinlik beklentisini arttırmaktadır.Başarılı performanslar, bireyin herhangi bir davranışı gerçekleştirmesi için ne gerekiyorsa onu yapıp yapamayacağının birinci göstergesidir. Başarılı yaşantılar, yetkinlik beklentisinin düzeyini yükseltir. Üst üste yaşanan başarısızlıklar ise yetkinlik beklentisini düşürür. Tekrarlanan başarılarla gelişen yetkinlik beklentisinde, ara sıra yaşanan başarısızlıkların fazla bir etkisi olmaz (Bandura, 1977).

2.Dolaylı Yaşantılar (Model Alma) Yoluyla Öğrenme: İnsanlar, yeteneklerini sadece karar verme becerileriyle geliştirmez. Aynı zamanda başka insanların benzer olaylardaki başarılı davranışlarını gözlemlemekle de yetkinliğinin düzeyini arttırabilir.Birey, başarılı kişileri gözleyerek, kendisinde onların yaptıklarını yapabileceği inancını geliştirebilir. Özellikle bireyin kendisine benzer özellikleri olan kişilerin performanslarını gözlemesi, yetkinlik inançlarını arttırmaktadır (Bandura 1986).

Gözleyerek öğrenme, sosyal karşılaştırmalardan çıkarılan sonuçlara dayanır. Birey, başkalarının performansları hakkındaki bilgiye kişisel deneyimlerinden daha az güvenir. Ancak model izleyerek elde edilen yetkinlik beklentisi, başarılı performanslara göre daha zayıftır ve olumsuz yaşantıdan daha kolay etkilenme eğilimindedir. Çünkü birey başkalarının başarılı yaşantılarından etkilendiği gibi, çevresindekilerin başarısızlıklarından da etkilenebilir (Bandura, 1977).

Çocuklar, ilk olarak ebeveynlerini daha sonra akranlarını, öğretmenlerini ve çevresindeki diğer kişileri gözlemleyerek sosyal olaylar konusundaki yetkinliklerini geliştirirler (Bandura, 1993).

3.Sözel İkna ve Bireyin Kazandığı Olumlu Sosyal Etkiler: İnsanları belli bir yeteneğe sahip olduklarına sözle inandırmaya çalışmak çok yaygındır. Bireyleri sosyal konularda gerçekçi boyutlarda teşvik etmek, daha etkileyici bir yoldur. İnsanlar, bir işi yapıp yapamadıkları konusunda çevrelerinde bulunan ve önem verdikleri kişilerin

değerlendirmelerine önem verirler. Başaracağına inandırılan kişi, daha fazla çaba gösterir. Alınan onay gerçekçi boyutta ise, bireyin yetkinlik beklentisi düzeyi ve başarısı da artar. Algılanan yetkinlik beklentisi başarısızlık durumunda hızla düşer (Bandura, 1986).

Sözel ikna, kendini yetkin görme beklentisini arttırmadan çok ürün beklentisini arttırmaya hizmet eder. Sözel iknada; ikna, öneri, teşvik, bireysel öğrenme, yorumsal tedavi yöntemleri kullanılmaktadır (Bandura, 1977; akt: Bilgin, 1996).

4.Bireysel Değerlendirmelerdeki Fizyolojik Durum: İnsanlar becerileriyle ilgili konularda fizyolojik durumlarına ve yeterliliklerine bakarak karar verirler. Stresli durumlarda bedensel tepkilerini değerlendirerek yetersizlik belirtilerini keşfetmeye çalışırlar. Bireyler gergin ve huzursuz ortamlarda değillerse daha başarılı olabilirler. Kaygı yaşayan bireylerde, bedensel tepkiler ortaya çıkmaktadır. Çünkü stres ve zorlanmalı durumlarda bireyin performansı düşmektedir. Birey fazla gergin ve huzursuz değilse, kapasitesini daha iyi kullanabilir (Bandura, 1986).

Yetkinlik inançlarının arttırılmasında fiziksel yeterliliği genişleterek, olumsuz duygusal eğilimleri ve bedensel tepkilerin yanlış yorumlanmasını düzeltmek en önemli unsurların başında gelmektedir. Birey tehdit edici durumlarla başa çıkabileceğine dair yüksek bir yetkinliğe sahip olabilirse, endişeleri de azalacaktır (Bandura, 1986).

2.1.2.Yetkinlik Beklentisinin Boyutları

Bandura (1986, 1989), yetkinlik beklentisinin üç boyutu olduğunu belirtmiştir. Bunlar; düzey, genelleme ve dayanıklılıktır. **Düzey;** bireyin performans göstereceği davranışın veya görevin zor ve karmaşık olmasıyla ilgilidir. **Genelleme;** yetkinlik beklentisinin belli bir duruma ya da çeşitli olaylara veya durumlara yöneltilebilmesidir. **Dayanıklılık** ise; kişinin gösterilebileceği başarı veya başarısızlık davranışlarına ilişkin inancını açıklamaktadır.

2.1.3. Yetkinlik Beklentisinin Süreçleri

Bandura (1986, 1989, 1993), bireyin kendini yetkin görmesinin etkilerini dört grupta incelemiştir. Bu süreçler, yetkinlik beklentisinin bilişsel, motivasyonel, duyuşsal ve seçme süreçleri aracılığı ile performansı etkilemektedir.

Bilişsel Süreçler: İnsan davranışının çoğu, bilişsel hedefler tarafından düzenlenmekte ve yetenekler tarafından etkilenmektedir. Yüksek yetkinlik algısına sahip olan bireyler yaşamlarında başarılı olacak senaryoları kafalarında kolaylıkla canlandırabilirler ve böylece olası problem durumlarına iyi çözümler üretebilirler. Kendini yetersiz olarak görenler ise, başarısızlık senaryoları kurmaya ve işlerinin nasıl daha kötüye gideceği üzerinde durmaya meyillidirler. Bu yetersizlik düşünceleri,motivasyonu düşürerek, performansı azaltır. Oysaki kişinin imgelediği başarı davranışları, etkili davranışları harekete geçirirler (Bandura,1993).

Motivasyonel süreçler: Yetkinlik beklentisi inancı, kişisel motivasyonların düzenlenmesinde bir anahtar rolü üstlenmektedir. Çünkü bu inanç bireyin,bir davranış sırasında sarf edeceği çabayı ve engeller karşısında göstereceği ısrarcı niyeti de etkilemektedir. İnsanlar kendi kendilerini motive ederler ve önceden düşünerek hareketlerine karar verirler. Ne yapabilecekleri hakkında inanç geliştirirler. Zorluklarla karşılaştıklarında kapasiteleri hakkında kişisel şüpheleri olan insanlar, çabalamayı bırakıp, durgunlaşırlar veya zamanından önce başarısız girişimlerde bulunabilirler, basit ve olumsuz çözümler üretirler. Diğer yandan, kapasiteleriyle ilgili güçlü inanca sahip olan bireyler, çabalarında daha ısrarcı, davranışlarında da daha başarılı olurlar. Bu nedenle insanlar başarı için gerekli olan ısrarcı çabayı korumak için kuvvetli bir yetkinlik beklentisine sahip olmalıdırlar (Bandura, 1989).

Duyuşsal Süreçler: İnsanların yetenekleriyle ilgili inançları, motivasyon seviyelerini etkilediği gibi tehdit edici durumlarda yaşadıkları kaygı, stres ve depresyonu da etkilemektedir. Aslında insanlar, endişeyle kuşatıldıkları için değil, riskli olarak nitelendirdikleri ortamlarla başa çıkmada yetersiz olacaklarını düşündükleri için tehdit edici ortamlardan ve aktivitelerden potansiyel olarak kaçınırlar. Algılanan üstesinden gelici yetkinlik kişilerin endişe uyarıcılardan ve olumsuz davranışlardan kaçınmayı da düzenler. Engelleri aşabileceğine inanan insanlar, inanmayanlara göre

daha az kaygı yaşarlar ve başarılı olacaklarına dair düşünceler geliştirerek eyleme geçerler (Bandura, 1989, 1993).

Seçme Süreçleri: İnsanlar kısmen kendi çevrelerinin bir ürünüdür. Bu nedenle, kişisel yetkinlik konusundaki inançlar, aktivitelerin ve çevrelerin seçimini etkileme yoluyla yönlerini çizmektedirler. İnsanlar kapasitelerini aşan aktivitelere yönlenmekten kaçınırlar. Ancak isteyerek mücadele gerektiren aktiviteleri üstlenirler ve kavrama kapasitelerinin olduğu yargısına vardıkları durumları seçerler. Yaptıkları seçimler yoluyla insanlar, yaşam yönlerini belirleyen farklı yeterlilikleri, ilgileri ve sosyal bağlantıları geliştirirler (Bandura, 1993). Bununla birlikte yetkinlik beklentisinin doğru değerlendirilmesi önemlidir. Abartılmış bir yetkinlik beklentisine sahip olanlar, yeteneklerinin üzerinde bir işe yöneldiklerinde başarısızlığa uğrayabilir, yetkinlik beklentisini düşük olarak algılayanlar ise, potansiyellerini kullanamazlar.

2.1.4. Yetkinlik Beklentisi İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Connoly (1989), çocukluk ve ergenlik döneminde kişilerarası ilişkiler kurmada sosyal yetkinlik beklentisini incelediği bir araştırmada; 3 ayrı örneklem grubu oluşturmuştur. I. Grupta; 87 lise öğrencisi, II.grupta; 76 lise öğrencisi, III.grupta ise psikiyatrik tedavi gören 79 ergen yer almıştır. Araştırmada, Ergen Sosyal Yetkinlik Ölçeği, Algılanmış Etken Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği, Ortaokul öğrencilerinin sosyometrik uyumu için değerlendirme ölçeği ve Çocuk Davranışı Listesi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları; sosyal yetkinlik beklentisi ile, benlik saygısı ve kendini kabul arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Duygusal bozukluğu olan bireylerin kişilerarası ilişkilerdeki yetkinlik beklentisi düzeylerinin düşük olduğu belirtilmiştir.

Bilgin (1996), tarafından 11-13 yaş arası öğrencilerin, sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırmak amacıyla farklı tekniklerden oluşan bir grup rehberliği programlanmıştır. Araştırma İlköğretim 6. ve 7. sınıflara devam eden 196 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen 26 maddelik Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (SYBÖ) ile birlikte Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Düşük sosyal yetkinlik beklentisi puanına sahip 20 öğrenci deney grubunu, 20 öğrenci de kontrol grubunu oluşturmuştur. Deney grubunu

oluşturan 20 öğrenciye haftada bir buçuk saat olmak üzere toplam 8 hafta süreyle sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırmaya yönelik "grup rehberliği" uygulanmıştır. Bulgular, deney ve kontrol grubu deneklerinin ön test, son-test ölçümleri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Araştırma sonucunda, düşük sosyal yetkinlik beklentisini etkilemeye yönelik uygulanan grup rehberliğinin, öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırmada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Innes ve Thomas (1989), yaşları 15-17 arasında olan, 91 lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada; kız ve erkek öğrencilerin sosyal ilişkilerinin yetkinlik beklentisi üzerindeki rolünü araştırmışlardır. Öğrencilere; engellenme, sosyal kaçınma, yüklemleme biçimleri, yetkinlik beklentisi ile başarılı ve başarısız olunan sosyal olayların içsel ve dışsal nedenleri üzerine düzenlenmiş anketler uygulanmıştır. Sonuçlar; sosyal kaçınma, utanma ve engellenme, genç insanların sosyal başarı ve başarısızlıklarında kalıcılığa neden olmakta ve hatta sosyal etkileşimler için düşük yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olduklarını göstermiştir. Engellenme ve kaçınma davranışlarında bulunan öğrencilerin sosyal olaylar karşısındaki yetkinlik beklentilerinin düşük olduğu belirtilmiştir.

Blake ve Rust (2002), kolej öğrencilerinin fiziksel ve öğrenme güçlükleriyle benlik algısı ve yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Katılımcılar 44'ü üniversite öğrencisi, 4'ü ise üniversitenin Danışmanlık Hizmetleri Bürosuna kayıtlı olan üniversite mezunundan oluşmaktadır.Yapılan analizler sonucunda kolektif benlik algısı, üyelik benlik algısı, özel benlik algısı, genel ve sosyal yetkinlik beklentisi ile pozitif yönde önemli ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte benlik algısı, ve yetkinlik beklentisi birbiriyle ilişkili olduğu halde, yetersizlik statüleriyle anlamlı ilişki göstermediği tespit edilmiştir.

Muris (2002), araştırmasında normal ergenlerde depresyon, anksiyete bozuklukları ile yetkinlik beklentisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaşları 12-19 arasında olan 278 erkek ve 318 kız öğrenciden oluşan örneklem grubuna; sosyal yetkinlik beklentisi, akademik yetkinlik beklentisi ve duygusal yetkinlik beklentisi alt ölçeklerini içeren Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Anksiyete Ölçeği, Duygusal Bozukluklar Ölçeği ve Çocuklar için Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlar; düşük düzeydeki yetkinlik beklentisinin çoğunlukla yüksek düzeydeki karakter anksiyete/nevrotizm,

anksiyete bozuklukları semptomları ve depresif semptomlarla birlikte oluştuğunu göstermiştir. Bunun yanında yetkinlik beklentisinin sosyal yetkinlik boyutuyla sosyal fobi, akademik yetkinlik beklentisi ile okul fobisi ve duygusal yetkinlik beklentisi boyutuyla da anksiyete, somatik ve panik bozukluklar arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur.

Ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini, anne-babaya bağlılık ve arkadaşlık ilişkilerini incelediği çalışmasında Coleman (2003), 5. ve 6. sınıfa devam eden 67 kişilik ön ergen grubuna demografik değişkenler için kişisel bilgi formu, aile ve arkadaş bağlılık ölçeği, çocuklar için yetkinlik beklentisi ölçeğinin sosyal yetkinlik beklentisi alt ölçeği ve arkadaş mağduriyet ölçeği uygulamıştır. Veriler, hiyerarşik regresyon analizi tekniği kullanılarak incelenmştir. Örneklem grubunun anne- babaya ve arkadaşlara bağlılık puanları oldukça yüksek bulunmuştur. Ancak kız öğrencilerin arkadaş bağlılığı puanları erkek öğrencilerinkine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki sosyal yetkinlik beklentisi puanları da kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılıklar göstermiştir. Öğrencilerin anneye bağlılık, babaya bağlılık ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırmada sosyal yetkinlik beklentisi puanı düştükçe, hem anne- babaya hem de arkadaşlara olan bağlılığın azaldığı vurgulanmaktadır.

Matsushima ve Shiomi (2003), ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisi ve kişiler arası ilişkilerdeki stres arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları araştırmada 180 kişilik lise öğrencisine; Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Kişiler Arası Stres Ölçeği ve Stresle Başa Çıkma Ölçeklerini uygulamışlardır. Araştırmanın bulgularına göre; sosyal yetkinlik beklentisi ölçümleri, kişiler arası ilişkilerde yaşanan stres ve stresle başa çıkma ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca sonuçlar, kişilerarası stres davranışlarının azaltılmasında sosyal yetkinlik beklentisi ve kişiler arası stresle başa çıkmanın etkisi olduğunu göstermiştir.

Yaşları 10-15 arasında değişen Avrupa kökenli Amerikan ve Afrika kökenli Amerikan çocukları üzerinde yapılan çalışmada Bradley ve Corwyn (2001), sosyal yetkinlik beklentisi inançlarının aile çevresi ve iyi olma değişkenleri ile arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda; yetkinlik beklentisi inançlarının, okul ve aile ile ilgili fonksiyonlarda, sosyal davranışlarda ve

hatta tüm problem davranışlarda arabulucu fonksiyonunun olduğuna dair kanıtlar elde etmişlerdir. Sonuçlar, bu etkilerin her iki etnik grubu da etkilediğini ancak Avrupalı-Amerikan ergenler üzerinde daha fazla etkinin olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada yetkinlik beklentisi inançlarının akranlarla, aileyle ve sosyal davranışlarla ilgili ölçümlerle, akademik başarıyla ve problem göstergeleriyle de ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ashby ve Kottman (2000), 163 üniversite öğrencisi ile yaptıkları çalışmada; kişisel üstünlüğün kurulmasında; pozitif ve negatif etkiye sahip olan yakın ilişkilerdeki korku, yetkinlik beklentisi ve depresyonun ilişkisini incelemişlerdir. Katılımcılara Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; genel yetkinlik beklentisindeki farklı kişisel üstünlük değişkeni ile sosyal yetkinlik beklentisi değişkenleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Katılımcıların özellikle kişisel üstünlük başarısı ve genel yetkinlik beklentisi düzeyleri, üstünlük, sevimlilik ve kaçınan kişilik özellikleri puanlarından daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

Ergenlerin alkol kullanımlarında sosyal beceriler, yetkinlik beklentisi ile aile uyumsuzluğu ve ebeveynlerin alkol kullanımlarının etkisi başlıklı çalışmada Webb ve Baer (1995), ergenlerin sosyal becerilerdeki yetersizlikleri ile alkol kullanmaları arasında ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmanın amacı; ebeveynlerin alkol kullanmaları ve aile uyumsuzluğunun gençlerin alkol kullanmalarına etkileri karşısında, ergenlerin kazandıkları sosyal beceriler ile yetkinlik beklentileri hakkında ve yeteneklerinden yararlanma becerilerini açıklamaktır. Sonuçlar, aile uyumsuzluğu ile ergenin alkol kullanımı ve sosyal becerilerdeki yetersizlikleri ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Yetkinlik beklentisine ait sosyal beceriler, ergenlerin alkol kullanmalarıyla indirek ilişkili bulunmuştur. Bu bulgular, ergenlerin alkol kullanımlarında ailenin etkilerinin çok önemli olduğunu göstermektedir.

Hermann ve Betz (2004), sosyal yetkinlik beklentisi, kendine güvenen kişilik özelliği, depresyon ve utangaçlık arasındaki ilişkiyi path analizi yaparak incelemiştir. Araştırmada 209'u kız, 161'i erkek üniversite öğrencisine, Algılanan Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Kendine Güven ve Duyarlılık Envanteri, Utangaçlık Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri uygulanarak veri toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre;

sosyal yetkinlik beklentisi ile kendine güven ve duyarlılık değişkenleri arasında pozitif yönde yüksek ilişki bulunmuş, ancak sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının utangaçlık ve depresyon puanları ile negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Torres ve Solberg (2001), latin kolej öğrencilerinin ısrarcı niyet ve sağlıklarına etki eden aile desteği, sosyal bütünleşme, stres ve yetkinlik beklentisini path analiziyle incelemişlerdir. Aştırmaya iki yıllık periyodik kuşak (cohort) çalışmasına katılmış olan 112'si kız, 67'si erkek olmak üzere 179 kolej öğrencisine; Kolej Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Kolej Stres Envanteri, Sosyal Bütünleşme ve Israrlı Niyetler Ölçeği, Aile Desteği Ölçeği ile birlikte Fiziksel ve Psikoljik Sağlık Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlar; aile desteğinin doğrudan akademik yetkinlik beklentisini etkilediğini göstermektedir. Ayrıca , genel yetkinlik beklentisi düzeyi ile sosyal bütünleşme, iyi sağlık ve ısrarcı niyet değişkenleri arasında dolaysız ilişki belirlenmiştir. Bulgular, stres ile yetkinlik beklentisi düzeyi arasında negatif yönde ilişki bulunduğunu göstermiştir. Bununla birlikte aile desteğini daha iyi düzeyde algılayan öğrencilerin genel yetkinlik beklentisi düzeyleri daha yüksek olarak tespit edilmiştir.

Yetkinlik beklentisi ve kişisel performans alanında yapılan çalışmaları genişletmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada Lane, Lane M. ve Kyprianou (2004), üniversite öğrencilerinin; zorluklar karşısında sürdürülen yetkinlik beklentisi (düzey boyutu), programlardaki entelektüel talepler ile başa çıkmadaki yetkinlik beklentisi (genelleme boyutu) ve dönem sonu değerlendirmelerde kazanılan yetkinlik beklentisi (dayanıklılık boyutu) boyutlarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada; öğrencilerin yetkinlik beklentisi boyutlarıyla ilgili ölçümlerinin, genel akademik performanslarındaki doğrudan etkileriyle ve benlik algılarıyla ilişkisi incelenmiştir. Örneklemi oluşturan 82'si erkek, 123'ü kız olmak üzere toplam 205 üniversite öğrencisinden; Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, Algılanan Akademik Başarı Düzeyi, Benlik Algısı Ölçeği ve Akademik Başarı ölçümleri ile veri toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda; benlik algısı ve yetkinlik beklentisi ölçümleri arasında yüksek bir korelasyon bulunmuştur. Yetkinlik beklentisi, başarıyla sonuçlandırılan performanslarla da ilişkili bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, bireysel başarılar ve faaliyetlerin açıklanmasında yetkinlik beklentisinin güçlü bir yordayıcı olduğunu göstermiştir.

İlgili literatür incelendiğinde; ergenlerle yapılmış sosyal yetkinlik beklentisi çalışmalarının sınırlı sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Bu alanda yapılan araştırmaların genellikle; akademik başarı, aileden ve çevreden alınan sosyal destek, sosyal beceriler, yakın ilişkiler ve kişilerarası ilişkiler, benlik algısı, depresyon ve anksiyete bozuklukları gibi konularda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Ancak ülkemizde ve yurtdışında yapılan araştırmalarda ergenin ailesine ve arkadaşlarına bağlılık düzeyi ve eşlerin evlilik uyumlarının sosyal yetkinlik beklentisiyle ilişkisinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2.2. Bağlılık (Attachment) Kuramı ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bowlby'a göre (1969, 1973, 1980) bağlılık, çocuğun kendini güvende hissettiği kişilere karşı geliştirdiği duygusal bağdır. Anneleri tarafından uyumlu ve duyarlı bir şekilde yetiştirilen çocuklar, annelerine güvenli bir bağlılık geliştirirler ve böylece sosyal yönden de yeterli bir düzeye gelirler (Akt;Markiewicz, Doyle ve Brendgen, 2001).

Biyolojik açıdan bağlılık, çocuğun uyum sağlayıcı yönünün gelişmesini ve korunmasını sağlamak, buradan hareketle de türün devamlılığını sağlamak amacıyla tasarlanmış bir mekanizmadır. Bir çocuğun annesine (ya da kendisine doğrudan bakan kişiye) duyduğu ilk bağlılık, sonraki ilişkilerin dayandığı temeli oluşturarak bu ilişkilerin kapsamlı bir şekilde yürütülmesinde model oluşturur (Erwin, 1993).

Bağlılık; bireyin en yakınında olan kişiye duyduğu güçlü, duygusal bağdır, şeklinde tanımlanmaktadır. Bağlılık, birçok spesifik davranışlarla belirlenebilir. Örn;bebeklerin, annelerinden ayrılırken ağlamaları bağlılığın bir göstergesidir. Çocuklar, büyüdükçe bağlılık farklı şekillerde ortaya çıkar. Anne-babaya duyulan güçlü duygusal bağlar, gizli ve özel bir şekilde gösterilir. İlgi çekici oyunlarla gösterilen bu davranışların, güven duygusunu veren ilişkilerin kurulmasını sağlama amacı vardır (Sprinthall ve Collins, 1995).

Bağlılık kuramı, aile ve akran ilişkileri arasındaki bağlantıları çocukların içsel çalışma modellerine (Children's Internal Working Models) göre açıklamaktadır. İçsel

çalışma modelleri, çocukların ailelerinden kendilerine karşı hangi davranışlar sergilediklerine yönelik beklentilerini ve kabul edilebilir veya kabul edilemez çocuklar olduklarında ailelerinin düşünceleri hakkındaki bilgilerini içermektedir (Bowlby, 1988; akt:Black, 2002). Eğer aileler, çocuklarının gereksinimlerine yanıt verebilirlerse çocukların içsel çalışma modelleri, anne-babalarını güven duyulabilir nitelikte kabul etmektedir. Diğer yandan anne-babalar, çocuklarına karşı reddedici veya ihmalkar davranışlar sergilediklerinde, çocukların içsel çalışma modelleri, ebeveynlerini güven duyulamaz olarak algılamaktadır. Bununla birlikte çocuklar, anne-babalarıyla olan deneyimlerine dayanarak, başkalarının davranışları üzerine beklentiler oluştururlar. Çocukların aile içinden çevresine taşıdığı bir başka davranış da, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal becerilerdir. Anne-babaların, çocuklarıyla kurduğu güvenli bağlılık ilişkisi, çocukların olumlu arkadaşlık ilişkileriyle bağlantılı olabilmektedir. Çünkü çocuklarıyla olumlu ilişkiler geliştiren ebeveynler, çocuklarına uygun sosyal becerileri de öğretebilmektedirler. Çocuklar, anne-babalarıyla olan ilişkilerinden elde ettikleri deneyimlerle, arkadaşlarıyla olan etkileşimlerinde kullanabilecekleri bazı becerileri öğrenebilirler ve bunları günlük yaşamlarında uygulayabilirler (Black, 2002).

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde ergenler için akranlar, önemli bir yer tutmaya başlar. Ancak yine de anne-babaya bağlılık merkezi bir rol üstlenmeye devam eder. Ergenlikte anne-babaya bağlılık, ergenin akranlarıyla olan ilişkisinin niteliğinden çok, iyilik ve mutluluk duygusuyla yakından ilişkili olmaktadır. Anne-babaya bağlılığın etkileri ergenlik döneminde azalmakla birlikte, etkisini hiçbir zaman tam olarak kaybetmemektedir (Ainsworth, 1989; akt:Erwin 1993).

Çocuklarda gözlemlenen bağlılık üç grupta incelenmektedir:

1.Güvenli Bağlılık: Laboratuar ortamında yapılan deneylerde, güvenli olarak bağlanmış bebeklerin davranışlarının yakınlığı koruma, rahatlık arama ve bakıcıyı keşif şeklinde gerçekleştiği gözlenmiştir. Güvenli bağlılık hisseden çocuklar anneleri yanındayken yabancılarla iletişim kurarken, annesi yanından ayrılınca ne yapacağını bilmez şekilde davranır. Annesine yeniden kavuşunca da anneyi sıcak bir şekilde karşılar ve sevincini açıkça belli eder. Güvenli bağlılık duygusu geliştirmiş kategorisinde değerlendirilen bebekler, diğer çocuklar ve yetişkinlerle ilişkilerinde işbirliğine daha yatkın, dost canlısı ve dışa dönüktürler. Ayrıca akranları karşısında daha

becerikli ve etkili olup, kişilerarası çatışmalarla daha iyi başa çıkabilme gücüne sahip olurlar (Dönmez, 2000; Erwin 1993).

2. Güvensiz-Mesafeli Bağlılık: Güvensiz-mesafeli bağlılığın tipik özelliği, çocuğun taleplere uymaması ve fiziksel temas kurmaktan kaçınma eğilimi taşımasıdır. Güvensiz bağlanmış çocuklardaki güven eksikliği onların çevrelerini keşfetmesini engellediği gibi kişilerarası ilişkilerde de mesafeli olmalarına yol açmaktadır. Bu durum, çocukların psikolojik ve temel gelişimleri için gerekli olan bağımsızlık ve yeterlilik duygularının da gelişiminin engellenmesine neden olur. Güvensiz-mesafeli bağlılık eğilimi gösteren çocuklar; akranlarıyla ilişkilerinde daha soğuk ve olumsuz tavır sergilerler. Oyunlara katılmaya çalışsalar bile, oyun arkadaşlarının saldırganlığı ve dışlama eğilimlerine sıkça maruz kalabilirler (Erwin, 1993; Sprinthall ve Collins, 1995).

3. Güvensiz-Dirençli Bağlılık: Güvensiz bağlılık geliştiren çocukların anneleri genellikle çocuklarına karşı yakın fiziksel temas kurmaya çaba harcar, ancak çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken tutarsız davranışlarda bulunurlar. Bu tür bağlılk geliştiren çocuklar, başkalarına karşı aldırmaz , hoşgörüsüz ve ben-merkezci kişilik özelliği sergilerler (Erwin, 1993).

Anne-babaya bağlılık algısı, ergenliğe geçiş dönemindeki bireyde yeterlilik algılarıyla doğrudan ilişkilidir. Aile ve çocuk ilişkisi, çocuğun geçirdiği değişimlere uyum sağlamasını kolaylaştırır. Uzmanların çoğu; anne- baba ve akran ilişkilerinin sağlıklı ergenlik gelişiminde tamamlayıcı ve gerekli etkileri olduğunu vurgulamışlardır. Ergenler anne-babalarından daha çok akranlarıyla etkinliklerde bulunduklarından çevrelerindeki diğer yetişkinlerle etkileşimleri de daha fazla olmaktadır. Bu da onların sosyalleşmesini farklı bir boyutta etkilemektedir. Ergenlerin anne-babalarıyla geçirdikleri zamanlar, genellikle aile içindeki görevlerle ilgili konular olmakta, akranlarıyla ise, oyun ve boş zaman aktivitelerinde bulunmaktadırlar. Ergenlerin, anne-babalarıyla ve arkadaşlarıyla konuştukları konuların içerikleri de birbirinden farklı olmaktadır (Sprithall ve Collins, 1995).

Bowlby (1977, 1980),'in bağlılık teorisine göre; çocuğun temel gelişim dönemlerinde kendisine bakan kişilere geliştirdiği bağlılık, gelecekteki arkadaşlık ilişkilerinin temelini oluşturmakta ve kalitesini de etkilemektedir. Bu anlamda

değerlendirildiğinde, ergenlik dönemindeki temel değişimlerin bağlılık davranışını etkilediği savunulmaktadır. Ergenlerin bu evrede öğretmenlerine ya da akranlarına geliştirdikleri güvenli bağlılık, onların ergenlik döneminde yaşanılacak olası problemleri daha rahat aşmalarına destek olacaktır. Bununla birlikte Bowlby (1980), tüm yaşlardaki insanların, güvenli bağlanma ilişkisi geliştirdikleri takdirde içinde bulundukları evreye daha rahat uyum sağlayacaklarını vurgulamıştır.

Çocuk ergenlik dönemine girerken, akranlar giderek daha önemli hale gelmekte, ancak anne-babalarla olan ilişkinin niteliği, kişinin iyiliği, özsaygısı ve mutluluğu açısından akranlarla kurulan ilişkiden daha fazla önem taşıyabilmektedir. Gençler, başarılı ve ılımlı arkadaşlık ilişkilerinin nasıl başarılacağını ebeveynleri ile olan etkileşimlerinden öğrenirler. Ebeveyne bağlılık, ergenlerin sosyal ve duygusal uyumlarında önemli bir role sahiptir (Erwin, 1993).

2.2.1.Bağlılık (Attachment) Kuramı ile İlgili Yapılmış Araştırmalar

İlgili yazın incelendiğinde ergenlerde bağlılık değişkenlerinin çoğunlukla; aile yapısı, psikolojik yapı, depresyon, kaygı, yalnızlık, ailelerin çocuk yetiştirme tarzları, çocukların bağlanma stilleri ve kimlik gelişimleri ile ilişkisinin araştırıldığı görülmektedir. Sınırlı sayıdaki çalışmada ergenlerin ebeveynlerine ve arkadaşlarına bağlılık düzeyinin incelendiği göze çarpmaktadır.

Coleman (2003), ön ergenlerle yaptığı çalışmasında; öğrencilerin sosyal yetkinlik beklentilerini, her bir ebeveyne bağlılık düzeylerini ve arkadaşlık ilişkilerini incelemiştir. Araştırmada veriler; demografik değişkenler için kişisel bilgi formu, aile ve arkadaş bağlılık ölçeği, çocuklar için yetkinlik beklentisi ölçeğinin sosyal yetkinlik beklentisi alt ölçeği ve arkadaş mağduriyet ölçeği ile toplanmış ve verilerin analizi çoklu hiyerarşik regresyon analizi tekniği ile incelenmiştir. Örneklem grubunun anne-babaya ve arkadaşlara bağlılık puanları oldukça yüksek bulunmuştur. Anne ve babaya bağlılık düzeyinde cinsiyet açısından anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Ancak kız öğrencilerin arkadaş bağlılığı puanlarının erkek öğrencilerinkine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrenciler arasındaki sosyal yetkinlik beklentisi puanları da kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılıklar göstermiştir. Öğrencilerin anneye

bağlılık, babaya bağlılık ve sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Ergenlerin bağlanma stilleri ile aile yapıları arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçladığı çalışmasında Gezer (2001), 175 kız, 233 erkek olmak üzere 408 ergenden oluşan örneklem grubuna İlişki Ölçekleri Anketi'yle birlikte Aile Yapısını Değerlendirme Aracı'nı uygulamıştır. Verilerin analizinden elde edilen bulgular sonucunda; yüksek ve düşük uyuma sahip ailelerden gelen öğrencilerden oluşan grupların bağlanma stilleri arasında önemli farklılıklar bulunduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar; düşük uyuma sahip aile atmosferinde yetişmiş olan bireylerin korkulu, saplantılı veya kayıtsız, yüksek uyuma sahip ailelerde yetişmiş bireylerin ise güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte; bulgular, bireylerin bağlanma stillerinin cinsiyete bağlı olarak değişmediğini göstermiştir.

Markiewicz, Doyle ve Brendgen (2001), yaptıkları çalışmada; ergenlerin anne-babalarının evlilik kalitesini algılamaları, annelerinin kişiler arası ilişkilere girme düzeyleri ile ergenlerin anne-babalarına bağlanmalarının arkadaşlık ilişkileri ve sosyal işbirliği ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini oluşturan 69 ergene; Kişilerarası İlişkiler Anketi, Algılanan Evlilik Kalitesi Ölçeği, Algılanan Sosyal İlişkiler Ölçeği ve Arkadaşlık İlişkisi Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın sonucu; ergenlerin ebeveynlerinin evlilik kalitesini algılamalarının ve annelerinin kişilerarası ilişkiler kurmadaki başarılarına yönelik algılarının, anne-babalarıyla ve arkadaşlarıyla kurdukları iletişimin kalitesini etkilediğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular; ergenlerin algılanan anne-baba evlilik kalitesi ile annelerinin sosyal ilişkilerindeki kalitenin, ergenlerin sosyal davranışlarını etkilediğini, ergenlerin sosyal davranışlarının da ergenin arkadaşlık ilişkilerindeki kaliteyle ve arkadaşlarına karşı olan davranışlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir.

Sund ve Lars (2002), depresyon belirtileri ile güvensiz bağlanma arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında 12-14 yaş grubundaki ergenlere uygulama yapmışlardır. Psiko-sosyal alandaki stres yaratıcı durumların ön ergenlik döneminde ortaya çıkan depresyonun oluşmasında etkili olduğu düşünülerek, bu değişkenler kontrol değişkeni olarak araştırmaya dahil edilmişlerdir. Katılımcılara, depresyon belirtilerini ölçmek için Duygudurum Ölçeği, arkadaşlara ve aileye bağlılık

düzeylerini ölçmek amacıyla Aile ve Arkadaş Bağlılık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçları, güvensiz bağlanma stiliyle depresyon belirtileri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını göstermiştir.

Bekiroğlu (1996), yaptığı çalışmada, bağlanma tarzları ile aile ortamı, kaygı ve depresyon arasındaki ilişkiyi incelemiştir.Bu amaçla 81 üniversite öğrencisine; Yetişkin Bağlanma Ölçeği, Aile Ortamı Envanteri, Durumluk/ Sürekli Kaygı Ölçeği ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; güvenli ve güvensiz bağlanan grubun kaygı ve depresyon puanlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Güvensiz bağlanan grubun kaygı ve depresyon puanları daha yüksek çıkmıştır. Aile içinde algılanan paylaşım açısından güvenli olarak bağlanan grubun, diğer gruba göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları ancak aile içindeki algılanan kontrol açısından daha düşük puan aldıkları gözlenmiştir.

Ergenlerde anne-baba bağlılığının sosyal ve duygusal yalnızlık üzerindeki ayrıştırıcı etkisinin incelendiği çalışmada Löker (1999), yaşları 12 ile 28 arasında değişen 383 kişilik katılımcı grubuna Yalnızlık Ölçeği, Anne-Baba ve Arkadaş Bağlılık Ölçeği, Algılanan Benlik ve Algılanan Fiziksel Çekicilik Ölçeklerini uygulamıştır. Arkadaşlara ve anne-babaya bağlılık düzeyleri; algılanan benlik, algılanan fiziksel çekicilik düzeyleri ile pozitif yönde yüksek ilişkili bulunmuştur. Ayrıca araştırmanın sonucu; fiziksel semptomlar, sosyal yalnızlık ve duygusal yalnızlık düzeyleri değişkenleri ile bireylerin anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık düzeyleri arasında negatif yönde ilişki olduğunu göstermiştir.

Sümer ve Güngör (1999), üniversite öğrencilerinin anne ve babalarından algıladıkları çocuk yetiştirme stilleri ile bağlanma stilleri, temel benlik boyutları, yakın ilişkilerde davranış örüntüleri ve aile ve arkadaşlarla ilişkilerden memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Sonuçlar; en yaygın olarak algılanan çocuk yetiştirme stillerinin (otoriter, açıklayıcı/otoriter, izin verici/şımartan, ve izin verici/ihmalkar) araştırmada yer alan psikolojik sonuç değişkenleri ile tutarlı olarak ilişkili olduğunu göstermiştir. Kabul/ilginin yüksek olduğu ailelerden gelen gençlerin,bunun düşük olduğu ya da denetimin yüksek olduğu ailelerden gelen gençlere göre daha yüksek düzeylerde güvenli bağlanma, özsaygı ve benlik belirginliği ve daha düşük düzeyde sürekli kaygı ve onaylanmama kaygısına sahip oldukları saptanmıştır.

Türk bebeklerinde bağlanmanın incelendiği araştırmada İzmirli (1991), örneklem grubunu bağlanma stilleri açısından gruplandırmıştır. Örnekleme alınan bebeklerin 19'u güvenli bağlanan grupta, 6'sı güvensiz bağlanmış grupta, bir tanesi ise kaygılı bağlanan grupta incelenmiştir. Annelerin kaygı düzeylerinin ölçümünden sonra elde edilen bulgulara göre; annelerine güvensiz bağlanan bebeklerin annelerinin kaygı düzeyleri, annelerine güvenli bağlanan bebeklerin annelerinin kaygı düzeylerine göre daha yüksek bulunmuştur.

Hortaçsu ve Oral (1991), Türk ergenler ve aileleri üzerinde yaptıkları çalışmada; ergenlerin ebeveynlerine ve arkadaşlarına bağlılık düzeyleri incelenmiştir. Bu amaçla; üniversite öğrencilerinden 70 erkek ve 60 kız öğrenci olmak üzere toplam 130 kişilik örneklem grubuna; Armsden ve Greenberg'in geliştirdiği Anne-Babaya ve Arkadaşlara Bağlılık Ölçeği ile birlikte aile geçmişleriyle ve arkadaşlıklarından beklentilerle ilgili bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin ergenlik döneminde aileye olan bağlılık düzeyinde arkadaşlara olan bağlılık düzeyine göre azalma bulunmuştur. Bununla birlikte, anne-babayla olan duygusal bağ ve yakınlığın, bu dönemde önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca araştırmanın bulguları, ergenlerin aileleri ve kendi yaşıtlarıyla kurdukları yakın ilişkilerin birbiriyle pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir.

Ergenlerde ebeveyn ve arkadaşlara bağlılığın kimlik gelişimleriyle ilişkisinin incelendiği araştırmada Meeus, Oosterwegel ve Vollebergh (2002), Hollanda'da yaşayan yerli ve yerli olmayan 148 ergene (56'sı Türk, 45'i Faslı, 47'si Hollandalı) Anne-Baba Bağlılık Ölçeği, Arkadaşlara Bağlılık Ölçeği ve Kimlik Gelişim Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; ergenlerin arkadaşlara güvenli bağlılık ve arkadaşlarla iletişim düzeyleri; okul araştırmaları, ilişkisel sorumluluk ve ilişkisel araştırmalarla yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Anne-babaya güvenli bağlılık değişkeni; sadece okul sorumluluğu ve okul araştırmaları ile ilişkili bulunmuştur. Ancak anneyle iletişimin hiçbir değişkenle bağlantısı bulunmazken babayla olan iletişimin, okul araştırmalarıyla yüksek, okul sorumluluğu ile de düşük düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

2.3. Evlilik Uyumu ve İlgili Araştırmalar

Evlilik, resmi, duygusal, davranışsal ve biyolojik yönleri olan sosyal bir sistemdir. Evlilik kurumu kültürlere göre farklı şekillerde anlamlandırılmaktadır. Modern evlilik, eş seçiminde ve ilişkide özgürlüğü, cinsellikle eşitliği ve yakın ilişkiyi de kapsamaktadır. Evlilik uyumu, bir evliliğin zorunlu ve gönüllü niteliklerinin bir dengeye ulaşması, şeklinde tanımlanmaktadır (Tutarel - Kışlak, 1999).

Aile bir bütündür ve evlilik ailenin temellerinin oluşumunda önemli bir role sahiptir. Eşler arasındaki ilişkinin anlaşılması, aile yapısının iyi bir şekilde değerlendirilebilmesi için önemlidir. Aile sistemlerinin anlaşılmasında, eşler arasındaki ilişkinin biçiminin irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Ailedeki duygusal rahatsızlıkların, evlilik çatışmasının, evlilikle ilgili doyumsuzluğun, sadece eşleri değil, çocukları da olumsuz olarak etkileyebileceği vurgulanmaktadır. Sağlıklı bir aile ve evlilikte eşlerin uyumu, çocukların sosyalleşmesi için de önemli rol oynamaktadır (Olson, 1993).

Birçok evlilikte çatışma yaşanır ve bu durum çocuklar için stres vericidir. Çocukların anne-babalarının yaşadıkları çatışmaya maruz kalmaları, problem çözme becerilerini ve başa çıkma mekanizmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşanan bu çatışmalara çocuklar, kızgınlık, öfke, saldırganlık, korku gibi duygusal ve davranışsal tepkiler verebilmektedirler. Ayrıca çocuklar model alma yoluyla öğrendikleri için antisosyal davranışları ve kişilerarası ilişkilerde çatışma yaşamaktadırlar (Grych ve Fincham, 1990; akt: Yılmaz, 2000).

Bandura ve Walters (1959), çocuklarına karşı katı bir tutum sergileyen annelerin, eşleri ile ilişkilerinin bozuk olduğunu, onlardan sevgi ve yakınlık görmediklerini belirtmişlerdir. Belsky (1984), yaptığı bir araştırmada, eşine karşı düşmanlık duyguları olan annelerin çocuklarına karşı, fiziksel şiddet kullandıklarını göstermiştir (Akt;Dönmezer, 1999).

Eşler arasındaki çatışmanın ve boşanmanın çocuklardaki davranış ve uyum problemleri ile ilişkisini incelediği araştırmada Özen-Şirvanlı (1998), 5, 10, 13, ve 16 yaş grubunda çocuğa sahip ailelerle çalışmıştır. Araştırmaya katılan ailelerin bir bölümü çatışmanın çok fazla olduğu ailelerden, bir bölümü çatışmasız aileler, diğer bölümü ise

boşanmış ebeveynlerden oluşturulmuştur. Araştırmada çocukların gösterdikleri davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek düzeylerinin cinsiyete ve yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı irdelenmiştir. Bu çalışmada eşler arasındaki uyumu ebeveynler değerlendirmiştir. Elde edilen bulgulara göre; çatışmalı ve boşanmış ailelerin çocuklarının, çatışmasız ebeveynlerin çocuklarına göre problem ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, çevrelerinden daha az sosyal destek aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca eşler arasındaki evlilik uyumu azaldıkça çocukların davranış ve uyum problemlerinin arttığı gözlenmiştir.

Markiewicz, Doyle ve Brendgen (2001), yaptıkları çalışmada; ergenlerin anne-babalarının evlilik kalitelerini algısı, annelerinin kişiler arası ilişkilere girme düzeyleri ile ergenlerin anne-babalarına bağlanmalarının arkadaşlık ilişkileri ve sosyal işbirliği ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini; 69 ergen oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda; ergenlerin evlilik kalitesi algılarının, anne- baba ve arkadaşlarıyla yakından ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Ergenlerin arkadaşlarına karşı duydukları ilişkinin güveni en iyi arkadaş kalitesini belirlemiştir. Anne- babaların evlilik kalitesi ile birlikte annelerin sosyal işbirliği kalitesinin de ergenlerin sosyal davranışlarını belirlediğini, sosyal davranışın da ergenin arkadaşlık kalitelerini ve arkadaşlarıyla olan davranışlarında belirleyici rol oynadığını göstermiştir.

Yılmaz (2000), yaptığı çalışmada eşler arasındaki uyumun ve ebeveyn- çocuk etkileşiminin, çocukların akademik başarıları ve benlik algıları ile onların ilişkilerini farklı yaş gruplarına göre ilişkisini incelemiştir. 188'i İlköğretim, 173'ü lise ve 173'ü üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 534 denek araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Çiftler Uyum Ölçeği"(ÇUÖ), "Anne-Baba Tutum Ölçeği" (ABTÖ), " Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği", "Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği" ve "Üniversite Öğrencileri İçin Benlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; ilköğretim dönemindeki öğrencilerin sadece Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin kabul/ilgi boyutundan aldıkları puanlar ile annenin Çiftler Uyum Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki; üniversite öğrencilerinin ise sadece Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin kabul/ilgi/özerklik boyutundan aldıkları puanlar ile annenin Çiftler Uyum Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon anlamlı bulunmuştur. Lise öğrencilerinde ise Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin

boyutları ile annenin Çiftler Uyum Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon anlamlı olmadığı görülmüştür.

Aynı çalışmada eşler arasındaki uyumun, çocuğun algıladığı anne-baba tutumunun, annenin eğitimi ve çocuğun cinsiyetinin çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarılarını ve benlik algılarını yordamada anlamlı katkılarının olup olmadığı da incelenmiştir. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre; akademik başarıyı, ilköğretim dönemindeki öğrencilerde annenin eğitim düzeyinin; lise öğrencilerinde cinsiyetin ve ABTÖ'nün psikolojik özerklik boyutunun; üniversite öğrencilerinde ise sadece cinsiyetin anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Ayrıca benlik algısı alt ölçeklerine göre sonuçlar incelendiğinde; eşler arasındaki uyumun, lise öğrencilerinde davranıştan hoşnut olma ve bütünsel öz-değer alt ölçeklerini; üniversite öğrencilerinde ise atletik yeterlik ve anne-babayla ilişkiler alt ölçeklerini yordamada anlamlı katkılarının olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2000).

Yılmaz (2000), ayrıca ilköğretim dönemindeki çocukların anne ve babası arasındaki uyumu algılamalarını ölçmek amacıyla ikinci bir çalışma yapmıştır. Sonuçlar; annenin algıladığı eşler arasındaki uyum ile çocukların algıladıkları eşler arasındaki uyum arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca birinci çalışmadan farklı olarak, ikinci çalışmada çocukların algıladıkları uyumun benlik algısının akademik yeterlik, davranıştan hoşnut olma ve bütünsel öz-değer alt ölçeklerini yordamada anlamlı katkıları olduğu tespit edilmiştir.

Richardson ve McCabe (2001), ergenlik döneminde ebeveyn boşanması ve erken yetişkinlikteki psiko-sosyal uyumları üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya 18-25 yaş arasında 146 kız ve 21 erkek, toplam 167 üniversite öğrencisi katılmıştır. Deneklerden 91'i aileleriyle halen iletişim halinde (parçalanmamış aileye sahip), 76'sı ise ailelerinden uzak (boşanmış aileye sahip) durumdaki üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Öğrencilere; psiko-sosyal uyumları , ebeveynleriyle şimdiki ilişkileri, ergenlik dönemleri boyunca yaşadıkları ebeveyn çatışma tecrübelerinin düzeyleri ve kendi ergenlik dönemlerinde ebeveynlerinin medeni durumlarını içeren anket formları ile birlikte Algılanan Aile Çatışma Ölçeği, Kişisel İlişkilerde Yakınlık Ölçeği, Yaşam Doyum Anketi, Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği uygulanmıştır. Sonuçta ebeveyn çatışması gençlerin yetişkinlikteki psiko-sosyal uyumları için önemli bir faktör olarak

bulunmuştur. Psikososyal uyumu analiz etmek için, Standart Çoklu Regresyon tekniği uygulanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan psiko-sosyal uyumun alt değişkenlerinden olan yaşam doyumu, depresyon, anksiyete, stres, karşı cinsle ilişki, hemcinsleriyle ilişki, benlik algısı değişkenlerini yordayan;ebeveynlerin medeni durumu, ebeveyn çatışması, anne ile yakın iletişim, baba ile yakın iletişim değişkenleri de araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak analize dahil edilmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre aile değişkenleri; (ebeveynlerin medeni durumu, ebeveyn çatışması, anne ile yakın iletişim, baba ile yakın iletişim) yaşam doyumu için varyansın %15'ini, depresyon için varyansın %11'ini, anksiyete için %13'ünü, stres için %15'ini, kendilik algısı için % 10'unu açıklamıştır. Ancak ebeveynlerin medeni durumları ve ebeveyn çatışması ile psiko-sosyal uyum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Einsign, Scherman ve Clark (1998), anne-babaya bağlılık, aile yapısı ve anne-baba çatışması ile boşanmanın gençlerin anne-babalarıyla olan yakın ilişkilerini etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla 101 kolej öğrencisi üzerinde çalışma yapmışlardır. Örnekleme giren öğrencilerden 39'unun ailesi boşanmış, 62 öğrenci ise ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Sonuçlar; eşler arasındaki çatışma arttığında ebeveyn-çocuk ilişkisindeki yakınlığın ve gençlerin duygusal ilişkilerindeki samimiyetin de azaldığını göstermiştir. Araştırmanın bulgularına göre, evlilik çatışmasının çocukların iyi olma durumlarına bağlı olarak boşanmadan daha önemli bir değişken olduğu belirtilmiştir.

Çelik (1997), evlilik doyumu ile çocukların ebeveynlerini algılamaları ve ebeveynlik uyumu arasındaki ilişkileri incelediği araştırmada; 100 evli çift ile onların okul öncesi çocuklarının her birinden ve bu çocukların öğretmenlerinden veri toplamıştır. Araştırmada veri toplamak için katılımcılara; Dyadic Uyum Ölçeği (DAS), Ebeveyn Davranış Araştırma Ölçeği (PARI), Çocuk Davranış Listesi (CBCL), Öğretmen Rapor Formu (TRF) ve Demografik Bilgi Formu uygulanmıştır. Bulgular;evlilikte doyum, ebeveynlik uyumu ve anne-babanın çocuğun uyumu ile ilgili algısı arasında önemli bir korelasyon bulunmadığını ortaya koymuştur. Ancak annelerin, evlilik uyumu ve ebeveynlik uyumu arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Çocukların cinsiyetinin, ebeveynlerin evlilik doyumu, ebeveynlik uyumu ile ebeveynlik algısına ve çocukların uyumuna etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Lindsey, Lewis, Campbell, Frabutt ve Lamb (2002), yaptıkları çalışmada; evlilik çatışması ve erkek çocukların akran ilişkilerinin kalitesi ile anne-erkek çocuk arasındaki karşılıklı duygusal bağı incelemişlerdir. Parçalanmamış 84 aileden ve onların ön ergenlik çağındaki çocuklarından evlilik ilişkisindeki çatışmanın düzeyi ile ilgili raporlar alınmıştır. Ayrıca anne-oğul arasındaki duygusal durumla ilgili etkileşimlerindeki gözlemler ve çocukların sınıf arkadaşlarıyla öğretmenlerinden elde edilen bilgiler de analize dahil edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, evlilik çatışması ile erkek çocukların arkadaşlık ilişkileri arasında doğrudan bir bağlantı gözlenmemiştir. Daha doğrusu, evlilik çatışmasının, erkek çocukların sosyal yeterliliklerini dolaylı olarak etkilediği tespit edilmiş, ancak bu etkinin daha çok anne-çocuk arasındaki güçlü duygusal ifadeler yüzünden olduğu belirtilmiştir.

İlgili yazın gözden geçirildiğinde evlilik uyumu, evlilikte yaşanan çatışmalar ve boşanmanın çocukların psiko-sosyal uyumları, akademik başarıları, aileyle kurulan ilişkiler ve benlik algıları üzerindeki ilişkilerine yönelik çalışmaların yapıldığı gözlenmiştir.

2.4.Kişilerarası İlişkilerle İlgili Yapılan Araştırmalar

Kişilerarası ilişkilerle ilgili araştırmalar incelendiğinde betimsel ve deneysel çalışmalar göze çarpmaktadır.Yapılan araştırmaların; arkadaşlık ilişkileri, kişilerarası iletişim becerilerinin depresyon, yalnızlık, psiko-sosyal uyum ve davranış problemleriyle ilişkisinin irdelendiği görülmüştür.

Frohlich ve Fournier (1997), kişilerarsı ilişkilerle ilgili bir ölçek geliştirme çalışması yapmışlardır. Örneklemi oluşturan grubun bir bölümü (n=166) sokakta yaşayan evsiz erkeklerden, diğer bölümü ise (n=39) üniversite öğrencilerinden oluşturulmuş ve deneklerin tamamına kişilerarası ilişkiler ölçeği uygulanmıştır. Veriler varyans analizi tekniğiyle karşılaştırılmış ve iki grup arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Şahin, Durak ve Yasak (1994), kişilerarası ilişki tarzlarının yalnızlık ve depresyonla ilişkisini 434'ü kı, 278'i erkek olmak üzere toplam 712 ergen ve yetişkin

üzerinde incelemişlerdir. Deneklere Kişilerarası İlişkiler Ölçeği, UCLA-Yalnızlık Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında, psikolojik belirtiler ve kişilerarası ilişkiler arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca zehirleyici ilişki tarzları ile yalnızlık düzeyi, depresyon, negatif benlik algısı ve kaygı ile anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bununla birlikte yalnızlık ve depresyon düzeyi yüksek olan bireylerin besleyici ilişki tarzları puanlarının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Gard, Trone ve Devlin (1985), yaptıkları çalışmada, yaşları 6-11 arası olan 48 erkek ergenin sosyal etkileşimlerini ve kişilerarası ilişkilerdeki mesafelerini incelemişlerdir. Denekler iki gruba ayrılmış ve her iki grubun üyeleri 60 dakikalık dört oturum süresince videoya kaydedilmiştir. Daha sonra davranış problemi olan ve olmayan çocuklar sosyal etkileşimleri ve kişilerarası ilişki düzeyleri açısından karşılaştırılmışlardır. Çalışmanın sonucunda davranış problemlerinin saptanmasında sosyal etkileşimlerin ve kişilerarası ilişkilerin önemli olduğu vurgulanmıştır (Akt; Uzamaz, 2000).

Safran ve Segal (1987), psikoloji bölümünde öğrenim gören 100 kişilik öğrenci grubunda kişilerarası ilişki özelliklerinden beklentilerle ilgili bir çalışma yapmışlardır. Deneklere yaklaşık 10 dakika süren ve karı-koca etkileşimini içeren video kasetler izletilmiş ve arkasından öğrencilere ;Bellek Tanıma Testi ve Kişilerarası Sıfatlar Ölçeği uygulanmıştır. Daha sonra deneysel desene uygun olarak denekler beşer kişilik gruplara ayrılmış. Araştırmacıyla konuşmalarının ardından izledikleri filimle ilgili seçtikleri aktörü işaretlemeleri istenmiş. Verilerin analizi sonucunda deneklerin seçtikleri aktörle ilgili kişilerarası eğilim şemalarının tutarlı olduğu belirlenmiştir.

Uzamaz (2000), yaptığı deneysel çalışmada; sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişkiler düzeyine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 28 kişilik öğrenci grubunun 14'ü deney grubuna 14'ü ise kontrol grubuna dahil edilmiştir. Öğrencilerin kişiler arası ilişkiler düzeyi Şahin, Yasak ve Durak tarafından geliştirilen Kişiler Arası İlişkiler Ölçeği ile belirlenmiştir. Deney grubuna sosyal becerilerin; iletişim, atılganlık, duyguları anlama ve ifade etme boyutlarını içeren 9 haftalık bir eğitim programı uygulanmıştır. Konrol grubuna ise herhangi bir uygulama yapılmayan çalışmada verilerin analizi, tekrarlanmış ölçümler için varyans analizi tekniği ile incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal

beceri eğitiminin öğrencilerin kişiler arası ilişkiler düzeyinde olumlu yönde etkide bulunduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, sosyal beceri eğitiminin Kişiler Arası İlişkiler Ölçeğinin bir alt boyutu olan Besleyici İlişkiler üzerinde de etkili olduğu ancak Zehirleyici İlişki Tarzları üzerinde etkili olmadığı gözlenmiştir.

2.5.Öğrenilmiş Güçlülükle İlgili Yapılan Araştırmalar

Rosenbaum (1983), öğrenilmiş güçlülüğü bilişsel bir beceri olarak nitelendirmektedir. Bu bilişsel becerilerin kişide güçlü bir dağarcık halinde bulunduğunu ve tüm bu becerilerin şartlanma, model alma, talimatla öğrenme gibi öğrenme yaşantılarıyla ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Rosenbaum (1980); Rosenbaum ve Ben-Ari (1985), öğrenilmiş güçlülüğün dört temel davranış ve stratejiyi içerdiğini vurgulamışlardır. Bunlar:

1. Duygusal tepkilerle başa çıkabilmek için kendine yönerge verme becerisinin kullanımı,
2. Problem çözme stratejilerinin uygulanması,
3. Anlık mutluluğu erteleme eğilimi,
4. İçsel olayları kendi kendine düzenleyebileceğine dair genel bir inanca sahip olmak (yetkinlik beklentisi)

Rosenbaum (1990), öğrenilmiş güçlülüğün, algılanan stres düzeyini etkilemediğini, ancak yetkinlik beklentisini etkilediğini, yani öğrenilmiş güçlülük seviyesi yüksek olan öğrencilerin de, öğrenilmiş güçlülük seviyesi düşük olan öğrenciler kadar stresli bulunduklarını belirtmiştir. Rosenbaum ve Ben-Ari Simira (1986), Lewinsohn ve Alexander (1990), yaptıkları çalışmalarda öğrenilmiş güçlülükle yetkinlik beklentisi arasında pozitif ilişki bulmuşlardır (Akt:Akgün, 2004).

Aikens, Wallender, David ve Cole (1992), 62 yetişkin diyabet hastasını iki ay boyunca izlemişler ve günlük stres, perhiz uygulamak ve öğrenilmiş güçlülük değişkenlerinin birbiriyle ilişkili olduğunu gözlemlemişlerdir. Araştırma bulgularına göre; öğrenilmiş güçlülük ile metabolik kontrol arasında olumlu ve yüksek bir ilişki saptanmıştır.

Dağ (1990), 190'ı erkek, 342'si kız olmak üzere 532 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada; kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatoloji arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda; öğrenilmiş güçlülüğün yetersiz olmasının dış konrol inancıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatolojik belirti gösterme değişkenleri cinsiyetlere ve bölümlere göre karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin gerek cinsiyet, gerek eğitim görülen bölüme göre öğrenilmiş güçlülük puanlarının farklılaşmadığı gözlenmiştir.

İnfertilite (kısırlık) tanısı almış bireylerle yapılan bir çalışmada Siva (1991), deneklerin bu durumla başetmede seçtikleri yolları, öğrenilmiş güçlülüğün derecesini ve depresyon düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan kısırlık tanısı almış ve tedaviye devam etmekte olan 90 evli çifte Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Envanteri ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; depresyon ile öğrenilmiş güçlülük arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca depresyonun derecesinde çocuğa verilen önemin ve öğrenilmiş güçlülüğün önemli yordayıcıları olduğu saptanmıştır.

Sürük (1994), üniversite öğrencilerinde öğrenilmiş güçlülüğü bazı değişkenler açısından incelediği çalışmasında; 214 kız ve 300 erkek öğrenciye (N=514), Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Envanteri ve Kişisel Bilgi Formu uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrenilmiş güçlülük açısından öğrencilerin cinsiyetlerine ve barınma durumlarına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır bununla birlikte; öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlerine, sınıf düzeylerine, algılanan akademik başarılarına, ailelerinin gelir düzeylerine, boş zaman etkinliklerine göre öğrenilmiş güçlülük düzeylerinde farklılaşma olduğu gözlenmiştir.

Yetiştirme yurtlarında ve anne-babalarının yanlarında kalan 16-20 yaş arası ergenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerini incelemeyi amaçladığı çalışmasında Boyraz (2002), 105'i ailesinin yanında kalan, 103'ü yetiştirme yurdunda kalan ergenlere Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Envanteri uygulamıştır. Verilerin analizinden elde edilen bulgular; yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerle anne-babalarının yanında kalan ergenlerin öğrenilmiş güçlülük puanlarının farklılaştığını göstermiştir. Ailelerinin yanında kalan ergenlerin öğrenilmiş güçlülük puanlarının yetiştirme yurdunda kalan

ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bulgular, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Akgün (2004), stres algısı, yeterlilik ve öğrencilerin başaçıkma stratejileri ile ilgili kişisel ve durumsal belirleyicileri ve başa çıkma stratejilerinin, öğrenilmiş güçlülük tarafından etkilenip etkilenmediğini incelemek amacıyla 422 üniversite öğrencisine ölçek ve anketler vermiştir. Ancak bunların sadece 274'ü geri dönmüştür. Bu verilerin içinden 19 katılımcının anket ve ölçeklerindeki yanıtlarda boşluklar olması nedeniyle 158'i kadın, 97'si erkek olmak üzere toplam 255 gönüllü katılımcının verileri analize dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere; Akademik Yetkinlik Beklentisi Anketi, Başa çıkma Yolları Anketi ve Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Envanteri uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; yeterlilik ve öğrenilmiş güçlülük arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Öğrenilmiş güçlülük seviyesi yüksek olan öğrenciler, düşük olan öğrencilere göre daha planlı bir şekilde problemlerinin çözümünü bulmuşlar ve daha az kaçınma davranışında bulunmuşlardır.

Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarını incelediği çalışmasında Cenkseven (2004), yaşları 17-28 arasında değişen toplam 500 öğrenciye; psikolojik iyi olma düzeylerini belirlemek amacıyla Psikolojik İyi Olma Ölçekleri, öznel iyi olma düzeylerini belirlemek için Olumlu-Olumsuz Duygu Ölçekleri ve Yaşam Doyum Ölçekleri, dışadönüklük ve nevrotizmi belirlemek amacıyla Eysenck Kişilik Envanteri, kontrol odağı inançlarını belirlemek amacıyla Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerini belirlemek amacıyla ise Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Envanteri uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğrenilmiş güçlülüğün, hem öznel iyi olmanın ham de psikolojik iyi olmanın anlamlı yordayıcılarından olduğu tespit edilmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde; öğrenilmiş güçlülük kavramının daha çok stres ve stresle başa çıkma davranışı, depresyon ve kronik hastalıklarla ilgili araştırmalarda sıkça çalışıldığı gözlendi. Öğrenilmiş güçlülük ve sosyalleşme ile ilgili yapılmış çalışmalara çok az yer verildiği düşünülmektedir.

2.6.Problem Çözme Becerisiyle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Problem çözme becerisiyle ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde bu konuda betimsel ve deneysel çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu alanda yapılan araştırmaların çoğunlukla; kişilerarası problemler, kişilik yapıları, stres düzeyi, kaygı, akılcı olmayan düşünceler ve bazı demografik değişkenlerin problem çözme becerisi ile olan ilişkisini incelemektedir.

Heppner ve Petersen (1982) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada; kendilerini "başarılı" ve "başarısız" problem çözme becerisine sahip olarak algılayan toplam 40 öğrencinin kişi-içi ve kişilerarası problemlerini nasıl çözdüklerini görüşme tekniğinden de yararlanarak incelemişlerdir. Öğrencilere Problem Çözme Envanteri (PÇE) ile birlikte Mooney Problem Tarama Listesi verilmiştir. PÇE sonuçlarıyla görüşme raporları karşılaştırılmış ve sonuçların birbiriyle tutarlı olduğu görülmüştür.Araştırma sonucunda, Problem çözme becerisi konusunda kendilerini "başarılı" olarak algılayan öğrencilerin "başarısız"olarak algılayanlara göre ; problem çözme konusunda daha fazla gayretli oldukları, problem çözme sürecinin farkına varabildikleri, problemler karşısında kaygılanmadıkları, problemleri kavrama güçlerinin daha yüksek olduğu, görüşmecilerin sorularına daha dikkatli yanıt verdikleri,daha etkili problem çözme becerisine sahip oldukları ve sosyal beceri alanlarının daha geniş olduğu saptanmıştır.

Nadir (2002), 13-17 yaş arası, 192'si kız, 193'ü erkek ergenler üzerinde yaptığı çalışmada; öğrencilere Problem Çözme Envanteri ve Offer Benlik İmgesi Ölçeği uygulamıştır. Sonuçlar; genel problem çözme becerilerini yordamada baş etme gücü, ruh sağlığı, beden imgesi ve aile ilişkileri benlik imgesi ölçümlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu, aynı zamanda benlik imgesi üzerinde aile ilişkileri ve ruh sağlığı alt ölçeklerinde cinsiyet farklılıklarının olduğunu, ancak cinsiyete göre genel problem çözme puanlarının farklılaşmadığını göstermiştir.

Hisli (1990), yaptığı araştırmada Almanya'dan kesin dönüş yapmış olan 82'si kız, 64'ü erkek toplam 146 lise öğrencisinin uyum düzeylerine göre fonksiyonel olmayan tutumları, olumsuz-otomatik düşüncelerini ve problem çözme yeterliliklerini incelemiştir. Öğrencilere Beck Depresyon envanteri, Otomatik Düşünceler Ölçeği, ve Problem Çözme Envanteri uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda kız öğrencilerin

erkek öğrencilere göre problem çözme becerisinin “kişisel kontrol” alt boyutuna göre kendilerini daha iyi algıladıkları belirlenmiştir. Depresyon ve anksiyete puanlarına göre karşılaştırma yapıldığında, uyum yapamayan öğrencilere göre uyum yapabilen öğrencilerin lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Aydın (1999), araştırmasında ergenlerin problem çözme becerileri ve iç-dış denetim odağı puanlarını karşılaştırmıştır. Araştırmanın örneklemini 105 erkek ve 66 kız öğrenci olmak üzere 171 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilere Heppner ve Petersen tarafından geliştirilen Problem Çözme Envanteri ile Rotter’in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda,iç ve dış denetim odağına sahip olan ergenlerin problem çözme becerisi puanları karşılaştırılmış ve aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Taylan (1990), yaptığı çalışmada, 226 üniversite öğrencisine Problem Çözme Envanteri uygulamıştır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere, cinsiyetlerine ve sınıf düzeylerine göre problem çözme becerisi algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin PÇE toplam puanlarının öğrenim gördükleri bölümlere göre farklılaşma olmuş, sınıf ve cinsiyetlerine göre işe farklılık olmamıştır.

Saygılı (2000), Erzurum’da farklı okul türlerinde eğitim gören 300 öğrenci üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin algıladıkları problem çözme becerileri ile sosyal ve kişisel uyum, anne-babanın öğrenim durumu, okul farklılığı, yerleşim yerleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin kişisel ve sosyal uyumları ve anne-babalarının eğitim düzeyleri ile problem çözme becerileri arasında olumlu yönde ilişki bulmuştur. Farklı okullarda okuyan öğrencilerin problem çözme becerisi algılarında ve sosyal uyum düzeylerinde farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin cinsiyet farklılıklarına ve farklı yerleşim yerlerine göre problem çözme becerileri arasında bir farklılaşmanın olmadığı belirlenmiştir.

Budak (1999), lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasını Samsun ilindeki üç farklı okuldaki 134’ü kız, 133’ü erkek toplam 267 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmada

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Problem Çözme Becerileri Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; lise öğrencilerinde aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek arttıkça problem çözme becerilerinin de arttığı, ancak öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin öğrencilerin problem çözme becerileri üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı tespit edilmiştir.

Problem çözme becerisi algısı ile kişiliğin ego durumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Çam (1995), 134 öğretmen adayına Problem Çözme Envanteri ve Ego Durumları Ölçeklerini uygulamıştır.Yapılan basit regresyon analizi sonucunda; yetişkin ve koruyucu ebeveyn ego durumlarının problem çözme becerisini olumlu yönde, eleştirel ebeveyn, doğal çocuk ve uygulu çocuk ego durumlarının ise olumsuz yönde yordadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda problem çözme becerisi algısı yüksek olan bireylerin düşük olanlara göre yetişkin ve koruyucu ebeveyn ego durumlarında daha yüksek puanlar aldıkları gözlenmiştir.

Çam (1997), yaptığı deneysel çalışmada; iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanan eğitim programının, öğretmen adaylarının ego durumları puanlar ve problem çözme becerisi algıları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmaya katılan 125 öğrenciye Problem Çözme Envanteri ve Sıfat Tarama Listesi uygulanmış, bunların içinden 34 denek PÇE puanlarına göre deney ve kontrol grubu olarak seçilmiştir. Öğrencilerden çalışmaya katılmak için gönüllü olan 14'ü araştırmanın deney grubunu, 16'sı ise konrol grubunu oluşturmuştur. Deney grubuyla 12 hafta süreyle çalışılmış ve 15. hafta sonunda sontest ölçümleri yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmen adaylarına uygulanan eğitim programının deneklerin, eleştirel ebeveyn, koruyucu ebeveyn, yetişkin, uygulu çocuk ego durumu puanları ile problem çözme becerisi algısı üzerinde olumlu yönde etkisinin olduğu bulunmuştur.

Caplan, Benetto ve Weissberg (1991), ergenlerde sosyal problem çözme becerilerinin kişiler arası ilişkilerdeki farklılığını incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada; sosyal problem çözme becerilerinin partnerle mi yoksa arkadaşlarla olan kişiler arası iletişim bağlamlarının her birindeki sosyal problem çözme becerileri ile öğrencilerin sosyal yeterliliği öğretmenlerin gözlemleriyle karşılaştırılarak ele alınmıştır. Sonuçlar; tanıdıklara oranla arkadaşla kurulan hipotetik arkadaş çatışması

durumuna verilen kaliteli cevapları içermiştir. Bununla birlikte arkadaşlık durumlarında sergilenmiş olan sosyal problem çözme becerileri ile öğretmenlerin değerlendirdiği öğrencilerin sosyal yeterlilikleri yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur. Buna rağmen tanıdık koşullarda gösterilen becerilerin yetenek puanlarıyla ilişkisi bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, sosyal problem çözme beceri değerlendirmelerini yaparken kişiler arası ilişkilerdeki özellikleri göz önünde bulundurmanın önemini vurgulamıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklemi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin analizinde kullanılacak istatistiksel yöntemler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelli bir yordama çalışmasıdır. Çalışmada; 14-19 yaş grubundaki lise öğrencilerinin; anne-babalarının evlilik uyumlarını algılamaları, anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık düzeyleri, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ile annelerinin evlilik uyumlarının ve kişilerarası ilişkiye girme düzeylerinin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisini yordayıcı nitelikte olup olmadığı incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Evreni ve Örneklemi

Çalışma Evreni: Araştırmanın çalışma evrenini, Adana İl Merkezi Yüreğir ilçesinde bulunan ve düşük SED'ye sahip öğrencilerin devam ettikleri Atatürk Lisesi öğrencileri ve öğrencilerin anneleri oluşturmaktadır.

Örneklem: Bu çalışma "uygun örneklem (convenience nonrandom)" yöntemine dayanılarak Yüreğir Atatürk Lisesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisi'ne başvuran tüm öğrencilerden, çalışmaya gönüllü olarak katılan 194 ergen ve onların anneleri üzerinde yapılmıştır. Uygun örnekleme; araştırmacıya yakın ve tanıdık çevresinde örnekleme alma imkanı tanır ve ulaşılabilen kişilere uygulama yapmaya olanaklıdır (Aziz, 1990; Cohen, Manion ve Morrison, 2001). Araştırmacının görev

yaptığı okulda öğrenciler hakkında görüşme yapılmak üzere veliler okula çağrıldığında genellikle okula annelerin geldiği, babaların okula çok sık gelmedikleri gözlenmiştir. Elde elden bu gözlemlere dayanarak öğrencilerin annelerine ulaşılabilirliğin daha kolay olacağı düşünülmüş ve araştırmada uygun örneklem yöntemine başvurulmuştur. Araştırmada evlilik uyumu ve kişilerarası ilişkiler değişkenleri için ergenlerin annelerine ölçek uygulanmıştır. Bu seçimin gerekçeleri şunlardır:

a)Çocukların güvenli bağlılıkları üzerinde babalardan çok annelerin etkisi vardır (Bowlby, 1977; 1980),

b) Araştırmacının görev yaptığı okuldaki öğrenciler hakkındaki bilgileri sağlamada ve iletişimde annelerin, babalara göre daha gönüllü oldukları gözlenmiştir,

c)Ergenlerin anneleri babalarına göre çocuklarıyla daha fazla zaman geçirirler (Larson 1996, akt: Markiewicz ve ark. 2001),

d)Anneler, kendi arkadaşlık ilişkileriyle çocuklarının arkadaşlık kaliteleri için daha uygun model oluştururlar (Markiewicz ve ark. 2001),

e)İlgili yazın incelendiğinde (Şirvanlı-Özen 1998; Yılmaz,2000; Markiewicz ve ark. 2001; Lindsey ve ark. 2002), ergen ve aile ile yapılan çalışmaların daha çok ergen ve annelerden elde edilen verilere göre değerlendirildiği gözlenmiştir.

Örnekleme giren öğrencilerin sınıf düzeylerine ve cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo-1'de yer almaktadır.

Tablo 1-Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Sınıflara Göre Dağılım

		Lise 1	**Lise2**	**Lise3**	**Toplam**	
					n	**%**
Kız		50	49	45	144	74.2
Erkek		15	17	18	50	25.8
Toplam	**n**	65	66	63	194	100.0
	%	33.5	34.0	32.5	100.0	100.0

Tablo-1'de görüldüğü gibi, örneklemi oluşturan öğrencilerin %74.2'si kız öğrencilerden, %25.8'i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Sınıf düzeyine göre

incelendiğinde; örneklemin %33.5'i Lise 1. sınıf öğrencilerinden, %34'ü Lise 2. sınıf öğrencilerinden, %32.5'i ise Lise 3. sınıf öğrencilerden oluşmaktadır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına ait dağılım Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo 2-Araştırmaya Katılan Annelerin Eğitim Durumlarına Ait Dağılım

	Okur-Yazar Değil	**Okur-Yazar**	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Üniversite**	**Toplam**
n	48	9	100	16	18	3	**194**
%	24.7	4.6	51.5	8.2	9.3	1.5	**100**

Tablo-2'de görüldüğü üzere, örneklemi oluşturan annelerin % 24.7'si okuma-yazma bilmeyen grupta, %4.6'sı sadece okur-yazar, %51.5'i ilkokul mezunu, %8.2'si ortaokul mezunu, %9.3'ü lise mezunu, %1.5'i ise üniversite mezunu olan grupta yer almaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E)

Ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini ölçmek amacıyla Bilgin (1999) tarafından geliştirilen "Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergenlik Formu (SYBÖ-E)" kullanılmıştır. Ölçek toplam kırk maddeden oluşmakta ve 5'li derecelendirme tipine göre yanıtlanmaktadır. Maddelerin karşısında; Her zaman (5), Sık sık (4), Bazen (3), Arada sırada (2), Hiçbir zaman (1) seçenekleri bulunmaktadır. Yanıtlayıcılardan sosyal yaşantılarına uygun olarak bu seçeneklerden birisini ne derecede yapacağına ilişkin inancını belirtmesi istenmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puan ranjı 40-200 arasındadır ve bir toplam puan elde edilmektedir.

SYBÖ-E'nin benzer ölçütler geçerliği için; Kılıççının Kendini Kabul Envanteri Ergen Formu kullanılmış, SYBÖ-E ile KKE arasında korelasyon .18 ($p<.01$, $pt= .1638$) olarak bulunmuştur. Ölçek yapı geçerliği için; faktör analizinden geçirilmiş ve beş

faktöre göre elde edilen sonuçlar üzerinde yapılan çalışmalarda kırk maddenin faktör yüklerinin .31 ile .70 arasında değişim gösterdiği saptanmıştır (Bilgin 1999).

SYBÖ-E'nin testi yarılama yöntemiyle elde edilen güvenirlik katsayısı .86 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin tamamına ilişkin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa Eşitliği kullanılarak .93 olarak tespit edilmiştir. ölçeğin madde-toplam puan korelasyonları; .43 ile .56 arasında değişen korelasyonlarda tespit edilmiştir. Ölçeğin yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmaları sonucunda elde edilen değerlerin, ölçeğin geçerlik ve güvenirliğini desteklediği belirtilmiştir (Bilgin, 1999).

3.3.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ)

Çalışmada; ergenlerin anne-babalarına bağlılıklarının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını ölçmek amacıyla Armsden ve Greenberg'in (1987) geliştirdiği ve Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Anne-Baba Bağlılık Ölçeği" kullanılmıştır.

Ölçek, toplam 28 maddeden oluşan, beşli likert tipinde ve her bir ifade "her zaman", "çoğunlukla", "bazen" ve "hiçbir zaman" ifadelerine göre işaretlenmektedir. Ölçek yanıtlanırken bireylerden her bir ifadenin kendisi için ne derecede doğru olduğunu, kendilerine en yakın olan ebeveynini düşünerek yanıtlanması istenmektedir. Puanlamada 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 18, 19, 22, 25. ve 27. maddeler tersine döndürülerek değerlendirilmektedir.Ölçek için toplam puanlar kullanılmakta ve ölçekten alınan yüksek puanlar, güçlü bağlılığı göstermektedir. Puan ranjı 28-140 aralığındadır .

Ölçeğin Löker (1999)'in yaşları 12-28 arasında değişen 383 kişilik örneklem grubundan elde ettiği Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .92 dir. Maddelerin birbirleriyle korelasyonları .11 ile .59 arasında dağılım göstermiştir. Yapılan faktör analizinde üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu üç faktör varyansın %46'sını açıklamıştır.

3.3.3.Arkadaş Bağlılık Ölçeği (ABÖ)

Arkadaş Bağlılık Ölçeği, Armsden ve Greenberg (1987) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek ergenlerin arkadaşlarıyla arasındaki bilişsel-duyuşsal bağlılığın boyutlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından yapılmıştır.

Arkadaş Bağlılık Ölçeği, 25 maddeden oluşmakta ve 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçeği yanıtlayanlardan arkadaşlık ilişkileriyle ilgili her bir ifadenin kendileri için ne kadar doğru olduğunu belirtmeleri istenmektedir. Puanlamada; 4, 5, 9, 10, 11, 18, 22,. ve 23. maddeler tersine döndürülmüş ifadeler olduğundan bu maddelerin puanları tersine dönüştürülerek toplam puana katılmaktadır. Toplam puan ranjı 25-125 arasındadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, arkadaşlara olan güçlü bağlılığa işaret etmektedir. Ölçeğin orijinal formunda; Saygı, Anlama ve Güven alt boyutları bulunmaktadır. Ancak ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasının yapıldığı çalışmada faktör analizi değerleri orijinal formun sonuçlarıyla uyumlu bulunmadığından sadece toplam puanlar kullanılmaktadır (Löker, 1999).

Löker (1999), yaptığı geçerlik-güvenirlik çalışmasında ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısını .92 olarak hesaplanmıştır. Maddelerin birbiriyle korelasyonu .51 ile .75 arasında dağılım göstermiştir.

3.3.4. Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)

Araştırmada; anne-babaların evlilik uyum düzeylerini ölçmek amacıyla Locke ve Wallace tarafından geliştirilen ve Tutarel-Kışlak (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)" kullanılmıştır. EUÖ, hem genel evlilik doyumunu ya da niteliğini ölçmekte, hem de çeşitli konularda anlaşma ya da anlaşmama tarzını ölçmektedir.

Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa eşitliği kullanılarak .84 olarak bulunmuştur. İki yarım test güvenirliği r= .84 ; test tekrar-test tekniği ile hesaplanan

güvenirlik katsayısı r= .55 (p< .01) olarak bulunmuştur. Onbeş maddelik ölçeğin; madde toplam puan korelasyonları .28 ile .70 arasında değişmektedir.

EUÖ'nin ölçüt bağımlı geçerliğinin saptanmasında, Kişilerarası İlişkiler Ölçeği ile ilişkilerde Yükleme Ölçeği'nden yararlanılmıştır. EUÖ ile Kişilerarası İlişkiler Ölçeği'nin toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısı r= .12 (p< .05) olarak bulunmuştur. EUÖ ile İlişkilerde Yükleme Ölçeği toplam puanları arasında ise negatif korelasyon r= -.54 (p< .05) bulunmuştur (Tutarel-Kışlak, 1999).

Genel olarak, Evlilikte Uyum Ölçeği kültürümüz için de geçerli ve güvenilir kabul edilmekte, uyumu betimleyen onbeş maddesi ile hızlı değerlendirme sağlayabilecek bir ölçek olarak evlilik ile ilgili yapılan araştırmalarda kullanılabileceği önerilmektedir (Tutarel- Kışlak, 1999).

3.3.5. Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ)

Şahin, Durak ve Yasak (1994) tarafından kişilerarası ilişkileri ölçmek amacıyla geliştirilen ölçek, 31 maddeden oluşmaktadır. Her madde 0-3 arasında değişen likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçme sonucunda ölçekten üç ayrı puan elde edilmektedir. Bunlar; 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31. maddelerden oluşan Besleyici İlişki Tarzları ve 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30. maddelerden oluşan Zehirleyici İlişki Tarzları ile her ikisinin birleşiminden elde edilen toplam puandır. Yüksek puanlar kişilerarası ilişkilerde olumlu bir tarzın göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Ölçeğin yapılan geçerlik güvenirlik çalışmalarında Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Tek ve çift maddelerden elde edilen iki yarım test güvenirliği (split-half) r=.63 olarak hesaplanmıştır. Madde toplam puan korelasyonlarına bakılmış olan ölçeğin toplam puanla maddeler arasındaki korelasyonun .10 ile .48 arasında tespit edilmiştir.

Ayrıca Uzamaz (2000), tarafından yapılan çalışmada ölçeğin toplamına ilişkin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .70, Besleyici İlişkiler alt ölçeğine ilişkin Cronbach

Alfa değeri .71 ve Zehirleyici İlişkiler alt ölçeğinin Cronbach Alfa değeri .69 olarak bulunmuştur. Bu değerler KİÖ'nin araştırmada kullanılabilecek güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

3.3.6. Problem Çözme Envanteri (PÇE)

Bireyin, problem çözmede kendine güvenini, bireysel kontrol duygusunu ve yaklaşım biçimini değerlendirmek amacıyla Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilen ölçek Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır (Akt;Savaşır ve Şahin, 1997).

Otuzbeş maddelik 1-6 arası puanlanan likert tipinde bir derecelendirmesi (1-Her zaman böyle davranırım, 6-Hiçbir zaman böyle davranmam) olan ölçek, 150 kişilik öğrenci grubuna uygulanmış ve üç faktör bulunmuştur. Bunlar; Problem Çözme Yeteneğine Güven, Yaklaşma-Kaçınma ve Kişisel Kontrol olarak adlandırılmıştır. Puanlama esnasında 9, 22. ve 29. maddeler puanlama dışında bırakılmaktadır. Ölçeğin 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30. ve 34. maddeleri ise ters olarak puanlanmaktadır. Bu maddelerin yeterli problem çözme becerilerini temsil ettiği kabul edilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan 192, en düşük puan ise 32'dir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin problem çözme becerileri konusunda kendisini yetersiz olarak algıladığını, düşük puan ise problem çözme becerisinin yüksek olduğunu göstermektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasında elde edilen değerlere göre ölçeğin tümü için Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Tek ve çift sayılı maddeler ayrılarak uygulanan yarıya bölme tekniği ile elde edilen güvenirlik katsayısı ise r=.81 olarak hesaplanmıştır. Ölçüt Bağıntılı geçerlik çalışmasında; Problem Çözme Envanteri ile Beck Depresyon Envanteri arasındaki korelasyon katsayısı .33 ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin Sürekli bölümünün toplam puanı arasındaki korelasyon katsayısı ise .45 olarak bulunmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda iç tutarlık katsayıları .78, .74, .69, .64, .59 olan 6 faktör bulunmuştur. Bunlar; Aceleci Yaklaşım, Düşünen Yaklaşım, Kaçıngan Yaklaşım, Değerlendirici Yaklaşım, Kendine Güvenli Yaklaşım ve Planlı Yaklaşım olarak adlandırılmışlardır (Akt; Savaşır ve Şahin, 1997).

3.3.7. Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (RÖGÖ)

Rosenbaum (1980) tarafından geliştirilen ölçek, stres yaratan durumlar karşısında bireyin kullanabileceği bilişsel stratejilerden ne ölçüde yararlandığını ve kendini denetleme becerilerini ölçmeyi amaçlamaktadır. 36 maddeden oluşan ve 5'li likert tipi bir ölçektir. 4, 6, 8, 9, 14, 16, 18, 19, 21, 29, 35, no.'lu maddeler ters yönde puanlanmakta ve böylece ölçekten 36-180 arası puan alınmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, kendini denetleme becerilerinin yüksekliğine işaret etmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması Siva (1991) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin 532 deneklik örneklemden hesaplanan Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .78 dir. Madde- toplam korelasyonları .11 ile .51 arasında değişmektedir. Test- tekrar test güvenirliği için, 99 deneklik örneklem grubunda 23 gün arayla tekrar uygulanması sonucunda elde edilen korelasyon .80 dir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin araştırılmasında Rotter İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği ile korelasyonu hesaplanmış ve r= -.29 olarak belirlenmiştir (Savaşır ve Şahin, 1997).

3.3.8.Algılanan Evlilik Uyumu Anketi

Ergenlerin anne-babalarının evlilikte yaşadıkları mutluluk ve uyumu nasıl algıladıklarına yönelik değerlendirme yapabilmek amacıyla, öğrencilere beşli derecelendirme tipinde tek bir anket sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilere anne-babalarının evlilik uyumlarını kendi algılamaları doğrultusunda değerlendirmeleri vurgulanmış ve "Anne-babanızın evlilik uyumu size göre nasıldır?" sorusunu "her zaman uyumlu", "çoğunlukla uyumlu", "bazen uyumlu", "nadiren uyumlu" ve "hiçbir zaman uyumlu değil" seçenekleri doğrultusunda yanıtlamaları istenmiştir.

3.4.Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik-Güvenirlik Çalışmaları

Araştırma kapsamında Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Ergen Formu, Anne-Babaya Bağlılık Ölçeği ve Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin geçerlik-güvenirlik çalışmaları yeniden yapılmıştır. Bu bölümde geçerlik-güvenirlik çalışmaları kapsamında yapılan analizler

ve elde edilen değerlerle birlikte çalışmanın yapıldığı örneklem grubu hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

3.4.1.Geçerlik-Güvenirlik Çalışmasının Yapıldığı Örneklem

SYBÖ-E, ABBÖ, ve ABÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amacıyla 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Atatürk Lisesi'ne devam eden ve yaşları 14-19 arasında olan Hazırlık, Lise 1, Lise 2 ve Lise 3. sınıf öğrencilerine (N=236) SYBÖ-E Formu, Anne-Baba ve Arkadaş Bağlılık Ölçeği ile birlikte Offer Benlik İmgesi Ölçeği uygulanmıştır. Örneklemi oluşturan grup random örneklem yöntemine göre belirlenmiştir. Bu amaçla yapılacak çalışma hakkında bir duyuru hazırlanmış ve okulun çeşitli yerlerine asılarak çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisi'ne başvurmaları istenmiştir. Çalışmaya gönüllü olarak katılan toplam 290 öğrenciye ölçeklerin nasıl yanıtlanacağı hakkında bilgi verilerek, ölçekleri eksiksiz olarak yanıtlamaları istenmiştir. Veriler analiz edilmeden önce araştırmacı tarafından teker teker kontrol edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 54 öğrencinin ölçekleri rasgele veya eksik doldurdukları tespit edildiğinden bu veriler analize dahil edilmemiştir. Örneklemi oluşturan öğrencilerin cinsiyetlerine ve sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo-3'te gösterilmiştir.

Tablo 3-SYBÖ, ABBÖ ve ABÖ'nin Geçerlik-Güvenirlik Çalışmasına Katılan Öğrencilerin Sınıflarına ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

		Hazırlık	Lise 1	Lise2	Lise3	Toplam	
						n	%
Kız		32	25	25	34	116	49.2
Erkek		28	30	21	41	120	50.8
Toplam	**n**	60	55	46	75	236	100.0
	%	25.4	23.3	19.5	31.8	100.0	

Tablo-3'de görüldüğü gibi geçerlik-güvenirlik çalışmasına katılan öğrencilerin % 49.2'sini erkek öğrenciler, %50.8'ini kız öğrenciler oluşturmuştur. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımına bakıldığında; örneklemi oluşturan öğrencilerin % 25.4'ü hazırlık sınıfına, %23.3'ü Lise I. sınıfa, %19.5'i Lise II. sınıfa, % 31.8'inin ise Lise III. sınıfa devam eden öğrencilerden oluştuğu gözlenmektedir.

3.4.2.Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-E Formunun Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

3.4.2.1 Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-E Formunun Geçerliğine İlişkin Bulgular

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik: Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında öğrencilere SYBÖ ile birlikte Offer Benlik İmgesi Ölçeği, ABBÖ ve ABÖ kullanılmıştır.

Tablo 4- SYBÖ'nin OBİÖ, ABBÖ ve ABÖ ile Korelasyonları

	SYBÖ	OBİÖ	ABBÖ	ABÖ
Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği	-			
Offer Benlik İmgesi Ölçeği	.51**	-		
Anne-Baba Bağlılık Ölçeği	.40**	.35**	-	
Arkadaş Bağlılık Ölçeği	.44**	.25**	.25**	-

SYBÖ=Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği, OBİÖ= Offer Benlik İmgesi Ölçeği,
ABBÖ=Anne-Baba Bağlılık Ölçeği, ABÖ= Arkadaş Bağlılık Ölçeği

N:236 **p<.01

Tablo-4'te görüldüğü gibi, öğrencilerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği'nden aldıkları puanlar ile Offer Benlik İmgesi Ölçeğin'den aldıkları puanlar arasında .51, Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ile Anne-Baba Bağlılık Ölçeği arasında .40 ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ile Arkadaş Bağlılık Ölçeği arasında .44 düzeyinde anlamlı ilişki bulunmuştur. Elde edilen bu değerler ölçeğin geçerliğini destekler niteliktedir.

3.4.2.2. Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-E Formunun Güvenirliğine İlişkin Bulgular

SYBÖ'nin tamamına ilişkin iç tutarlık katsayısı Cronbach alfa eşitliği kullanılarak .82 olarak tespit edilmiştir. Testi yarılama yönteminde Sperman-Brown Düzeltme formülü ile elde edilen güvenirlik katsayısı .90 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin ilk yarısının alfa katsayısı .76, ikinci yarısının ise .54 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin iki yarısı arasında .82 düzeyinde ilişki belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenirliğini desteklemektedir.

Test-tekrar test güvenirlik çalışması için örneklemi oluşturan 236 kişilik öğrenci grubuna I. uygulamadan yaklaşık 4 hafta sonra II. uygulama yapılmış ve iki uygulama arasında r=.69 olarak belirlenmiştir.

Madde Toplam Puan Korelasyonları: 40 maddelik SYBÖ'nin madde toplam puan korelasyonları hesaplanmış ve maddelerin .23 ile .55 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır. Maddelerin aritmetik ortalama, standart sapma ve toplam ile hesaplanan korelasyon değerleri Tablo-5'de verilmiştir.

Tablo 5-SYBÖ Maddelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

Madde No	X	Ss	r	Madde No	X	Ss	r
1.	3.29	1.26	.39	**21.**	3.83	1.18	.29
2.	3.47	1.21	.32	**22.**	3.42	1.25	.46
3.	2.47	1.24	.39	**23.**	3.16	1.35	.49
4.	3.59	1.19	.31	**24.**	2.04	1.24	.34
5.	4.06	1.05	.28	**25.**	2.10	1.41	.38
6.	3.69	1.36	.39	**26.**	2.22	1.22	.44
7.	3.53	2.10	.23	**27.**	2.56	4.14	.30
8.	3.34	1.24	.28	**28.**	3.28	1.08	.34
9.	4.39	.90	.33	**29.**	3.90	1.23	.41
10.	4.14	1.11	.24	**30.**	3.68	1.19	.43
11.	3.48	1.22	.30	**31.**	2.64	1.40	.48
12.	3.43	1.37	.48	**32.**	3.70	1.24	.44
13.	2.67	1.40	.41	**33.**	1.90	1.04	.33
14.	2.27	1.41	.33	**34.**	2.86	1.26	.29
15.	2.81	1.30	.41	**35.**	1.61	1.02	.26
16.	2.63	1.45	.38	**36.**	1.98	1.25	.32
17.	3.74	1.15	.40	**37.**	2.64	1.31	.41
18.	3.72	1.14	.34	**38.**	3.36	1.38	.38
19.	2.64	1.35	.55	**39.**	3.32	1.41	.33
20.	2.63	1.40	.45	**40.**	3.29	1.47	.35

3.4.3.Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Ölçeğin araştırma kapsamında geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yeniden yapılmıştır. Çalışmalar Adana ili Yüreğir ilçesinde bulunan Atatürk Lisesi'nde öğrenim gören 236 kişilik örneklem grubunda gerçekleştirilmiştir.

3.4.3.1.Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında öğrencilere ABBÖ ile birlikte Offer Benlik İmgesi Ölçeği (OBİÖ), SYBÖ ve ABÖ kullanılmıştır. ABBÖ 'nün OBİÖ ile .35, ABÖ ile .25, SYBÖ ile ise .40 ilişkisi bulunmuştur (Bknz. Tablo-4). Elde edilen bu değerlerin anlamlılık düzeyi incelendiğinde, ölçeğin geçerliğini destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

3.4.3.2.Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

236 kişilik örneklem grubuna uygulanan Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin tamamına ilişkin iç tutarlık katsayısı Cronbach alfa eşitliği kullanılarak .68 olarak tespit edilmiştir. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin testi yarılama yönteminde Sperman-Brown Düzeltme formülü ile elde edilen güvenirlik katsayısı .66 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin ilk yarısından elde edilen alfa katsayısı .23, ikinci yarısının ise .62 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin iki yarısı arasında .50 düzeyinde ilişki saptanmıştır. Test-tekrar test güvenirlik çalışması için I. uygulamadan yaklaşık 4 hafta sonra örneklemi oluşturan öğrenci grubuna II. uygulama yapılmış ve iki uygulama arasında r=.71 olarak belirlenmiştir. Bu değerler ölçeğin güvenirliğini destekler niteliktedir.

Madde Toplam Puan Korelasyonları: Anne-Baba Bağlılık Ölçeği'nin madde toplam puan korelasyonları hesaplanmış ve maddelerin -.36 ile .72 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır. Maddelerin toplam puan korelasyonları Tablo-6'da verilmiştir.

Tablo 6–Anne-Baba Bağlılık Ölçeğinin Maddelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

Madde No	X	Ss	r	Madde No	X	Ss	r
1.	3.87	1.04	.66	**15.**	3.05	1.41	.04
2.	4.30	1.03	.59	**16.**	3.34	1.25	.72
3.	1.75	1.19	.51	**17.**	3.04	1.40	.68
4.	4.14	1.11	-.34	**18.**	1.52	.94	.33
5.	3.30	1.43	-.23	**19.**	2.03	1.18	.52
6.	3.56	1.35	.58	**20.**	3.20	1.36	.68
7.	2.45	1.22	.46	**21.**	3.70	1.11	.75
8.	3.70	1.21	.54	**22.**	2.78	1.37	-.15
9.	2.29	1.43	-.36	**23.**	3.46	1.18	-.51
10.	4.07	1.16	.22	**24.**	4.53	1.01	.51
11.	2.81	1.28	-.23	**25.**	2.80	1.41	.39
12.	2.54	1.37	.14	**26.**	3.42	1.41	.68
13.	3.48	1.17	-.29	**27.**	2.53	1.28	.52
14.	3.94	1.11	.28	**28.**	3.63	1.80	.45

3.4.4.Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin Araştırma Kapsamında Yapılan Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Ölçeğin araştırma kapsamında geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yeniden yapılmıştır. Çalışmalar Adana ili Yüreğir ilçesinde bulunan Atatürk Lisesi'nde öğrenim gören 236 kişilik grup üzerinde gerçekleştirilmiştir.

3.4.4.1.Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında öğrencilere ABBÖ ile birlikte Offer Benlik İmgesi Ölçeği (OBİÖ), SYBÖ ve ABÖ uygulanmıştır. Ölçüt Bağıntılı Geçerlik çalışması ile ilgili verilere Tablo-4'de yer verilmiştir. Tablo-4'de görüldüğü gibi, Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin SYBÖ ile .44, OBİÖ ile .25 ve ABBÖ ile .25 aralarında korelasyon değerleri saptanmıştır. Bu değerlerin ölçeğin geçerliğini destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir.

3.4.4.2.Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin tamamına ilişkin iç tutarlık katsayısı Cronbach alfa eşitliği kullanılarak .91 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin testi yarılama yöntemiyle elde edilen Sperman-Brown güvenirlik katsayısı .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin birinci yarısından elde edilen alfa katsayısı .82, ikinci yarısından elde edilen alfa katsayısı .59 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iki yarısı arasındaki korelasyon değeri ise .71 olarak tespit edilmiştir.

Ölçeğin zaman içerisinde güvenirliğini sınamak amacıyla test-tekrar test güvenirliğine bakılmıştır. Bunun için örneklemi oluşturan öğrenci grubuna I. uygulamadan yaklaşık 4 hafta sonra II. uygulama yapılmış ve iki uygulama arasında .71 korelasyon belirlenmiştir. Elde edilen bu değerler ölçeğin güvenirliğini destekler niteliktedir.

Madde Toplam Puan Korelasyonları: Araştırma kapsamında Arkadaş Bağlılık Ölçeği'nin madde toplam korelasyonları hesaplanmış ve maddelerin .09 ile .67 arasında değişen korelasyonlar gösterdiği saptanmıştır. Maddelerin toplam puan korelasyonları Tablo-7'de gösterilmiştir.

Tablo 7-Arkadaş Bağlılık Ölçeğinin Maddelerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

Madde No	X	Ss	r	Madde No	X	Ss	r
1	3.91	.99	.57	**14**	4.34	.89	.57
2	3.79	1.12	.57	**15**	3.75	.98	.63
3	4.02	.86	.45	**16**	3.53	1.12	.67
4	1.70	.96	.61	**17**	3.48	1.19	.48
5	1.94	1.21	.58	**18**	2.18	1.01	.47
6	3.87	1.02	.71	**19**	3.99	1.09	.67
7	3.65	1.13	.61	**20**	4.23	.99	.62
8	4.40	.91	.48	**21**	4.11	.86	.58
9	3.55	1.22	.09	**22**	2.45	1.27	.59
10	2.44	1.22	.48	**23**	1.86	1.07	.57
11	1.71	.82	.61	**24**	3.83	1.08	.67
12	4.27	.93	.57	**25**	4.09	.97	.67
13	4.32	.93	.66				

3.5. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması dört aşamada gerçekleştirilmiştir:

I. Aşamada; SYBÖ-E, ABBÖ, ve ABÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmak amacıyla 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Atatürk Lisesi'ne devam eden ve yaşları 14-19 arasında olan Hazırlık, Lise 1, Lise 2 ve Lise 3. sınıf öğrencilerine (N=236) SYBÖ-E Formu, Anne-Baba ve Arkadaş Bağlılık Ölçeği ile birlikte Offer Benlik İmgesi Ölçeği uygulanmıştır. Örneklemi oluşturan grup random örneklem yöntemine göre belirlenmiştir. Bu nedenle yapılacak çalışma hakkında bir duyuru hazırlanmış ve okulun çeşitli yerlerine asılarak çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisi'ne başvurmaları istenmiştir. Çalışmaya gönüllü olarak katılan toplam 290 öğrenciye ölçeklerin nasıl yanıtlanacağı hakkında bilgi verilerek, ölçekleri eksiksiz olarak yanıtlamaları istenmiştir. Veriler analiz edilmeden önce araştırmacı tarafından teker teker kontrol edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 54 öğrencinin ölçekleri rasgele veya eksik doldurdukları tespit edildiğinden bu veriler analize dahil edilmemiştir.

II. Aşamada; SYBÖ-E, ABBÖ, ve ABÖ'nin test-tekrar test güvenirliğini saptamak amacıyla, örneklemi oluşturan 236 kişilik öğrenci grubuna I. uygulamadan yaklaşık 4 hafta sonra II. uygulama yapılmıştır.

III. Aşamada; 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında Atatürk Lisesi 1., 2. ve 3. sınıflarına devam eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 210 kişilik öğrenci grubuna gruplar halinde 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılında, Nisan-Haziran aylarında ölçekler uygulanmıştır.

IV. Aşamada; çalışmaya katılan öğrencilerin anneleri okula davet edilerek "Evlilik Yaşam Ölçeği" ve "Kişilerarası İlişkiler Ölçeği" uygulanmıştır. Annelere uygulanan ölçeklerin yönergeleri, araştırmacı tarafından okunarak nasıl yanıtlayacakları hakkında bilgi verilmiştir. Okuma-yazma bilmeyen deneklerin ölçeklerinin doldurulmasında araştırmacının kendisi ölçeğin maddelerini deneklere okumuş ve deneklerin verdikleri yanıtları işaretlemiştir. Bu aşamada her deneğe ölçek formu için bireysel zaman ayrılmış ve katılımcıların kişisel bilgileriyle ilgili gizliliğin korunulması esas alınmış ve gizlilikle ilgili olarak katılımcılara açıklamalarda bulunulmuştur.

3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma ile ilgili uygulama tamamlandıktan sonra toplanan bilgi formlarının tümü tek tek araştırmacı tarafından kontrol edilmiş, veriler kodlama yönergesine uygun olarak kodlandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Ölçek formlarını istenen şekilde ve tam olarak dolduran deneklerin formları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan 210 öğrenci ve annesinden, kişisel bilgilerini eksik bırakan ya da ölçek maddelerinde yanıtlanmamış boş maddeleri olan formlar (N=16), değerlendirme dışında bırakılmıştır. Bu durumda toplam 194 ergen ve onların annesi değerlendirmeye alınmıştır. Bilgisayarda kodlama formlarına aktarılan veriler, SPSS 9.5 for windows programında analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeylerinin ergenlerin sosyal yetkinlik düzeylerini ne oranda yordadığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi türlerinden “Aşamalı Regresyon Analizi (Stepwise)” tekniğiyle incelenmiştir. Bu analizde bağımsız değişkenlerin eşitliğe giriş sırası istatistiksel ölçütlere göre belirlenmektedir. Her bir bağımsız değişkenin eşitlikteki kendi giriş sırası bakımından ne eklendiğine göre değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001; akt: Cenkseven, 2004).

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada yer alan değişkenlerin istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgulara ve açıklamalara yer verilmiştir.

4.1. Ergenlerin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Düzeylerinin Yordayıcıları

Ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordayan değişkenleri saptamak amacıyla aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Öncelikle araştırmaya dahil edilen değişkenlerle ilgili uç değerlerin olup olmadığını belirlemek amacıyla her bir denek için Mahalonobis uzaklık değeri, $p < .001$ ölçüt alınarak hesaplanmış ve uç değere sahip hiçbir denek bulunmadığı saptanmıştır [X (9)= 27.88]. Ayrıca örneklem üzerinde "doğrusallık" ve "normallik" varsayımlarının karşılanıp karşılanmadığını incelemek amacıyla yordayıcı değişkenlerin çarpıklık ve sivrilik değerlerine bakılmış ve hiçbir değişkenin transformasyonuna gerek olmadığı görülmüştür. Son olarak, artık değerler üzerine kurulu grafikler incelenmiş ve standardize edilmiş artık değerler ile standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan saçılma diyagramının doğrusal bir ilişkiyi tanımladığı, noktaların bir eksen etrafında toplandığı belirlenmiştir. Standardize edilmiş yordanan değerler için oluşturulan histogram ve normal dağılım eğrilerinin de normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği söylenebilir.

Tablo-8'de değişkenlerin aritmetik ortalama, standart sapma değerleri ile değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır. Evlilik uyumu ve zehirleyici ilişki tarzları değişkenleri dışındaki tüm değişkenlerin, sosyal yetkinlik beklentisi ile ilişkileri $p < .01$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 8- Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matrisi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1-Sosyal Yetkinlik Beklentisi Toplam	-								
2-Anne-Babaya Bağlılık	.30**	-							
3-Arkadaşlara Bağlılık	.33**	.06	-						
4-Anne-Baba Evlilik Uyumu	.01	.29**	.003	-					
5-Zehirleyici İlişki Tarzları	-.03	-.27**	.003	-.23**	-				
6-Besleyici İlişki Tarzları	.24**	.18**	.13	.15*	-.03	-			
7-Problem Çözme	-.53**	-.21**	-.08	-.05	.01	-.11	-		
8-Öğrenilmiş Güçlülük	.54**	.09	.15*	-.05	.06	.07	-.23**	-	
9-Algılanan Evlilik Uyumu	.53**	.27**	.15*	.06	-.009	.12	-.39**	.35**	-
X	128.10	98.06	87.59	39.48	10.16	31.96	72.91	112.66	29.29
Ss	21.28	19.87	9.01	9.26	5.57	6.16	26.76	29.29	1.26

* p<.05 ** p<.01

Tablo-8 incelendiğinde; sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının; anne-babaya bağlılıkla .30, arkadaşlara bağlılık düzeyiyle .33, besleyici ilişki tarzları ile .24, problem çözme becerisi ile -.53, öğrenilmiş güçlülük ile .54 ve algılanan evlilik uyumuyla da .53 düzeyinde ilişki gösterdiği saptanmıştır.

Ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan aşamalı regresyon analizi sırasında eşitliğe; öğrenilmiş güçlülük, problem çözme becerisi, anne-babaya ve arkadaşlara bağlılık, algılanan anne-baba evlilik uyumu ile annelerinin kişilerarası ilişkilerde kullandıkları besleyici ve zehirleyici ilişki tarzları, anne-babanın evlilik uyumu değişkenleri dahil edilmiştir. Değişkenlerin eşitliğe alınma sırası istatistiksel ölçütlere göre belirlenmiş ve araştırmacı tarafından müdahalede bulunulmamıştır. Tablo 9'da sosyal yetkinlik beklentisinin yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 9-Sosyal Yetkinlik Beklentisinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişkenler	B	Standart Hata B	ßeta	$F_{Değişim}$	$F_{Regresyon}$	R^2	R^2'deki Artış Miktarı
1	Öğrenilmiş güçlülük	.25**	.04	.35**	80.87**	80.87**	.293**	.293**
2	Problem çözme	-.25**	.04	-.31**	50.52**	83.23**	.460**	.167**
3	Algılanan evlilik uyumu	3.69**	.91	.22**	23.38**	69.78**	.517**	.057**
4	Arkadaşlara bağlılık	.47**	.11	.20**	19.32**	62.21**	.559**	.042**
5	Besleyici ilişki tarzları	.40*	.17	.12*	7.65*	53.05**	.574*	.015*
6	Anne-babaya bağlılık	.12*	.05	.11*	4.92*	45.95**	.583*	.009*

* p<.05 ** p<.001

Tablo-9 incelendiğinde, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerini yordayan değişken sayısının altı olduğu "*anne-baba evlilik uyumu"* ve " *annelerin zehirleyici ilişki tarzları"* değişkenleri dışındaki tüm değişkenlerin yordamadaki katkılarının anlamlı olduğu görülmektedir.

Analiz aşamasında ilk sırada yer alan *öğrenilmiş güçlülük* değişkeninin, ilgili R^2 değerlerine göre, sosyal yetkinlik beklentisi puanlarında gözlenen toplam varyansın % 29.3'ünü açıkladığı görülmektedir. Öğrenilmiş güçlülüğün varyansa olan bu katkısı anlamlıdır [F_{reg} (1,193) = 80.87,p< .001].

İkinci aşamada yordama işlemine dahil edilen *problem çözme* ile açıklanan toplam varyans oranı % 46'ya yükselmiştir. Açıklanan toplam varyanstaki artış miktarı 16.3 olarak belirlenmiştir. Problem çözmenin varyansa olan bu katkısı [F_{reg} (2,193) = 83.23, p< .001] ve $R^{2'}$ de sağladığı artış anlamlıdır [$F_{değişim}$ (1,191) = 50.52, p< .001].

Üçüncü aşamada ise ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumunu değerlendiren değişken olan *algılanan evlilik uyumu* değişkeni yordamaya katılmasıyla birlikte açıklanan varyans oranı % 51.7'ye yükselmiştir. Açıklanan toplam varyanstaki artış miktarı 5.7'dir. Algılanan evlilik uyumu değişkeninin varyansa olan katkısı [F_{reg} (3,193) = 69.78, p< .001] ve $R^{2'}$ de sağladığı artış anlamlıdır [$F_{değişim}$ (1,190) = 23.38, p< .001].

Tablo-9 incelendiğinde dördüncü aşamada yordamaya katılan *arkadaşlara bağlılık* değişkeni ile birlikte toplam varyans oranı % 55.9'a yükselmiştir ve açıklanan toplam varyansa 4.2 oranında katkıda bulunmuştur. Arkadaşlara bağlılık değişkeninin hem varyansa olan katkısı katkısı [F_{reg} (4,193) = 62.21, p< .001] hem de $R^{2'}$ de sağladığı artış anlamlı [$F_{değişim}$ (1,189) = 19.32, p< .001] görülmektedir.

Beşinci aşamada yordama işlemine dahil edilen ergenlerin annelerinin kişiler arası ilişkilerde kullandıkları *besleyici ilişki tarzları* değişkeni ile açıklanan varyans oranı % 57.4'e yükselmiştir. Açıklanan toplam varyanstaki artış 1.5'tir. Besleyici ilişki tarzları değişkeninin varyansa olan katkısı [F_{reg} (5,193) = 53.05, p< .001] ve $R^{2'}$ de sağladığı artış anlamlı [$F_{değişim}$ (1,188) = 7.65, p< .05] olarak bulunmuştur.

Tablo-9'da görüldüğü gibi altıncı ve son aşamada yordamaya katılan ergenlerin *anne-babaya bağlılık* değişkeni ile birlikte açıklanan toplam varyans oranı % 58.3'e yükselmiştir. Açıklanan toplam varyansta 0.9 miktarında artış olmuştur. Anne-babaya

bağlılık değişkeninin varyansa olan katkısının [F_{reg} (6,193) = 45.95, p< .001] yanısıra $R^{2'}$ de sağladığı artış anlamlı [$F_{değişim}$ (1,187) = 4.92, p< .05] olduğu belirlenmiştir.

Tablo-9'daki bulgular özetlenecek olursa, ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini yordayan altı değişkenden öğrenilmiş güçlülük değişkeninin en yüksek yordama katkısına sahip olduğu görülmektedir. Diğer güçlü yordayıcıların ise problem çözme ve algılanan anne-baba evlilik uyumu olduğu saptanmıştır. Yordayıcı altı değişkenin ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeyi puanlarında gözlenen toplam varyansın % 58.3'ünü açıkladığı belirlenmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini yordayan; öğrenilmiş güçlülük, problem çözme, algılanan evlilik uyumu, arkadaşlara ve anne-babaya bağlılık, ergenlerin annelerinin kişilerarası ilişkilerde bulunmadaki besleyici ilişki tarzları, değişkenleri ile aşamalı regresyon analizi sonuçlarına göre ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini yordayıcı bulunmamış olan anne-babaların evlilik uyumları ve kişilerarası ilişkilerdeki zehirleyici ilişkiler tarzı değişkenlerinin araştırma bulguları ile ilgili sonuçları yorumlanmış ve tartışılmıştır.

5.1.Öğrenilmiş Güçlülük

Bandura (1989;1993), bireylerin sosyal olaylara girme konusundaki yaşantılarını başkalarını gözlemleyerek yani model alma yoluyla, geçmiş yaşantılarından elde edilen başarılı performanslarla, bir işi başaracağına dair ısrarcı çabalarıyla ve zorlanmalı durumlar karşısında verilen fizyolojik tepkiler aracılığıyla elde ettiklerini vurgulamıştır. Araştırmadan elde edilen verilere göre; öğrenilmiş güçlülüğün ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin en güçlü yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Bu durum, ergenlerin stres verici sosyal olaylar karşısında kendilerini yetkin olarak görmelerinde daha önceden oluşturdukları bilişsel becerilerinin önemli bir rolü olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Yani ergenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ne kadar yüksek olursa, sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri de o oranda yükselebilmektedir.

İlgili yazın incelendiğinde öğrenilmiş güçlülük ve sosyal yetkinlik beklentisinin birlikte ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmadan elde edilen bulgular benzer çalışmalarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır. Öğrenilmiş güçlülük düzeyini yüksek olarak algılayan bireylerde; duygusal ve fizyolojik tepkilerle başa çıkabilmek için kişinin kendisine yönergeler vermesi, problem çözme becerilerini kullanabilmesi, anlık doyumlarını erteleyebilmesi ve içsel olayları düzenleyebileceğine

dair inancın olması gerekmektedir (Rosenbaum, 1980). Bu anlamda değerlendirildiğinde, sosyal olaylara girme konusundaki stres yaratan etkenlerle baş etme stratejilerini içeren öğrenilmiş güçlülüğün yüksek olduğu bireylerde sosyal yetkinlik beklentilerinin de yüksek olarak algılanması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Innes ve Thomas (1989), sosyal olaylara girmede bireylerin yaşadığı sosyal kaçınma, çekingenlik ve utanma gibi stres yaratıcı durumların, ergenlerin sosyal başarı ve başarısızlıklarında kalıcı sonuçlara yol açtığını ve hatta bu özelliklere sahip ergenlerin sosyal etkileşimler için düşük yetkinlik beklentisi düzeyine sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Rosenbaum (1990), öğrenilmiş güçlülüğün, algılanan stres düzeyini etkilemediğini, ancak yetkinlik beklentisini etkilediğini, yani öğrenilmiş güçlülük seviyesi yüksek olan öğrencilerin de, öğrenilmiş güçlülük seviyesi düşük olan öğrenciler kadar stresli bulunduklarını belirtmiştir. Rosenbaum ve Ben-Ari Simira (1986), Lewinsohn ve Alexander (1990), yaptıkları çalışmalarda öğrenilmiş güçlülükle yetkinlik beklentisi arasında pozitif ilişki bulmuşlardır (Akt;Akgün, 2004).

Akgün (2004), öğrencilerde başa çıkma davranışlarıyla öğrenilmiş güçlülük, yeterlilik ve stres algısı ilişkisini incelediği araştırmasında; öğrenilmiş güçlülük seviyesi yüksek olan öğrencilerin, düşük olan öğrencilere göre daha planlı bir şekilde problemlerinin çözümünü bulabildiklerini ve sosyal olaylara girmede daha az kaçınma davranışı sergilediklerini belirtmiştir.

Araştırmanın sonuçlarını destekler bir başka çalışmada ise Boyraz (2002), yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerle anne-babalarının yanında kalan ergenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin birbirinden farklılaştığını, ailelerinin yanında kalan ergenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin puanlarından daha yüksek bulunduğunu belirtmiştir.

5.2.Problem Çözme

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin problem çözme becerisinin, sosyal yetkinlik beklentilerinin ters yönde yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun,

Problem Çözme Envanterinin puanlanmasında; ölçekten alınan yüksek puanların, bireyin problem çözme becerisinin yetersizliğini, düşük puanların ise problem çözmedeki başarıyı ifade etmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Ergenler, sosyal olaylara girmede kendilerini yetkin olarak algıladıklarında problem çözme becerilerinin de olumlu yönde algılanması doğal bir süreç olarak yorumlanabilir. İlgili yazın incelendiğinde ergenlerde sosyal yetkinlik beklentisi ve problem çözme becerisinin birlikte ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum göz önünde bulundurularak, araştırmadan elde edilen bulgular benzer çalışmalardaki sonuçlarla birlikte tartışılmıştır.

Heppner ve Krauskopf (1987), problem çözmeyi, gerçek yaşamdaki iç ya da dış istekler veya çağrılara uyum sağlamak amacıyla davranışsal tepkilerde bulunma gibi bilişsel ve duyuşsal işlemleri sırayla bir hedefe yöneltmek olarak ifade etmişlerdir. İnsanlar günlük yaşantılarında pek çok problem çözme durumuyla karşılaşırlar. Nerelerden alış-veriş yapılacağı, bir yakınına karşı nasıl davranılacağı, hangi işin seçileceği, isteklerinin nasıl ifade edileceği v.b. durumlar, bazen bireyler için problem olarak algılanabilmektedir. Problemin etkili olarak çözülebilmesi için zeka, stres ve dışadönüklük önemli faktörler arasında yer almaktadır (Heppner ve Petersen,1982). Sosyal olaylar karşısında kendisini yetkin olarak algılayan ergenlerin problem çözme becerilerinin de yüksek olarak algılanmasının, sosyal ilişkiler için önemli bir belirleyici olduğu düşünülebilir.

Bu araştırmada, ergenlerin sosyal yetkinliklerini yüksek olarak algılayan bireylerin, problem çözme becerileri konusunda da kendilerini başarılı olarak algılamış olabilecekleri, böylece sosyal olaylara girmede kendilerini daha yeterli hissettikleri düşünülebilir. Heppner ve Petersen (1982), problem çözme becerisi konusunda kendilerini "başarılı" olarak algılayan bireylerin "başarısız"olarak algılayanlara göre; problem çözme konusunda daha fazla gayretli olduklarını, problem çözme sürecinin farkına varabildiklerini, problemler karşısında kaygılanmadıklarını, problemleri kavrama güçlerinin daha yüksek olduğunu ve daha etkili problem çözme becerisine sahip olduklarında sosyal beceri alanlarının daha fazla genişlediğini belirtmişlerdir.

Nadir (2002), başetme gücü, ruh sağlığı, beden imgesi, aile ilişkileri ile benlik imgesi ölçümlerinin, ergenlerin genel problem çözme becerilerini yordamada

katkılarının olduğunu belirtmiştir. Ergenlerin benlik algılarının yüksekliği ve aile ilişkilerindeki düzenlilik, onların sosyal yeterliliklerine olumlu yönde katkı sağlayabileceğinden, sosyal yetkinliklerini yüksek olarak algılayan bireylerin, problem çözme becerilerinin de yüksek olarak algılandığı düşünülebilir.

5.3.Algılanan Evlilik Uyumu

Araştırmada ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerini yordayan diğer önemli bir değişken, ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumlarını algılamalarıydı. Araştırma sonuçları, ergenlerin algıladıkları ebeveyn evlilik uyumunun, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisini yordamada anlamlı katkıda bulunduğunu göstermiştir. Anne-babaları arasındaki evlilik uyumunu olumlu yönde değerlendiren ergenlerin sosyal yetkinliklerinin de yüksek olduğu düşünülebilir. Çünkü ailede yaşanılan uyum ve uyumsuzluklar, çocuğun sosyal ilişkilerine model teşkil etmektedir. Çocuğun ebeveynleri arasındaki algıladığı uyum arttıkça kendisine yönelik yeterlilik algılarının da arttığı söylenebilir.

İlgili yazın incelendiğinde yapılan birçok araştırmada Einsign ve ark. (1998; 2001), Yılmaz (2000), Richardson ve McCabe (2001); yaptıkları çalışmalarda ailedeki duygusal rahatsızlıkların, evlilik çatışmasının, evlilikle ilgili doyumsuzluğun, sadece eşleri değil, çocukları da olumsuz olarak etkileyebileceğini vurgulamaktadırlar. Sağlıklı bir aile ve evlilikte eşlerin uyumunun, çocukların sosyalleşmesinde önemli rol oynadığı düşünülebilir.

Markiewicz ve ark. (2001), ergenlerin anne-babalarının evlilik kalitelerini algısı, arkadaşlık ilişkileri ve sosyal işbirliği ile ilişkisini inceledikleri çalışmada da benzer bulgular göze çarpmaktadır. Ergenlerin algıladıkları ebeveynlerinin evlilik kalitesinin, anne-baba ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde belirleyici role sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Anne-babalarının evliliklerini uyumlu olarak algılayan ergenlerin sosyal olaylar karşısında daha ilgili, girişken olarak algılayabilirler. Araştırmanın sonucunu

destekleyen benzer bir bulgu Yılmaz (2000)'ın, yaptığı eşler arasındaki uyumun ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin, çocukların akademik başarıları ve benlik algıları ile onların ilişkilerini incelediği çalışmada gözlenmektedir. Yılmaz (2000), ilköğretim dönemindeki öğrenciler ile üniversite öğrencilerinin kabul/ilgi/özerklik boyutları ile anne-babalarının evlilik uyumları arasında anlamlı ilişki bulunduğunu belirtmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulguya göre; ergenlerin anne-babalarını uyumlu olarak algılamalarının, sosyal olaylar karşısında kendilerini yetkin görmelerini sağlayabileceğine ve sosyal olaylara girmede güvenli ve girişken tutum izleyebileceklerine yönelik değerlendirme yapılabilir. Benzer bir bulguya, Gezer (2001)'in ergenlerin bağlanma stilleri ile aile yapıları arasındaki ilişkileri incelendiği çalışmada rastlanmaktadır. Gezer (2001), düşük uyuma sahip ailelerden gelen öğrencilerin korkulu, saplantılı veya kayıtsız, yüksek uyuma sahip ailelerde yetişmiş bireylerin ise güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını belirtmiştir.

Araştırmada ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumlarını yüksek olarak algılamalarının sosyal yetkinlik beklentileri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir bulguyu, Richardson ve McCabe (2001), ergenlik dönemindeki ebeveyn boşanmasının, erken yetişkinlikteki psiko-sosyal uyumlarına etkisini incelediği araştırmada; ebeveynlerin medeni durumunun, ebeveyn çatışmasının ve anne-baba ile yakın iletişimin yaşamdan elde edilen doyumu etkilediğini vurgulamışlardır.

Araştırma sonuçlarına göre; ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumlarını olumlu yönde algılamalarının, sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini arttırdığı ve böylelikle aile, okul, arkadaş çevreleriyle iletişim kurmada problem davranışlarının azaldığı düşünülebilir. Bradley ve Corwyn (2001) da, sosyal yetkinlik beklentisi inançlarının, okul ve aileyle ilgili fonksiyonlarda, sosyal davranışlarda ve hatta tüm problem davranışlarda arabulucu fonksiyonunun olduğunu, ayrıca yetkinlik beklentisi inançlarının akranlarla, aileyle, sosyal davranışlarla ve akademik başarıyla da ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

5.4.Arkadaşlara ve Anne-Babaya Bağlılık

Anne-babaya bağlılık algısı, ergenliğe geçiş dönemindeki bireyde yeterlilik algılarıyla doğrudan ilişkilidir. Aile ve çocuk ilişkisi, çocuğun geçirdiği değişimlere uyum sağlamasını kolaylaştırabilmektedir. Sprithall ve Collins (1995), anne- baba ve akran ilişkilerinin sağlıklı ergenlik gelişiminde tamamlayıcı bir rolü olduğunu vurgulamışlardır.

Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre; ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordamada arkadaşlarına ve anne-babalarına bağlılık düzeylerinin varyansa anlamlı katkılarının olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, ergenlerin anne-babalarına oranla kendi akranlarıyla daha fazla aktivitelerde bulunduklarını göstermektedir. Ergenlerin anne-babalarıyla geçirdikleri zaman genellikle görev ve işlerle ilgili konular olmakta, akranlarıyla ise, oyun ve boş zaman aktivitelerinde bulunmaktadırlar. Bu da onların sosyalleşmesini farklı bir boyutta etkileyebilmektedir. Benzer bir bulguya Coleman (2003), ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerini, anne-babaya bağlılık düzeylerini ve arkadaşlık ilişkilerini incelediği araştırmada rastlanmıştır. Coleman (2003), ergenlerin anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılıkları ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu vurgulamıştır.

Hortaçsu ve Oral (1991)'ın yaptıkları çalışmada da araştırmanın sonucunu destekleyen bulgular gözlenmiştir. Hortaçsu ve Oral (1991), öğrencilerin ergenlik döneminde aileye olan bağlılık düzeyinde arkadaşlara olan bağlılık düzeyine göre azalma olduğunu, buna rağmen anne-babayla kurulan duygusal bağ ve yakınlık ilişkilerinin ergenlik döneminde önemli rol üstlendiğini vurgulamışlardır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, ergenlerin anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık düzeylerinin kendilerini sosyal olaylarda yetkin görmeleriyle ilişkili olabileceğini göstermektedir. Ergenlerin ebeveynlerine ve arkadaşlarına bağlılıkları sosyal yalnızlık yaşamalarını azaltabilir, böylelikle ergenler sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yükseltebilirler. Ergenlerde anne-baba bağlılığının sosyal ve duygusal yalnızlık üzerindeki ayrıştırıcı etkisinin incelendiği çalışmada da Löker (1999), arkadaşlara ve anne-babaya bağlılık düzeylerinin; algılanan benlik, algılanan fiziksel çekicilik düzeyleri ile pozitif yönde yüksek ilişkili olduğunu, anne-babaya ve

arkadaşlara bağlılık düzeyleri ile fiziksel semptomlar, sosyal yalnızlık ve duygusal yalnızlık düzeyleri ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılıklarını yüksek olarak algılayan bireylerin sosyal uyumlarının da yüksek olabileceği düşünülebilir. Araştırmanın sonucunu destekleyen benzer bir bulguya Gezer (2001)'in, ergenlerin bağlanma stilleri ile aile yapıları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında rastlanmıştır. Gezer (2001), düşük uyuma sahip ailelerden gelen bireylerin sosyal olaylar karşısında korkulu, saplantılı veya kayıtsız, yüksek uyuma sahip ailelerde yetişmiş bireylerin ise güvenli bağlanma stiline sahip olduklarını ifade etmiştir.

5.5.Besleyici İlişki Tarzları

Araştırmanın bulgularına göre; ergenlerin annelerinin kişiler arası ilişkilerde kullandıkları besleyici ilişki tarzları düzeyleri, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordamadaki katkısının anlamlı olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin annelerinin kişilerarası ilişkilerde kullandıkları besleyici ilişki tarzları ile ilişkili olduğunu yansıtmaktadır. Bu bulgu, ergenlerin annelerinin kişiler arası ilişkilerde yaşadığı başarılı tecrübeleri gözlemleyerek kendi sosyal ilişkilerine aktardığı ve bu durumun da sosyal yetkinlik düzeylerini arttırdığı şeklinde yorumlanabilir. Benzer bir bulguya Markiewicz ve ark. (2001), yaptıkları çalışmada rastlanmaktadır. Ergenlerin annelerinin kişiler arası ilişkilere girme düzeyleri ile annelerin sosyal işbirliği kalitesinin, ergenlerin sosyal davranışlarını belirlediğini, sosyal davranışın da ergenlerin arkadaşlık kalitelerini ve arkadaşlarıyla olan davranışlarında belirleyici rol oynadığını vurgulamışlardır.

5.6.Anne-Babanın Evlilik Uyumu

Araştırmanın alt amaçlarından birisi "ergenlerin anne-babalarının evlilik uyum düzeyleri, sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini ne oranda yordamaktadır?" sorusuna yanıt aramaktı. Ancak ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi toplam puanları ile annelerinin Evlilik Uyum Ölçeği'nden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı bir

korelasyon bulunmadığından regresyon analizine dahil edilememiştir. Bu bulgunun nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Ölçeğin sadece anneye uygulanmış olması olasılığı,
2. Ölçeğin uygulandığı örneklem grubunun niteliklerini ölçmede kültürel farklılıklar bulunma olasılığı,
3. Türk kültüründe evliliği olduğundan daha iyi gösterme eğiliminin yaygın bir inanış olması olasılığı,
4. Araştırmacının görev yaptığı okulda uygulama yapıldığından, annelerin ölçeği taraflı yanıtlamış olması olasılığı,
5. Örneklemi oluşturan annelerin SED düşük olması nedeniyle ölçekteki soruları anlamadan veya rasgele yanıtlamış olmaları olasılığı
6. Anneler evliliklerinde uyumsuz olsalar bile, bu uyumsuzluğu zamanla uyumlu olarak algılamaları olasılığı,
7. Bazı evliliklerde çatışma yaşansa bile, kısa sürede çözümlenebildiğinden, bu durum uyum olarak değerlendirilebilmesi (Yılmaz, 2000).

İlgili literatür incelendiğinde benzer bir bulguya Yılmaz (2000)'ın eşler arasındaki uyumun ve ebeveyn- çocuk etkileşiminin, çocukların akademik başarıları ve benlik algılarının farklı yaş gruplarına göre ilişkisini incelemeyi amaçladığı çalışmada rastlanmıştır. Yılmaz (2000), lise öğrencilerinin anne-babalarından gördükleri kabul/ilgi/özerklik algılamaları ile annenin Çiftler Uyum Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında anlamlı ilişki bulunmadığını belirtmiştir.

Araştırmanın sonucunu destekleyen bir başka bulgu Richardson ve McCabe (2001)'nin üniversite öğrencilerinde ergenlik döneminde gerçekleşen ebeveyn boşanması ve erken yetişkinlikteki psiko-sosyal uyumlarını incelediği araştırmada rastlanmıştır. Araştırmacılar, ebeveynlerin medeni durumları ve ebeveyn çatışması ile öğrencilerin psiko-sosyal uyumları arasında önemli bir ilişki bulunmadığını vurgulamışlardır. Benzer bir bulguyu Çelik (1997), evlilik doyumu ile çocukların ebeveynlerini algılamaları ve ebeveynlik uyumu arasındaki ilişkileri incelediği araştırmada; evlilikte doyum, ebeveynlik uyumu ve anne-babanın çocuğun uyumu ile ilgili algısı arasında önemli bir korelasyon bulunmadığını ortaya koymuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; ergenlerin annelerinin evliliklerinde algıladıkları uyum ile ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Evlilik çatışması ve erkek çocukların arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin kalitesi ile anne-erkek çocuk arasındaki karşılıklı duygusal bağın incelendiği çalışmada; Lindsey ve ark. (2002), benzer bir bulguya işaret etmişlerdir. Lindsey ve ark. (2002), annelerin yaşadığı evlilik çatışması ile erkek çocukların arkadaşlık ilişkileri arasında doğrudan bir bağlantı bulunmadığını, bununla birlikte, evlilikte yaşanan çatışmaların, erkek çocukların sosyal yeterliliklerini indirek olarak etkilediğini vurgulamışlar, ancak bu etkinin daha çok anne-çocuk arasındaki güçlü duygusal ifadeler yoluyla olduğunu belirtmişlerdir.

5.7.Zehirleyici İlişki Tarzları

İlgili yazın incelendiğinde; ebeveynlerin kişilerarası ilişki tarzlarının çocukların sosyal yeterlilikleriyle ilişkisinin incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle araştırmada annelerin zehirleyici ilişki tarzının ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordayıcı olmamasına ilişkin değerlendirmeyi yorumlamakta güçlük yaşanmıştır. Oysa ki annelerin kişilerarası ilişkilerdeki olumsuz davranışlarını içeren zehirleyici ilişki tarzlarının, ergenlerin sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini ters yönde yordayabileceği beklenmekteydi. Bu durum ölçme aracının anneler tarafından yanlı doldurulmuş olabileceğini veya ergenlerin annelerinin olumsuz ilişkisel davranışlarını model almadıklarının bir göstergesi olabilir şeklinde yorumlanabilir. İlgili yazında kişilerarası ilişki tarzlarının yalnızlık ve depresyonla ilişkisinin Şahin, Durak ve Yasak (1994) tarafından kişilerarası ilişkilerdeki mesafelerin sosyal etkileşimlerdeki etkisinin incelendiği araştırmada göze çarpmaktadır. Şahin, Durak ve Yasak (1994), bireylerin geliştirdiği zehirleyici ilişki tarzları ile yalnızlık düzeyleri, depresyon, kaygı ve negatif benlik algıları arasında anlamlı ilişkilerin olduğunu vurgulamışlardır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere girmedeki besleyici ve zehirleyici ilişki tarzları düzeylerinin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerini yordamadaki katkıları ile ilgili sonuçlara yönelik genel bir değerlendirme yapılarak, ergenlerle ilgili uygulamalara ve ileride bu alanda yapılacak araştırmalara kaynaklık edecek önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Sosyal çevre ve sosyal yetkinlik ergenlerin davranışına yön veren unsurlardandır. Sosyalleşmenin önemli olduğu ergenlik döneminde; sosyal yetkinlik düzeyine sahip olma duygusu, gencin daha sonraki sosyal etkileşimlerinin oluşmasında belirleyici bir role sahiptir (Gresham,1984). Sosyal yetkinlik beklentisi bireylerin sosyal yaşamında etkili olan; aile ve arkadaşlık ilişkileri, akademik başarı, benlik algısı, öğrenme ve problem çözme becerileri, stresli yaşam olaylarının üstesinden gelme gibi pek çok davranışların üzerinde etkili olmaktadır. Bireyin kendisini sosyal yetkinliği olan bir insan olarak algılaması ve yorumlaması etkileşimlerinde daha güvenli olmasını ve daha verimli sonuçlar almasını sağlayabilmektedir. Bireyin kendini sosyal yönden yetersiz olarak algılaması, davranışlarının pasif olmasına, plansızlığa, motivasyon düşüklüğüne, akademik başarının azalmasına, sosyal ilişkilerde yetersizlik gibi belirtileri ortaya çıkarabilmektedir (Bilgin, 1996).

Bu araştırmada, ergenlerin; anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılık, problem çözme becerileri, öğrenilmiş güçlülük ve anne-babalarının evlilik uyumlarını algılama düzeyleri ile anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişilerarası ilişkilere

girme düzeylerinin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne oranda yordadığını incelemek amaçlanmıştır.

Anne-babaların evlilik ve kişilerarası ilişkilerdeki uyumlarının, ergenlerin anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılıklarının, problem çözme becerisi algılarının ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin, ergenin sosyal yetkinlik beklentisiyle olumlu yönde ilişkili olup olmadığını araştırmak, ergenin sosyal ilişkilere girme ve kendini tanıması yönünde özgüvenini geliştirmesinde katkı sağlayabilir. Bandura (1997), bireylerin kendilerini yetkin görme inançlarının ne kadar yüksek olursa, sosyal olaylara girmede yaşanılabilecek problem durumlarını çözmede ısrarcı çaba sarf edebileceklerini ve bireylerin böylelikle o oranda başarılı olabileceklerini vurgulamıştır.

Ülkemizde, ergenin sosyal yetkinlik düzeyinin, anne-babalarının evlilik uyumu, sosyal ilişkileri, anne-babaya bağlılık düzeyleri ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği, öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve problem çözme becerilerinin bir arada incelendiği çalışmalara pek fazla yer verilmemiştir. Bu nedenle bu araştırmanın problemini; ergenlerin; öğrenilmiş güçlülük, problem çözme becerisi, anne-babalarına ve arkadaşlarına bağlılıkları, annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeyleri, anne babalarının evlilik uyumları ile ergenlerin algıladıkları anne-baba evlilik uyumunun, sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini ne derece yordadığı oluşturmuştur.

Araştırmada alt amaçların sınanmasında Aşamalı Regresyon Analizi Tekniği (Stepwise) uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerini yordayan değişkenlerin açıklanan toplam varyansa olan katkılarına göre ilk olarak öğrenilmiş güçlülük, sonra problem çözme becerisi , algılanan evlilik uyumu, arkadaşlara bağlılık düzeyi, annelerin kişiler arası ilişkilere girmedeki besleyici ilişki tarzı düzeyleri ve anne-babaya bağlılık değişkenlerinin ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerini yordayan anlamlı değişkenler olduğu belirlenmiştir. Değişkenlerin tümünün varyansa yaptıkları katkı ve varyansta sağladıkları artış anlamlı düzeyde bulunmuştur. Ancak yapılan aşamalı regresyon analizi sonucunda ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumları ve annelerinin kişiler arası ilişkilerde kullandıkları zehirleyici ilşki tarzı düzeylerinin, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentilerinin anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, ergenlerin anne- baba ve akranlarıyla kurdukları etkileşimlerin kalitesini arttırmaya yönelik psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin planlanmasında betimsel bir temel oluşturması açısından bu araştırmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

6.2.Öneriler

Sosyal Öğrenme Kuramına göre; çocuklar ilk etkileşimlerini içinde bulunduğu aileden, özellikle de anne ve babasının davranışlarından elde ederler. İyi bir evlilik ilişkisi ve ebeveynlerin arkadaşlık ilişkileri, çocuğun sosyal ilişkilerini ve arkadaşlık ilişkilerindeki kaliteyi de etkilemektedir.Yani ebeveynler kendi ilişkileriyle, çocuklarına olumlu sosyal davranış modeli oluşturabilmektedirler.Daha sonra bireyin bu yakın çevresindeki etkileşimlerine okul çevresindeki öğretmenleri ve arkadaşları da dahil olurlar. Yetişkinliğe geçiş süreci olan ergenlik dönemindeki sosyalleşme düzeyi, ergenin gelecekteki olumlu kişilik özelliklerini ve sosyal yaşama uyumlarını en üst seviyede yaşamalarını sağlamak açısından önemli bir role sahiptir. Bandura (1986), davranışların oluşmasında bireyin sosyal olaylar karşısında kendisini yetkin olarak görmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Sosyal yetkinlik, özellikle ergenlik dönemindeki bireye çevresine hakim olma duygusu vereceğinden kendisini sosyal ilişkilere girmede ve etkin sosyal davranışlar kazandırmadaki bu becerilerini yaşamlarının farklı alanlarına transfer edebilmeyi sağlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde araştırmanın sonuçlarından yola çıkılarak ergen çocuğa sahip aileler, uygulamada kullanıcılar açısından ve ilerde bu alanda yapılacak çalışmalar açısından faydalı olabileceği düşünülen öneriler aşağıda belirtilmiştir.

6.2.1. Uygulamalara Yönelik Öneriler

1. Ergenlerin öğrenilmiş güçlülük ve problem çözme becerisi düzeyleri, sosyal yetkinlik beklentilerinin en önemli yordayıcıları arasında yer almaktadır. Sosyal ilişkilere girme ve sürdürebilmenin pek çok ergen için stres yaratıcı bir problem durumu olarak algılandığı düşünülürse, okullarda ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yükseltmeye yönelik, sosyal beceri eğitimi, atılganlık

eğitimi, iletişim becerileri konularını içeren bireysel ve grup çalışmalarına yer verilebilir.

2. Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri bünyesinde ailelere; ergenlik dönemindeki sosyal yetkinlik beklentisinin önemini vurgulayacak eğitim seminerleri ve bilgi toplantıları düzenlenebilir.
3. Ailelere evlilik uyumunun önemi ve evlilikte yaşanılan çatışmaların çocukların sosyal ve akademik yaşantılarıyla ilişkisini içeren seminerler verilebilir.
4. Anne-babalara çocuk yetiştirme tarzları ve kişilerarası ilişkilerde çocuklara olumlu model olma konularında eğitim verilebilir.
5. Öğrencilerin kendilerini daha yetkin hissedebilecekleri kültürel ve sosyal faaliyetlere okul bünyesinde daha fazla yer verilebilir ve bu alanlara yönlenmeleri konusunda öğrenciler cesaretlendirilebilir.
6. Aile, öğretmenler ve okul yönetimi, öğrencilerin sosyal alanlardaki başarılarını destekleyerek onların sosyal yetkinlik düzeylerini yükseltebilmelerine destek olabilir.
7. Okullarda ailelerin de içinde yer alacağı sosyal faaliyetler düzenlenerek, ailelerin ergenleri okul içindeki faaliyetlerde gözlemlemesine yardımcı olunabilir.

6.2.2. Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Araştırmada öğrenilmiş güçlülük, problem çözme becerisi, evlilik uyumu, anne-babaya ve arkadaşlara bağlılık, annelerin kişilerarası ilişkileri, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisini yordayan önemli değişkenler olduğu tespit edildi. Bir başka araştırmada sosyal yetkinlik beklentisini yordamadaki katkısı olabileceği düşünülen benlik algısı, akademik başarı, fiziksel yetenek, sosyal içedönüklük, utangaçlık, atılganlık gibi kişilik özelliklerini içeren farklı değişkenlerle ilişkisi incelenebilir
2. Araştırmada anne-babaların evlilik uyumlarının, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordamadığı görülmüştür. Araştırmada evlilik uyumuyla ilgili veriler annelerden elde edilmiştir. Bir başka çalışmada evlilik uyumuyla ilgili veriler hem anneden hem de babadan elde edilerek değerlendirme yapılabilir.

3. Araştırma düşük SES'ye sahip ergenler üzerinde yapılmıştır. Başka bir araştırma üst SES, orta SES veya heterojen bir grupla yapılabilir.Ayrıca farklı gruplarla karşılaştırmalı bir çalışma planlanabilir.
4. Araştırmada ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini değerlendirmek için arkadaşlarına bağlılık düzeyleri ile ilgili veri sadece ergenlerin kendilerinden toplanmıştır. Farklı bir araştırmada ergenlerin arkadaşlık ilişkileriyle ilgili veriler, anne-babalarından, öğretmenlerinden veya yakın arkadaşlarından elde edilerek incelenebilir.
5. Araştırma 15-19 yaş grubundaki lise öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Benzer bir çalışma ilköğretim birinci kademeye devam eden çocuklarda ve ilköğretim ikinci kademeye devam eden ön ergen grubunda da yapılabilir.
6. Bir başka araştırmada ailenin ekonomik gelir düzeyi, anne-babanın eğitim seviyesi, cinsiyet gibi farklı demografik değişkenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeyini yordamadaki katkısı incelenebilir.
7. Araştırmada ergenlerin anne-babalarının evlilik uyumları, oluşturulan bir anketle değerlendirilmiştir. Ülkemizde bu konuda yapılmış uygun bir ölçme aracının olmadığından yola çıkılarak, bir başka araştırmada "ergenlerin algıladıkları evlilik kalitesi" ni ölçmeye yönelik kültürümüze özgü bir ölçek geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Aikens, J., E., Wallender, J., L., David, S. H. ve Cole, J. A. (1992). "Daily Stress Variability, Learned Resourcefulness, Regimen Adherence and Metabolic Control in Type I Diabetes Mellitus: Evaluation of a Path Model," *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, c.60(1), ss. 113-118.

Akgün, S. (2004)."The Effects of Sıtuatıon and Learned Resourcefullness on Coping Responses," *Social Behavior and Personality*, c.32, ss. 441-448

Ashby, J.S.ve Kottman,T.(2000)"The Relationships Between Personality Priorities and Affect, Depression, Self-Efficacy, and Fear of Intimacy,", *The Journal of Individual Psychology*, c.56 (2), ss.224-236.

Aydın, Ö. (1999). "Denetim Odakları Farklı Olan Ergenlerin Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aziz, A. (1990). *Araştırma Yöntemleri Teknikleri ve İletişim.* Ankara, İLAD Yayınları, No:3, 53-61.

Bandura, A. (1977). "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavior Change," *Psychological Review*. c.84 (2), ss.191-215.

Bandura, A. (1986). *Social Fundations of Thought and Actions:A Social Cognitive Theory*, Englewood Cliffs, Nd: Prentice-Hall, 399-449.

Bandura, A. (1989). "Regulation of Cognitive Processes Through Perceived Self-Efficacy," *Devolopmental Psychology*, c.25 (5), ss.729-735.

Bandura, A. (1993). "Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning," *Educational Psychologist*, c.28 (2), ss.117-148.

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*, New-York: W.H. Freemen Company, 259-179.

Bekiroğlu,B. (1996). "Attachment Style, Family Enviroment Depression and Anxiety," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgin, M. (1996). "Grup Rehberliğinin Sosyal Yetkinlik Beklentisi Üzerindeki Etkisine Yönelik Deneysel Bir Çalışma," *Yayınlanmamış Doktora Tezi*,Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgin, M. (1999). "14-18 Yaş Grubu Ergenlere Yönelik Sosyal Yetkinlik Beklentisi Ölçeği Geliştirme Çalışması," *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. c.2, (12), ss.7-15.

Black, K. A. (2002). "Associations Between Adolescent-Mother and Adolescent-Best Friend Interactions Statistical Data Included," *Adolescence,* c.37, ss.235-254.

Blake, T. R. ve Rust, J. O. (2002). " Self-Esteem and Self-Efficacy of College Students," *Collage Student Journal*, c. 36(2), ss. 214-222.

Bowlby, J. (1977)."The Making and Breaking of Affectional Bonds I. Aetiology and Psychopatology in The Light of Attachment Theory,"*British Journal of Psychiatry.* c.130,ss.201-210.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss. Sadness and Depression.* Basic Books, New York.

Boyraz, G. (2002). " Learned Resourcefulness in Institutionalized and Non-Institutionalized Adolescents," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bradley, R. H. ve Corwyn, R. F. (2001). "Home Environment and Behavioral Development During Early Adolescence," *Journal of Developmental Psychology Merril-Palmer Quarterly,* c.47 (2), ss.165-187.

Budak,B.(1999)."Lise Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek Düzeyi İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Caplan,M.,Benetto, L.ve Weissberg, R.,P.(1991)."The Role of Interpersonal Context in The Assesment of Social Problem-Solving Skills," *Journal of Applied Developmental Psychology,* c.12 (1), ss.103-114.

Cenkseven, F.(2004)."Üniversite Öğrencilerinde Öznel ve Psikolojik İyi Olmanın Yordayıcılarının İncelenmesi," *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cohen,L., Manion, L. Ve Morrison, K. (2001). *Research Methods in Education,* Taylor- Francis Group, London, Newyork (beşinci baskı), ss. 102.

Coleman, P. K. (2003). "Perceptions of Parent-Child Attachment, Social Self-Efficacy and Peer Relationships in Middle Childhood," *Infant and Child Development* c.12, ss. 351-368.

Connoly, J. (1989). "Social Self-Efficacy in Adolescence; Relations with Self-Consept, Social Adjustment, and Mental Health," *Canadian Journal of Behavior Science Rewiew,* c.21 (3), ss.258-269.

Çam, S.(1995)."Öğretmen Adaylarının Ego Durumları ile Problem Çözme Becerisi Algısı İlişkisinin İncelenmesi," *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* c.6(2), ss.37-42.

Çam. S. (1997). "İletişim Becerileri Eğitim Programın Öğretmen Adaylarının Ego Durumlarına ve Problem Çözme Becerisi Algılarına Etkisi," *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik,M.(1997).“Marital Satisfaction, Parental Agreement on Child Rearing and Parental Perception of Child’s Adjustment,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dağ, İ. (1990). “Kontrol Odağı, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Belirti Gösterme İlişkileri,” *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Decovic, M. ve Meeus, W. (1997). “Peer Relations in Adolescence Effets of Parenting and Adolescents’ Self-Concept,” *Journal of Adolescence.* c.20(2), ss.163-176.

Dönmez, A. (2000). “Bağlanma:Yakın İlişkilerle İlgili Araştırmalar İçin Bir Çerçeve,” *Türk Psikoloji Bülteni,* c.16-17, ss: 29-50.

Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim,* 2. Baskı Sistem Yayıncılık, İstanbul.

D’Zurilla, T. J.ve Goldfried, M. R. (1971).“Problem Solving and Behavior Modification,” *Journal of Abnormal Psychology,* c.78, ss. 107-126.

Ensign, J., Scherman, A. ve Clark, J. J. (1998).“The Relationship of Family Structure and Conflict to Levels of Intimacy and Parental Attachment in College Students,” *Journal of Adolescence,* c.33, ss. 575-582

Erwin, P. (1993). *Friendship and Peer Relations in Children.* John Wiley and Sons Ltd.England, ss.1-23.

Frohlich, K. L. ve Fournier, L. (1997). “Psychometric Properties of Interpersonal Relationship Inventory With a Homeless Sample,”*Psychological Reports,* c.80, ss.883-898.

Gezer, Z. Ü. (2001). “The Relationship Between Attachment Styles of Adolescence and Their Family Enviroments,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gresham, F. M. (1984). "Social Skills and Self-Efficacy For Expectional Children," *Expectional Children,* c. 51(3), ss.253-264.

Gold, M. ve Yanof, D. (1985). "Mothers, Daughters and Girlfriends, " *Journal of Personality and Social Psychology,* c.49, ss.654-659.

Heppner, P.P. ve Petersen, C.H. (1987). "The Development and Implications of a Personal Problem-Solving Inventory, *Journal of Counseling Psychology,* c.29 (1), ss.66-75.

Heppner, P. P. Ve Krauskopf, K. J. (1982)."An Informations Processing Approach to Personal Problem Solving," *The Counseling Psychologist,* 15, ss: 371-447.

Hermann, K.S. ve Betz, N. E. (2004). "Path Model of The Relationships of Instrumentality and Expressiveness to Social Self-Efficacy, Shyness, and Depressive Symptoms," *Sex Roles: A Journal of Research,* c.51 (1-2), ss. 55-66.

Hisli, N. (1990). "Almanya'dan Dönüş Yapan Öğrencilerden Uyum Yapan ve Yapamayanların Fonksiyonel Olmayan Tutumlar, Otomatik- Olumsuz Düşünceler ve Problem Çözme Yeterliği Konusunda Kendilerini Algılayışları Açısından Farklılıklar," *V. Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji-Seminer Dergisi Özel Sayısı, 8,* İzmir, 711-723.

Hops, H., Tildesley, E., Lichtenstein, E.,Ary, D. ve Sherman, L.(1990)."Parent- Adolescent Problem-Solving Interactions and Drug Use," *American Journal of Drug and Alcohol Abuse,* c.16, ss.239-258.

Hortaçsu, N. (1991). *İnsan İlişkileri.* İmge Kitabevi, Ankara.

Hortaçsu, N. ve Oral, A. (1991). "Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents With Parents and Same-Sex Friends," *Journal of Social Psychology,* c.131 (3), ss.413 -427

Innes, J.M. ve Thomas, C.(1989).“Attributional Style, Self-Efficacy and Social Avoidance and İnhibition Among Secondary School Students,” *Personality and Individual Differences,* c.10 (7), ss.757-762.

İzmirli, M. (1991). “An Application of Ainsworth’s Strange Situation Procedure in Assessing the Quality of Attachment in Turkish Infants,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kabadayı, R. (1992). “Problem Çözme Süreci, Gereği ve Eğitimdeki Boyutları,” *Öğretmen Dünyası,* c.146, ss. 32-33.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan Aile Kültür,* Remzi Kitabevi, (3.Basım).İstanbul, ss.75-83.

Kepçeoğlu, M. (1992), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik,* Gül Yayınevi, (6.Baskı). Ankara, ss.26-35.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi,* Remzi Kitabevi, İstanbul.ss.73-88.

Lane, J., Lane, M. A. ve Kyprianou, A. (2004). “Self-Efficacy, Self-Esteem and Their Impact on Academic Performance,” *Social Behavior and Personality an International Journal,* c.32 (3), ss.247-256.

Lindsey, E. W., Lewis, C. M., Campbell, J., Frabutt, J. M. ve Lamb, M.E.(2002). “Marital Conflict and Boys’ Peer Relationships: The Mediating Role of Mother-Son Emotional Reciprocity,” *Journal of Family Psychology,* c.16 (4), ss.466-477.

Löker, Ö. (1999). “ Differential Effects of Parent and Peer Attachment on Social and Emotional Loneliness Among Adolescents,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Markiewicz, D., Doyle, A.,B. ve Brendgen, M. (2001).“The Quality of Adolescents’ Friendships:Associations with Mothers’ Interpersonal Relationships, Attachments to Parents and Prosocial Behaviors,” *Journal of Adolescence,* c.24 (4), ss.9-22.

Matsushima, R.ve Shiomi K.(2003).“Social Self-Efficacy and Interpersonal Stress in Adolescence,” *Social Behavior and Personality an International Journal*, c.31 (4), ss.323-332.

Meeus,W., Oosterwegel, A.ve Vollebergh, W.(2002).“Parental and Peer Attachment and Identitiy Development in Adolescence,”*Journal of Adolescence*, c.25,ss.93-106.

Mızrakçı, Ç. (1994). “Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına Uygun Algıları,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Muris, P. (2002). “Relationships Between Self-Efficacy and Symptoms of Anxiety Disoders and Depression in a Normal Adolescent Sample,” *Personality and Individual Differences*, c.32, ss. 337-348.

Muus, R.,E. ve Portah, H., D. (1999). *Adolescent Behavior and Society: A Book of Readings*, (beşinci baskı). McGraw-HillCompss.113-174.

Nadir, B. (2002). “Ergenlerde Problem Çözme Becerisini Yordayıcı Bir Değişken Olarak Benlik İmgesi,” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nazlı, S. (2000). *Aile Danışması*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.219-225.

Nelsen, L. (1996). *Adolescence, A Contemporary View.* (üçüncü baskı), Harcourt Brace Collage Publishers, New-York. ss:8-12, 124-132, 179-185.

Olson, D., H. (1993). *Circumplex Model of Marital and Family Fuctioning,* (Ed:F. Walsh). Normal Family Processes. (ikinci baskı), ss.75-83.

Onur, B. (1991). *Gelişim Psikolojisi*, Verso Yayıncılık, Ankara.

Özen-Şirvanlı, D. (1998). "Eşler Arasındaki Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü," *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Richardson, S. ve McCabe, M.(2001). "Parental Divorce During Adolescence and Adjustment in Early Adulthood," *Journal of Adolescence,* c.36 (443), ss.467-489.

Rosenbaum, M. (1980). " Individual Differences in Self-Control Behaviors and Tolerace of Painful Stimulation," *Journal Abnormal Psychology,* c.89, ss.581-590.

Rosenbaum, M. (1983)."Learned Resourcefulness as a Behavioral Reportoire for the Self- Regulation of Internal Events: Issues and Speculations," , (Ed: Franks, C. M.&Y.Jaffe), *Perspectives on Behavior Therapy in the Eighties* Newyork: Springer, ss. 54-73.

Rosenbaum, M.ve Ben-Ari, K.(1985)."Learned Helplessness and Learned Resourcefulness: Effects of Noncontingent Success and Failure on Individuals Differing in Self-Control Skills," *Journal of Personality and Social Psychology,* c.48(1), ss.198-215.

Safran, J. D. ve Segal, Z. U. (1987). "An Investigation of the Process Mediating Schematic Effects an Acquisition of Social knowledge," *Canadian Journal of Behavioral Sciences,* c.19(2), ss.137-150.

Savaşır, İ. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler,* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, No: 9.

Saygılı, H. (2000). "Problem Çözme Becerisi İle Sosyal ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi,"*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Siva, A.(1991). "Infertilite'de Stresle Başetme, Öğrenilmiş Güçlülük ve Depresyonun İncelenmesi," *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Hacettepe Üniversitesi Nörolojik ve Psikiyatrik Bilimler Enstitüsü.

Sprinthall, N., A. ve Collins, W.,A.(1995).*Adolescencent Psychology:A Developmental View,* (üçüncü baskı). Mc Graw-Hill Inc., ss. 17-325.

Sund, A. M. ve Lars, W. (2002). "Insecure Attachment as a Risk Factor for Future Symptoms in Early Adolescence," *Journal of the American Academy of Child,* c.41 (12), ss.1478-1486.

Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). "Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi," *Türk Psikoloji Dergisi,* c.14 (44), ss.35-58.

Sürük, N. (1994). "Üniversite Öğrencilerinin Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, N., Durak, Ş. ve Yasak, Y. (1994). "Kişilerarsı İlişkiler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması," *8. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İzmir.

Taylan, S. (1990)."Heppner'in Problem Çözme Envanterinin Uyarlama, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Temel, F. ve Aksoy, A., B. (2001). *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.85-112.

Terry, J. ve Kottman, M. (1995). *Working With Families.Guidance and Counseling in the Elementary and Middle Schools,* Brow & Benchmark Publishers. ss.254-281.

Torres, J. B. ve Solberg, V. C.(2001). "Role of Self-Efficacy, Stress, Social Integration, and Family Support in Latino College Student Persistence and Health," *Journal of Vocational Behavior,* c.59, ss.53-63.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1995)."Cinsiyet, Evlilik Uyumu, Depresyon ile Nedensel ve Sorumluluk Yüklemeleri Arası İlişkiler Üzerine Bir Çalışma," *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1999). "Evlilikte Uyum Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması," *3P Dergisi,* c.7(1), ss.50-56.

Uzamaz, F. (2000). "Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine Etkisi," *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Webb, J. A. ve Baer, P. E. (1995). "Influence of Family Disharmony and Parental Alcohol Use on Adolescent Social Skills, Self-Efficacy, and Alcohol Use," *Addictive Behaviors,* c.20 (1), ss.127-135.

Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri,* Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.342-344.

Yıldırım, İ.(1993). "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Evli Bireylerin Uyum Düzeyleri,"*Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* c.1(4), ss.23-28.

Yılmaz, A. (2000). " Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne - Baba Tutumu İle Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler," *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, A.(2001)."Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar," *Aile ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi,* c.1 (4), ss.1-13.

Yiyit, F. (2001). "Okul Psikolojik Danışmanlarının Yetkinlik Beklentilerini Ölçmeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması,"*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı :Emine HABERDAR-AKKAPULU

Doğum Yeri ve Tarihi :Adana - 10.10.1972

Medeni Durumu :Evli

İş Adresi :Yüreğir Atatürk Lisesi
Cumhuriyet Mah. Yüreğir/Adana

Ev Adresi :Yenibaraj Mah. 10 sok. No: 4
Seyhan/Adana

Telefonu **:Ev:**(0322) 2247426
İş:(0322)3216596
GSM:05055711784

ÖĞRENİM DURUMU

YÜKSEK LİSANS :Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı
2001-2005

LİSANS :Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma
ve Rehberlik Anabilim Dalı 1992-1996

LİSE :Çukurova Üniversitesi Sağlık Meslek Lisesi
Hemşirelik Bölümü 1986-1990

ORTAOKUL :Hürriyet Ortaokulu 1982-1985

İLKOKUL :Yeniyayla İlkokulu 1977-1981

ÇALIŞMA HAYATI

Ç.Ü. Balcalı Hastanesi Beyin Cerrahi
Yoğun Bakım Ünitesi 1990-1996

Roche İlaç San. A.Ş. 1996-1997

Yüreğir Atatürk Lisesi 1998-